

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

DOBRUCA MESELESİ (1913 - 1918)

Ezgi KARAGÜLLEOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Ayşe ÖZKAN

Çankırı – 2023

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

DOBRUCA MESELESİ (1913 - 1918)

Ezgi KARAGÜLLEOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Ayşe ÖZKAN

ankırı - 2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	iii
TEZ KABUL VE ONAY	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR	vi
TABLO LİSTESİ	vii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Dobruca Tarihçe.....	4
2. BALKAN SAVAŞLARI VE DOBRUCA.....	8
2.1. Balkan Savaşları Süreci	8
2.2. Güney Dobruca Harekâtı (10 – 18 Temmuz 1913).....	14
2.3. Bükreş Antlaşması (10 Ağustos 1913).....	17
2.4. Balkan Savaşları Esnasında Dobruca’nın Genel Durumu Ve Türklere Yapılan Muameleler	20
3. I. DÜNYA SAVAŞI’NA GİDEN SÜREC VE SAVAŞ DÖNEMİ.....	24
3.1. Romanya’nın 1. Dünya Savaşı’na Katılması	26
3.2. Güney Dobruca Harekâtı.....	28
3.3. Enver Paşa’nın Savaşındaki Etkisi ve 6. Kolordu’nun Gönderilmesi	38
3.4. I. Dünya Savaşı’nda Bulgaristan.....	41
4.1 Savaş Sonrasında Dobruca’dan Gerçekleşen Göçler ve Kayıplar	86
4.2. Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı Sürecinde Basına Yansıyan Durumlar	95
4.3. Dobruca’da Türk ve Müslümanlara Uygulanan Baskı Ve Zulümler	103
5. SONUÇ	110

EKLER.....	113
KAYNAKÇA	116
ÖZGEÇMİŞ.....	122

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım *Dobruca Meselesi 1913 - 1918* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

01.09.2023

Ezgi KARAGÜLLEOĞLU

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ezgi KARAGÜLLEOĞLU tarafından hazırlanan *Dobruca Meselesi (1913 - 1918)* başlıklı bu çalışma, 19.09.2023 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliği* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Tarih Anabilim Dalı* 'nda *Yüksek Lisans Tezi* olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman: Doç. Dr. Ayşe ÖZKAN

İmza:.....

Üye: Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN

İmza:.....

Üye: Doç. Dr. Erol KARCI

İmza:.....

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../2023 tarih ve 2023/.....sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Dobruca Meselesi (1913 - 1918) adlı tez çalışmamızda; Dobruca bölgesinde 1913 – 1918 yılları arasında gerçekleşen sosyal, siyasi, askeri durumların ve böylece gerçekleşen göç, emlak, arazi, emval meselelerinin basına ve belgelere yansımalarının nasıl olduğunu irdelemeye çalıştık.

Savaşların sebep olduğu sınır değişiklikleri ve göç hareketlerinin sağladığı değişimler ve beraberinde getirdiği devletlerarası gerçekleşen hem anlaşmalar hem de anlaşmazlıkların sonucunda bölgede değişimler gerçekleşmiştir.

Biz bu çalışmamızda dönemin kaynakları ışığında ve tetkik eserlerle yaşanan tüm sosyal, siyasi, askeri, ekonomik durumların nasıl gerçekleştiği ve nasıl bir gidişatla devam ettiği hakkında bir sonuca ulaşmaya çalıştık. Bu noktada çalıştığımız Dobruca Meselesi (1913 - 1918) konusuna ilişkin doğrudan bir kaynak bulunmamaktadır. Amacımız bu kaynak ile bu alandaki eksik olan eseri ortaya çıkartarak literatüre katkı sağlamaktır.

Bu çalışmanın kaleme alınmasında yol gösteren, yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Ayşe Özkan’a teşekkürü bir borç bilirim. Bu sürecin başlangıcından itibaren her zaman maddi ve manevi destek olan annem, babam, kardeşlerim ve her daim yanımda olan, sevgisini ve desteğini esirgemeyen İsmail’e çok teşekkür ederim.

01/09/2023

Ezgi KARAGÜLLEOĞLU

ÖZET

Tezin Başlığı : Dobruca Meselesi (1913 - 1918)

Tezin Yazarı : Ezgi KARAGÜLLEOĞLU

Danışman : Doç. Dr. Ayşe ÖZKAN

Anabilim Dalı : Tarih

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Kabul Tarihi :

Bu tezde, Sarı Saltuk'un göç etmesinden beri Dobruca'da yaşayan ve bu bölgede varlığını sürdüren Müslüman toplumun, 1913 – 1918 yılları arasında karşılaştığı anlaşmazlıklar, göç, emlak, mezalim gibi yaşadığı sosyal ve kültürel konular ile beraberbasına yansıyan haberlerle de Romanya ve Bulgaristan arasında kalan Dobruca topraklarında yaşanan hakimiyet mücadelelerine ve Dobruca Meselesi'ne dair gerçekleşen mücadelelere ilişkin durumlar incelenmektedir. Bu anlaşmazlıkların büyük bir kısmı Dobruca'dan Türkiye'ye göçlerle sonuçlanır iken anlaşmazlıkların belli bir kısmı çözümlenememiştir.

Tezin amacı, 1913 – 1918 yılları arasında Dobruca bölgesinde yaşanan sorunların belgeler yoluyla ortaya konulması ve bölgede gerçekleşen göçler, kaybolma vakaları, yapılan zulümler, mülk ve tapu sorunlarını ile devletlerarasında Dobruca'nın paylaşılama durumu durumlarının açıklanması amaçlanmıştır. Bu süreçte ele alınan ve tezi kapsayan sürece dair nesnel ve öznel tüm noktalar özellikle Osmanlı Arşivi belgeleri ışığında, tetkik eserlerle de desteklenerek anlatılmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak da Dobruca Bölgesi'nin hararetli yapısının belgelere yansımalarıyla devamlı olarak sosyal ve siyasi anlamda dinamik bir yapıda olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak geçmişten itibaren farklı devletlerin sınırlarına ait olan bu topraklarda, farklı etnik ve dini kitlelerin yaşamasıyla ortaya çıkan problemler ele alınıp dönemin havası yansıtılmak istenmiştir.

Anahtar kelime: Dobruca, Göç, Mezalim, Emlak, Romanya.

ABSTRACT

Title of the Thesis : Dobrudja Issue (1913 - 1918)

Author of the Thesis : Ezgi KARAGÜLLEOĞLU

Advisor : Assoc. Prof. Dr. Ayşe ÖZKAN

Department : History

Type of Thesis : Master's Degree

Acceptance Date :

This thesis examines the social and cultural issues such as conflicts, migration, real estate, atrocities that the Muslim community living in Dobrudja and continuing its existence in this region since the migration of Sarı Saltuk between 1913 and 1918, as well as the situations related to the struggles for sovereignty in the Dobrudja lands between Romania and Bulgaria and the struggles regarding the Dobrudja Issue, as reflected in the press. While most of these disputes resulted in migration from Dobrudja to Turkey, a certain part of the disputes could not be resolved.

The aim of the thesis is to analyze the documents related to the problems experienced in the Dobrudja region between 1913 and 1918 and to interpret and interpret the documents reflecting the migrations, disappearances, persecutions, property and title deed problems in the region and the inability to share Dobrudja between the states and to reach a conclusion. In this process, all objective and subjective points related to the process covered in the thesis have been tried to be explained especially in the light of the documents of the Ottoman Archive, supported by research works. As a result, it is understood that the Dobrudja Region was constantly in a dynamic structure in social and political terms as reflected in the documents. As a result, it is aimed to reflect the atmosphere of the period by addressing the problems that arose with the living of different ethnic and religious masses in these lands, which have belonged to the borders of different states since the past.

Keywords: Dobrudja, Migration, Atrocities, Real Estate, Romania.

KISALTMALAR

a.g.e	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.t.	Adı Geçen Tez
Bkz.	Bakınız
BOA.	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
H.	Haziran
HR.	Hariciye Nezareti
HR. SYS.	Hariciye Nezareti Siyasi
HR. HMS. İŞO.	Hariciye Nezareti İstişare Odası
HR. MHC. 02.	Hariciye Nezareti Romanya
HR. SFR04.	Hariciye Nezareti Sofya Sefareti
MA.	Mart
MV. MV.	Meclis-i Vükela Mazbataları
s.	Sayfa
T.	Temmuz
vs.	Vesaire
Z.	Zilhicce
ZA.	Zilkade

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1: Tulça Sancaklarında yaşıyan Türk Nüfusu	17
Tablo 4.1: Ayın yirmi nde Varna’dan Osmanlı hududuna karayoluyla sevk olunan ve Dobruca havalisinden firar edenlerin isimleri şunlardır	88
Tablo 4.2: Mezalime uğrayıp Varna’dan sevk olan Müslüman halka ait bilgiler.....	90
Tablo 4.3: Dobruca’da olan ve askerin zulmüne maruz kalıp da Osmanlı’ya göç etmek isteyen kişilerin listesi	106

1. GİRİŞ

Dobruca, tarih boyunca Bulgaristan, Romanya ve Osmanlı Devleti toprakları içerisinde yer almış “Tuna ile deniz arasındaki topraklar”dır. Romen Siyasetçi Nicolae B. Locusteonu’nun “dünyanın bütün bölgelerinden toplanmış, en çok sorun yaratan bazı unsurlar yaşıyor” dediği¹ Dobruca’nın mesele haline geliş sürecindeki en önemli etken olan üç devlet karşımıza çıkmaktadır. Bu üç devlet Osmanlı Devleti, Romanya ve Bulgaristan olmuştur. Osmanlı Devleti bölge topraklarına hakim olup, 1880 – 1913 lü yıllarda büyük bir Türk nüfusu yaşamasından dolayı bölgeyi terk etmek istememiştir. Romanya ise bölgenin transit geçiş noktası, ticaret bölgesi ve yine Romen nüfusunun orada bulunmasından dolayı bölgeyi bırakmamıştır. Bulgaristan ise, bölgede ilk Bulgar hükümetinin kuruluşunda o zamanki Bizans İmparatoru IV. Konstantin ile Bulgar Prensi Asparoç arasında yapılan antlaşma gereği Dobruca Bulgaristan arazisi olarak tanınmıştır. Bölge, son Bulgar Prensi olan, İvanko’nun babası Dubrovitç’in adını almıştır. Bu gibi tarihi meselelerden dolayı ise Bulgaristan da bölgede hak iddia etmiştir. Devletlerin tarihi, siyasi, sosyal ve ekonomik olarak bölgeyi sahiplenme durumları savaşlar ve anlaşmazlıklar sürecinde Dobruca topraklarında bir mesele doğmasına sebep olmuştur.

Müslümanların Sarı Saltuk ile Dobruca’ya 1263/4 yıllarında gelip yerleştiği bilinmektedir. Sarı Saltuk’tan sonra Türklerin geldiği dönemi, Türk seyyahı Evliya Çelebi “İkinci Sultan Beyazıt Dobruca’yı Bulgar, Ulah ve Moldovyalılardan aldıktan sonra, burasını Karadeniz’in kuzeyinden çağırdığı Tatarlar, Anadolu’dan getirdiği Türkler ve Yeniçeriler ile iskân etti” şeklinde belirtmiştir.² Fethinden sonra Osmanlı Devleti için adeta yığınak ve asker geçiş bölgesi olarak kullanılan Dobruca ayrıca önemli bir ticaret bölgesi olmuştur.³

¹Metin Ömer, *Romanya’daki Türk – Tatar Toplumu ve Türkiye’ye Göçleri (1918 - 1941)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2018, s. 29.

²MüstecibÜlküsal, *Dobruca’dan*, Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkezi Yayınları, İstanbul 2017, s. 37.

³Kadir Şeker, *Arşiv Belgelerine Göre Romanya’da Yaşayan Türklerin Karşılaştığı Sorunlar ve Türkiye’ye Göçleri*, Zafer Göl, Abidin Temizer (Ed.), Balkan Tarihi Cilt II.(s.138), Osmanlı Mirası ve Türk Kültürünü Araştırma Derneği Yayınları, 2016 Ankara.

Bu tezin amacı ise tarih boyunca el değiştirmiş Dobruca topraklarında 1913 ile 1918 yılları arasında yaşanan siyasi, sosyal, ekonomik, askeri olayları ele alarak belgeler eşliğinde çözümlemektir. Bu süreçte gerçekleşen Balkan Savaşları, 1. Dünya Savaşı ve antlaşmalar ile dinamikleri aktif olarak değişen Dobruca bölgesi önem arz etmektedir. Esas alınan konu üzerine yazılan çeşitli kitap, makale, tez, sempozyum bildirileri, ansiklopedi maddeleri gibi ikinci el kaynaklar ile arşivde yer alan birinci el kaynaklardan faydalanılmıştır. Tez 1913 – 1918 aralığı Balkan Tarihi ve Osmanlı Tarihi alanında çalışıp Dobruca üzerine ve aynı zamanda bölgede yaşayan Müslüman Türkler’e yapılan her türlü muamele ve durumlar ile devletlerarası (bu devletler Bulgaristan – Türkiye - Romanya) gerçekleşen tüm konular hakkında bilgi edinmek isteyen kitleler için yol gösterici niteliğinde hazırlanılmaya çalışılmıştır.

Tez meydana getirilirken başvurulmuş en önemli kaynak T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi olmuştur. Özellikle Hariciye Nezareti’ne ait olan siyasi belgeler, Sofya Sefareti ile İstişare Odası’na ait olan belgeler etrafında tez geliştirilmiştir. Tezde ele alınan bu belgeler tamamen devletlerarası yazışmalar olmasından ötürü büyük önem arz etmiştir. Bu noktada kullandığımız arşiv belgeleri bizi yönlendirmiş ve beraberinde arşivdeki süreli yayınlar olan gazetelerle de dönemin havası yansıtılmaya çalışılmıştır.

Tezin arşiv belgeleri dışında içeriğini oluşturan diğer kaynaklar ise kitap, tez, makale ve internet kaynakları olmuştur. Kitap olarak Müstecip Ülküsal’ın “*Dobruca ve Türkler*” ile “*Dobruca’dan*” kaynakları aracılığıyla temel bilgilerden faydalanılmıştır. Kullandığımız en önemli yazılı eserlerden birisi ise Metin Ömer’e ait olan “*Romanya’daki Türk Tatar Toplumu ve Türkiye’ye Göçleri (1918 - 1940)*” isimli doktora tezidir. Tez hem genel bilgiler için bize yardımcı olmuş hemde tezimizin devamı niteliğinde bilgilere yer vermiştir. Askeri noktalardan bahsederken özellikle I. Dünya Savaşı sürecini aydınlatmada Fikri Güleç’e ait olan “*Birinci Dünya Harbi Yedinci Cilt Avrupa Cepheleeri İkinci Kısım (Romanya Cephesi)*” adlı kitap yol gösterici niteliğinde olmuştur.

Bu çalışmada bazı noktalar dikkate alınarak hazırlanmıştır. Buna göre birinci bölüm “*Balkan Savaşları’nın Başlangıcından Bitişine Dobruca’da Gerçekleşen Süreç*” başlığını kapsamaktadır. Bu başlık altında genel olarak Balkan Savaşları’ndan giriş niteliğinde bilgiler verilmiş, devamında süreçte önemli etkisi olan Dobruca bölgesinde

gerçekleşen askeri hareketler ele alınmıştır. Birinci bölüm dört alt başlıktan oluşturulmuştur. Alt başlıklar sırasıyla *Balkan Savaşları Süreci, Güney Dobruca Harekatı (10 – 18 Temmuz 1913), Bükreş Antlaşması (1913) ve Balkan Savaşları Esnasında Dobruca'nın Genel Durumu ve Türklere Yapılan Muameleler'dir*. Bu başlıklar öncelikli olarak Osmanlıca belgeler ve güncel kaynakları kapsayan bilgilere sahiptir.

İkinci bölüm “*I. Dünya Savaşı'na Giden Süreç Ve Savaş Dönemi*” başlığından oluşmaktadır. Bu başlık ise yedi alt başlıktan oluşmaktadır. Bu alt başlıklar; *Romanya'nın Birinci Dünya Savaşı'na Katılması, Güney Dobruca Harekatı, Enver Paşa'nın Savaşta Etkisi ve 6. Kolordu'nun Gönderilmesi, Birinci Dünya Savaşı'nda Bulgaristan, 1918 Bükreş Mütarekesi, Babadağ Kongresi'dir*. Bu başlıklar içerisinde I. Dünya Savaşı'nın başlangıcından bitişine Dobruca'daki olan siyasi, sosyal, askeri süreç incelenmiştir. Ardından Dobruca bölgesinde savaş sürecinde etkin olan devletlerin durumlarına, bölge ile ilgili görüşlerine ve askeri etkilerine değinilmiştir. Devamında ise 1918 Bükreş Antlaşması ile Dobruca'nın siyasi durumu ele alınmış ve toplanan kongrelerden bahsedilmiştir.

Üçüncü bölüm “*Dobruca'da Arazisi Olan Halka Dair Yapılan Çalışmalar (Emlak, Emval Ve Arazilere İlişkin Bilgiler)*” başlığıdır. Üçüncü bölüm içerisinde kullanılan kaynaklar ise diğer iki bölüme göre daha yoğun bir şekilde Osmanlıca belgeler üzerinden olmuştur. Üçüncü bölüm alt başlıkları 5 tanedir. Bunlar; *Savaş Sonrasında Dobruca'dan Gerçekleşen Göçler ve Kayıplar, Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı Sürecinde Basına Yansıyan Durumlar, Dobruca'da Türk ve Müslümanlara Uygulanan Baskı ve Zulümler*, başlıklarından oluşmuştur. Bu başlıklar içerisinde ise Türk ve Müslüman halkın bölgede gerçekleştirdiği göçler ele alınmıştır. Aynı zamanda gerçekleşen kaybolma vakalarından da bahsedilmiştir. Bölümün devamında ise tezde ele alınan tarih aralığı içerisinde gerçekleşen siyasi, sosyal, askeri olaylara dair basında geçen yazılar eklenip yorumlanmıştır. Dobruca içerisinde bu süreçte gerçekleşen baskı ve zulümlere dair bilgiler de belgeler ışığında günümüz Türkçesiyle gün yüzüne çıkartılmıştır. Son olarak da bölgedeki milli uyanışlar ile sosyal kültürel durumlardan bahsedilmiştir.

Yazılan bu tez ile belge ve kaynaklar ışığında tarafsız olarak tarihi noktalar aydınlatılmaya çalışılmıştır. Konu tüm yönleriyle arşiv belgeleri öncülüğünde

aydınlatılmaya çalışılmıştır.Çalışma içerisinde gerekli yerlerde döneme ait olan harita ve tablolara da yer verilmiştir. Çalışmada olabildiğince konu dışına çıkılmamaya çalışılmış ve döneme ait gerekli temel bilgilerde kısa bir şekilde okuyucuya sunulmuştur.

1.1. Dobruca Tarihçe

Günümüzde Romanya ve Bulgaristan sınırları içerisinde yer almakla beraber, batı ve kuzey bölgesinde Tuna Nehri’ni barındıran, doğusunda Karadeniz’e açılan, güneyinde Deliorman’ın bulunduğu bölgenin genel adıdır. Bölge tarihi olarak stratejik öneme sahip olan bir yerdir. Rusya ve Ukrayna steplerinden İstanbul’a ve Ege’ye giden yol Dobruca’dan geçmektedir. Bölge’nin en eski halkı Traklar ve Getlerdir.Bölgede “Bey” olan Dobrotiç, 1359 yılında bölgeye adını vermiştir.⁴

Coğrafi olarak ise Dobruca’nın yüzölçümü 23,262 km²dir.⁵Günümüzde Romanya’da 14.492 km², Bulgaristan’da 7.780 km²lik bir alandır.⁶Dobruca’nın Romanya kısmında Boğazköy, Hırşova, İsakça, Köstence, Maçın, Mecidiye, Mankalya, Tulça ve Babadağ bulunurken; Bulgaristan kısmında Deliorman, Dobriç ve Silistre bulunur.⁷ Nüfus bakımından Tulça vilayetinde daha çok Anadolu’dan gelen Türkler, Köstence ve Mecidiye’de ise Kırım kökenli Türklerin yaşadıkları görülür. Mesela Fırtına Mare (Başpınar) köyünün tamamı bu dönemde Türk’tür.⁸

Bölgenin, OsmanlıDevleti’ninhakimiyetine girmesi birkaç safhada tamamlanmıştır. Birinci safhası 14. yüzyıl sonunda Dobruca’nın stratejik öneme sahip noktaları (Enisala ve İsakça)I. Beyazıt döneminde alınmıştır. 1402’de Eflak Prensi Mircea bölgeyi tekrar alsa da Çelebi Mehmet döneminde Dobruca’nın bir kısmı yeniden Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Bu süreç 1416 – 1419 ya da bazı tarihçilere göre de 1419 – 1421 arasındır.⁹ Son safha ise II. Beyazıt ile gerçekleşmiştir. Bölge 1484

⁴ Kemal H. Karpat, “Dobruca”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı 1994), Cilt: 9, s.482 483.

⁵MüstecibÜlküsal, *Dobruca ve Türkler*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1966, s.13.

⁶Mehmet Naci Önal, “ Romanya Türklerine Bakış”, *Türk Dünyaları Araştırma Dergisi*, Aralık 1994, s 177.

⁷ Karpat, a.g.m. s.485.

⁸ Mehmet Naci Önal, *Romanya Dobruca Türkleri ve Mukayeseleriyle Doğum Evlenme ve Ölüm Adetleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s.6.

⁹ Önal, a.g.e. s.2.

Harita 1: 1913 Dobruca Haritası¹⁷

Dobruca bölgesinin sosyal ve iktisadi durumuna baktığımızda ise 1878'den 1912'ye kadar özel bir idareye tâbi tutulmuştur. Bu süreçte iktisadi kaynaklara bakıldığında Köstence'de liman, Tuna üzerinde köprüler, kasabalar arasında yapılan çalışmalarla görüldüğüne göre aktif bir ekonomik sistem vardır. Ayrıca asayişin de temin edildiği bu bölgede her sene ziraat yarışmaları olmuş; hayvan koşuları gerçekleştirilmiş köylere de makineler temin edilerek ziraat ve hayvancılıkta refah ve maddi imkânlar sağlanmıştır. Bölge nüfusunun %85'i köylerde yaşayıp, % 95'i çiftçidir. Toprak sahibi olan Türk sayısı çok düşüktür. Toprak zengini olan Türklerin toprakları da Romen ve Bulgarların eline geçmiştir. Bunların başlıca sebebi ise Romen ve Bulgar milliyetçiliğinden doğan tavırlar ve Türklerin iyi niyetli düşüncelerinden dolayı dolandırılmasıdır. Bu yüzden Türklerin olduğu köylerde araziler ayrı ayrı veya birkaç kişinin tasarrufu altında olmuştur.¹⁸ Bu noktada Romanyada, Bulgaristan sınırındaki Dobruca'da akıllı bir sistem uygulayarak büyük toprakları fakir çiftçilere vermiş, bu sistemde sınır bölgelerinde Romanya'ya kolay bir yenilmezlik kazandırmıştır. Uygulanan bu politika da hem ekonomik hem de askeri sonuçları sağlamıştır.¹⁹ Genel durumda ise Kuzey Dobruca Türk köylüleri, Güney Dobruca Türk köylülerinden daha iyi durumdadır. Bunun sebebi ise; Kuzey Dobruca Türkleri Kırımdan gelen iyi çiftçilerdir. Zaten 1914 – 1921 arasında Güney Dobruca'da tatbik edilen toprak kanunları Türkleri daha da büyük ölçüde topraktan yoksun bırakmıştır.²⁰

Dobruca Üzerinde Bulgarların Milli Emelleri

- Dobruca bölgesi Asparuh Han'dan itibaren Bulgarlara ait olmuştur. 14. asırda bölge Türk hakimiyetine girene kadar da Bulgar toprağı sayılmıştır.²¹
- Dobruca'da yer alan mektep ve dini müesseseler de belirli bir süre sonra Bulgar Eksharklığı'na bağlanmıştır. 1862 tarihli fermana göre, Dobruca dinen de Bulgarlara bağlı hale gelmiştir.

¹⁷<https://anavatanrumeli.org/d/17-dobruca-bolgesi-turkleri>

¹⁸Ülküsal, a.g.e. (1966), s.66 – 67.

¹⁹Troçki, a.g.e., s.425.

²⁰Ülküsal, a.g.e. (2007), s. 62 – 63.

²¹ Nazif Kuyucuklu, "Bulgaristan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı 1992), Cilt: 6, s. 395.

- Bölgede her ne kadar Türk Tatar toplulukları yaşasa da bölge Bulgar kimliğini kaybetmemiştir. Bu da bölgenin Bulgarlara ait olduğunu iddia ettikleri noktalardan birisi olmuştur.²²
- Bölge askeri ve stratejik olarak da önemli noktada bulunmaktadır. Bundan dolayı da bölgenin Bulgarlara ait olması ayrıca önemlidir.

Bu gibi sebepler Dobruca'nın Bulgarlar tarafından sahiplenilmesine sebep olmuş ve Romanya'nın bölge üzerindeki hâkimiyeti bu yüzden kabul edilmek istenmemiştir.

Romenlerin Dobruca Üzerindeki Milli Emelleri

- Romenlere göre Dobruca bölgesinde tarihin en eski dönemlerinde Romenlerin ataları olan Dacia'lar yaşamıştır. Ortaçağ döneminde Türk ve Bulgarlar bölgeye yerleşmişlerdir. Bunun üzerine bölgede birçok mücadele gerçekleşmiştir. Bu noktada bölgeye ilerleyen süreçte yerleşen Türk, Tatar grupları da bölgede hak iddia ederler.²³
- Esasında Romanya, savaşlar sürecinde Dobruca'da hiçbir hak iddia etmemiştir. Ancak Romenler kendi topraklarının ayrılmaz bir parçası olarak gördükleri Besarabya'yı kaybetmenin tazminatı olarak da Dobruca'ya yoğunlaşmışlardır.²⁴

²²Zekeriya Kurşun, "Avrupa'da Bir Türk – İslam Diyarı: Dobruca'nın Demografik, Sosyal ve İdari Yapısı", *Türkler Ansiklopedisi*, (İstanbul 1984), Cilt: 13, s. 936.

²³Maxim, a.g.m. s. 168.

²⁴ Kemal H. Karpat, *Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*, Timaş Yayınları, İstanbul 2019, s.246.

2. BALKAN SAVAŞLARI VE DOBRUCA

2.1. Balkan Savaşları Süreci

Balkan Savaşları Süreci bölümü, Balkan savaşlarının başlangıcından itibaren özellikle Romanya'nın Dobruca için savaşa katıldığı II. Balkan Savaşı ile gerçekleşen süreci kapsamaktadır. Bu bölüm içerisinde Balkan Savaşları'nın beraberinde gerçekleşen Dobruca Harekatıyla bölgede gerçekleşen savaş ele alınmıştır. Savaşların sonucu olan Bükreş Antlaşması ile de bölüm bitirmeye çalışılmıştır.

Balkan savaşları 1912-1913 yıllarında gerçekleşmiştir. Balkan Devletleri Osmanlı Devletine karşı ittifak oluşturmuş ve savaş hazırlıkları başlamıştır. Balkan Devletleri Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumun farkındadır ve Osmanlı topraklarına gözlerini dikmiş durumdadırlar.²⁵

Karadağ 8 Ekim 1912'de Osmanlı Devleti'ne savaş ilan edince Balkan Savaşları başlamış ve ardına ittifak grupları oluşmuştur.²⁶ Böylece 13 Mart 1912'de Bulgaristan - Yunanistan, Ağustos 1912'de Karadağ – Bulgaristan ve 6 Ekim 1912'de de Karadağ – Sırbistan arasında ittifak antlaşmaları yapılır. Böylece Balkan ittifakları oluşmuştur.²⁷

Birinci Balkan Savaşı'nda Balkan devletlerinin toplam kuvveti bazı kaynaklara göre 510.000 kişilik bir kuvvetken Osmanlı Devleti 450.000 civarında bir ordu ile savaşa katılmıştır. Ancak Harbiye Nezareti'nin başındaki Nazım Paşa en fazla 325.000 kişilik bir ordu çıkarabileceğini belirtmiştir. Daha savaş başlamadan Osmanlı Devleti'nin savaşa daha az bir güçle başlaması da savaşın kaybedilmesinde önemli etken olmuştur.

²⁸ Balkan Savaşları Doğu (Trakya) ve Batı (Makedonya ve Arnavutluk) olmak üzere iki cephede cereyan etmiştir. Osmanlı ordusu 23 Ekim 1912'de Bulgar ordusuna Çatalca'da yenilerek geri çekilmiştir. Garp ordusu ise 23 – 24 Ekim de Komanova'da Sırlara yenilince, Tahsin Paşa da o sırada Yunanlılara teslim olmuştur. Bu yenilgiler

²⁵ Tufan Gündüz, *Osmanlı Tarihi El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2018, s. 602.

²⁶ Çağla Derya Tağmat, "Uluslararası Carnıgie Raporuna Göre İki Balkan Savaşı Arası Dönemde Edirne'de Bulgar İşgali (26 Mart-22 Temmuz 1913)", *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt: 15 Sayı: 60, Mart 2017, s. 215.

²⁷ Cevdet Küçük, "Balkan Savaşları", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı 1992), Cilt: 5, s. 23.

²⁸ İbrahim Özdemir, *İkili ve Çok Taraflı Siyasi Antlaşmalar Işığında Bulgaristan Türklerinin Statüsü ve 1984 / 1985 Olayları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Siyasal Davranış Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1986, s. 25.

üzerine 29 Ekim’de Gazi Ahmed Muhtar Paşa kabinesi istifa etmiştir.²⁹ Birinci Balkan Savaşı Osmanlı Devleti tarafından siyasi, askeri ve sosyal nedenlerden dolayı kaybedilir.

Birinci Balkan Savaşını bitiren antlaşma ise 5 Mayıs 1913’de gerçekleşen Büyükelçiler Konferansı’nda hazırlanan metni içeren Londra önbarışdır. Bu barışa göre;

- 1) Türkiye ile Balkan Devletleri arasında ebedi barış olacak,
- 2) Türkiye Midye – Enez çizgisinin batısındaki toprakları müttefiklere bırakacak ve bu sınır uluslararası bir komisyon tarafından belirlenecek,
- 3) Arnavutluk sınırı ve Arnavutluk ile ilgili diğer problemler büyük devletlerin kararına bırakılacak,
- 4) Türkiye Girit adasını müttefiklere bırakacak,
- 5) Ege adaları konusunda karar büyük devletlere bırakılacak,
- 6) Mali problemler Paris’te toplanan uluslararası komisyona bırakılacak,
- 7) Savaş esirleri, adli sorunlar, vatandaşlık ve ticaret sorunları ayrıca antlaşmalarla çözülecek,
- 8) Antlaşma mümkün olduğu kadar çabuk onaylanacaktı.³⁰

Görünüşte savaşa son veren Londra Antlaşması Osmanlı Devleti’nin topraklarının paylaşılmasına sebebiyet verirken Balkan devletleri arasında da anlaşmazlıklara sebep olmuştur. 30 Mayıs 1913’te Osmanlı Devleti ve Balkan devletlerinin Londra Antlaşması’nı imzalaması ile I. Balkan Savaşı sona ermiştir.

Bu anlaşmaya göre de Silistre Romanya’ya bırakılmış, Midye Enez hattı Osmanlı – Bulgar sınırı olmuş, Edirne, Trakya ve Dedeağaç Bulgaristan’a bırakılmış, Selanik, Güney Makedonya ve Girit Yunanistan’a; Kuzey ve Orta Makedonya Sırbistan’a bırakılmıştır.³¹

II. Balkan Savaşı ise I. Balkan Savaşı’nda ortaya çıkan anlaşmazlıklar ve kabul edilemeyen Londra Barışı sonucuyla ortaya çıkmıştır. Sırbistan, Sırp – Bulgar İttifakı’nın ortaya çıkardığından daha fazla toprak ele geçirmiştir. Yunanistan ise,

²⁹ Küçük, a.g.m. s.24.

³⁰ Tağmat, a.g.m. s.226.

³¹ Küçük, a.g.m. s.24.

Dedeğaç'ı, Kavala'yı ve Güney Makedonya'yı alırsa antlaşma yapacağını söylemiştir. Ancak Yunanistan'ın istediği yerleri Bulgaristan da istemektedir. Bunun üzerine de Sırbistan, Yunanistan ile Bulgaristan'a karşı antlaşma yapmıştır.³²Tüm bu tatminsizlikler üzerine Bulgaristan 23 Haziran 1913'te Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan'a karşı savaş başlatmıştır. 10 Temmuz'da Romanya da Bulgaristan'a savaş açmıştır.³³İkinci Balkan Savaşı 15 gün sürmüştür. Bu ortamda gerçekleşen savaş Bulgaristan'ın aleyhine sonuçlanmıştır. 31 Temmuz'da Bulgaristan aldığı mağlubiyetler sonucunda mütareke imzalamak istemiş ve 10 Ağustos 1913'te Bükreş Antlaşması imzalanarak Balkan Savaşları bitirilmiştir.

Savaşın Osmanlı Devleti üzerindeki etkilerine baktığımızda durum şu şekildedir ki Balkan Savaşları Osmanlı Devleti için önemli beşeri ve finansal kaynakların yıkımına sebep olmuştur. Bu yüzden İttihatçılar toplumsal ve ekonomik düzeni yeniden canlandırmak için yeni görüşler ortaya atmışlardır. Bu noktada yeni akımlar ve ideolojik görüşler ortaya çıkmıştır. Özellikle Osmanlıcılık akımı yerini Türkçülük kavramına bırakmaya başlamıştır. Böylece İttihatçıların amacı Türk ulusçuluğunu yüceltmek ve yaymak olmuştur.³⁴Ayrıca Osmanlı Devleti'nde bu sırada siyasi olarak yeni fırkaların ortaya çıkması, partiler arası mücadelelerin olması gibi durumlar yönetimi de sıkıntıya sokmuştur. Böyle bir siyasi ortam gerginliğini orduya da yansıtmıştır. Komutanlar arası anlaşmazlıklar yaşanmaya başlanmıştır. Bu da kolordularının perişan olmasına birlik yapısının bozulmasına sebep olmuştur. Tüm bu durumlar I. Balkan Savaşı'nda Bulgarların Edirne'yi kuşatması ve İstanbul'u tehdit etmesine sebep olmuştur. Osmanlı Devleti de bu sebepten ötürü her ne kadar Mehmet Şükrü Paşa ile büyük bir başarı elde etse de yine de barış istemek zorunda kalmıştır.³⁵

Balkan Savaşları devletlerarasında askeri yardımlarında olduğunu bize göstermektedir. Bu yardımlar genelde mühimmat ve asker gruplarını içermiştir. Ayrıca seferberlik ilanı, savaşın başlatılmasına dair notalar, askeri bildirimler de bu süreçte verilmiştir. Hudut meselesi de bu süreçte büyük önem arz etmiştir. Örneğin Şevket Turgut Paşa bu süreç ile ilgili telgrafi Başkumandanlığa göndermiştir. Buna göre;

³²Yücel Atilla Şehirli, "Balkan Savaşları'nın (1912 – 1913) Nedenleri, *Sosyal Bilimleri Araştırma Dergisi*, Cilt: 11 Sayı: 4, s.633.

³³ Küçük a.g.m. s.24.

³⁴ Gündüz, a.g.e. s.605-606.

³⁵ Özdemir, a.g.t. s.31.

Romenler Bulgaristan ve Makedonya'dan iki konu hakkında çözüm istemiştir. Bu konular *“Bulgarların Dobruca sınırını tahsis etmesive Makedonya'daki Kuça (Kutzo) Ulahların kilise ve mektep meselesinin çözümlenmesidir. Bu durumlar Romenlerin isteklerine uygun bir şekilde çözülmediği takdirde, Romanya Hükümeti tarafından on iki gün zarfında, Silistre civarında ordunun sefer ilan etmesiyle işgale başlayacağı bildirilmiştir. Bu yüzden gerekli olan düzenlemelerin yapılması ve askeri düzenlemelerin mahkemeye ulaşması istenmiştir”* diyerek konuyu beyan etmiştir.³⁶

Askeri yardımlara baktığımızda da Rus vagonları ile Varna'ya yardımlar ulaştırılması gibi takviye ve destekler gerçekleşmiştir. Şevket Turgut Paşa'nın bu süreçte yapılan yardımlar ile alakalı bilgilendirme telgrafı şu şekildedir;

“30 Kasım'dan 21 Aralık'a kadar Rusya'dan vapurlar ile Varna'ya belli yardımlar gitmiştir. Bunlar;

- 1. 4000 Rus gönüllü ve subay*
- 2. 1800 topçu havanı*

Rusçuk iskelesine;

- 1. 6 kale topu*
- 2. 92 vagon cephane*
- 3. 26 vagon elbise*
- 4. 50 vagon balık, peksimet vs.*
- 5. 15 vagon sıhhiye edevatı*
- 6. 15 vagon eğer ve koşum takımı*
- 7. 1200 kadar Rus gönüllü*
- 8. 1682 baraka*

Malzemeleri ihraç edilerek, 5 Rus vapuru Karadeniz sahilinin Midye hattındaki Bulgar askerine gönderilmiştir.

Avusturya'dan Bulgaristan'a ise 40 vagon mühimmat ve levazım gönderilmiştir. Bunlar da 21 - 22 Kanun-i Evvel'de (Aralık)Somovit İskelesi'ne gönderilmiştir. Bu ürünler ise Romenler ve Bulgarlar arasında

³⁶ BOA, HR. SYS. 2079/18 05.01.1913. s.5.

*çıkacak olan bir savaşa istinaden orada beklemiştir. Bu süreçte savaş başlarsa hemen harp emirlerinin yayımlanarak hayvanların ve arabaların toplanması ile 16 yaşından 60 yaşına kadar eli silah tutanların hazırlanması belirtilmiştir.”*³⁷Bu belgelere baktığımızda yapılan yardımların içeriği hakkında da bilgi sahibi olabiliriz.

Balkan Savaşları Osmanlı Devleti tarihinde bir dönüm noktası olmuştur. Asırlardır Balkan coğrafyasında yaşayan Müslümanlar bu süreçte birçok katliama maruz kalmıştır. Çoğu öldürülmüş, zulüm görmüştür. Bu yüzden büyük bir kitle Anadolu’ya göç etmiştir. Hatta Edirne’de kalan 225.000 Müslüman, Bulgar ordusunun esareti yüzünden hayatını kaybetmiştir. Savaştan sonra imzalanan antlaşmalarla Rumeli’de kalan Müslümanların hakları korunacağı tasdik edildiği halde Türklere yapılan baskılar devam etmiştir.³⁸

Balkan topraklarında gerçekleşen durumlar sadece Türkler ve Osmanlı Devleti üzerinde bir etkiye sahip olmamış, Romanya ve Bulgaristan’ı da etkilemiştir. Balkan coğrafyasında Dobruca için aktif rol oynayan devletlerden biri olan Romanya I. Balkan Savaşı’na katılmamıştır. Ancak Bulgaristan’ın ani büyümesini engellemek için II. Balkan Savaşı’na katılarak Dobruca meselesini yeniden canlandırmıştır.³⁹ Bölgedeki hareketlenmeleri de 1912’den beri dikkatle izlemiştir. Romanya Balkan Savaşlarında en çok Güney Dobruca ile ilgilenmiştir. Çünkü Berlin Antlaşması ile Kuzey Dobruca’yı sınırlarına katmış iken henüz Güney Dobruca’yı alamamıştır. Bu noktada Balkan Savaşları da Romanya için bir fırsat niteliği taşımıştır. Romanya Güney Dobruca üzerinde hak iddia etmiştir.⁴⁰ Dobruca Romanya’nın Alsace – Lorraine’i olarak görülmektedir.⁴¹ Balkan Savaşları sonrasında Londra’da konferans düzenlenmiştir. 20 – 25 Aralık 1912 konferansında Büyük Güçler Güney Dobruca’nın Romanya’da kalmasını desteklerken 2 – 7 Ocak 1913’te de ikinci konferans düzenlenmiştir.

³⁷ BOA, HR. SYS. 2079/18 05.01.1913. s.10.

³⁸ Küçük, a.g.m. s.25.

³⁹ Metin, a.g.m., s. 967.

⁴⁰ Metin, a.g.m., s. 964.

⁴¹ Troçki, a.g.e. s.417.

Hariciye Nazırı Gabriel Norandunkyan Efendi'ye bu süreçten bahsetmek için Köstence Başşehbenderi bir telgraf göndermiştir.

“Romanya Hükümeti'nin devlet adamları, siyasette yer almış olup geçmişten beri görüşülen Dobruca Meselesi dolayısıyla her duruma hazır olmuştur. Romanya Hükümeti durum hakkında, Bulgaristan Hükümeti ile bugünkü ilişkilerinden ötürü hazırlanan savaş mühimmatının sevkini istemiştir. Ayrıca Rus askeri mühimmatları ile askerlerinin de Tuna yoluyla Bulgaristan'a gönderilmesi bazı önemli konuların konuşulması ve konuların etraflıca görüşülmesi için Köstence Başşehbenderi İstanbul'a 48 saatlik bir müddet içinde çağırılmasının faydalı bir sonuç vereceğini bildirmiştir” denilmiştir.⁴² Köstence Başşehbenderi Bükreş'te yapılacak olan meclis toplantısı ile alakalı Hariciye Nazırı Muhtar Ahmet Paşa'ya telgrafta;

*“Pazartesi Bükreş'te gerçekleşecek olan Romanya Vekiller Meclisi toplantısında, Romanya ve Bulgaristan arasında mevcut olan anlaşmazlığı bir sonuca bağlamak için Bulgaristan Hükümeti'ne bir nota verilmesi kararı alınmıştır. Bu notanın bildirilmesinden 48 saat sonra askeri bir hareket yapacakları bildirilmiştir. Son günlerde Dobruca'ya bir hayli asker ve mühimmat sevk edildiği gibi Köstence ordu kumandanı, kurmay heyeti reisi ile beraber evvelki gün Bulgaristan sınırına kadar giderek incelemelerde bulunmuşlardır. İstanbul'da meydana gelen değişiklikler, Romanya'da pek ziyade etki etmiş olup, kamuoyunda da heyecan yaratmıştır.”*⁴³

Londra Konferansları'nda çözüm bulunamayınca St. Petersburg'da Büyükelçiler Konferansı düzenlenmiştir.⁴⁴ Mart 1913'te Romen – Bulgar anlaşmazlığını çözmek için düzenlenen konferansta Bulgar Hükümeti Dobruca'yı vermek istemezken Romanya Hükümeti daha fazlasını almaya çalışmıştır.⁴⁵

⁴² BOA, HR. SYS. 2079/18 05.01.1913. s.7.

⁴³ BOA, HR. SYS. 2080/5 23.01.1913. s.8.

⁴⁴ Sansar, a.g.t. s.158 – 159.

⁴⁵ Richard C. Hall, *Balkan Savaşları 1912 – 1913 I. Dünya Savaşının Provası* (Çev: M. Tanju Akad), Homer Yayınları, İstanbul 2003, s.128.

30 Mayıs 1913'te Londra Anlaşması imzalanmıştır.⁴⁶ Romanya Balkan Savaşları sırasında da, Bulgarların Sırp-Karadağ-Yunan mücadelesini kendisine bir fırsat olarak bilmiştir.⁴⁷ Bulgaristan'ın Balkan Savaşları öncesinde amacı kardeşlerini Türk boyunduruğu altından kurtarmaktır. Romen Politikacı Gherea ise "Romanyalılar için Dobruca herhangi bir bölge değildir. Burası denize tek serbest çıkış yeridir. Ticaret ile sanayi konusunda Romanya'nın akciğerleridir. Ayrıca ekonominin de kalbidir" diyerek Dobruca'nın tartışmasız Romanya'ya ait olduğunu belirtmiştir.⁴⁸ Bu yüzden Romenlerin Balkan Harpleri sürecindeki istekleri çok nettir; "Dobruca'nın Güney sınırının düzeltilmesidir".⁴⁹

2.2. Güney Dobruca Harekâtı (10 – 18 Temmuz 1913)

Güney Dobruca Harekâtı II. Balkan Savaşı'nda Romanya'nın Bulgaristan üzerine ilk taarruzudur. Zaten Berlin Antlaşması ile Kuzey Dobruca'yahakim olan Romenlerin amacı artık Dobruca'nın kalan kısmını da elde etmektir. Bu süreçte Romenler Varna'yı da işgal ederek Bulgarları geçici süreliğine durdurmuştur. Ancak bölgede Bulgar direnişinin olmaması Romenlerin de bölgeden çekilmesine sebep olmuştur. Romenler böylece sadece Güney Dobruca'da kalmıştır. Romanya Ordusu da 1878'den beri hiçbir dış müdahalede bulunmamış 5 Temmuz 1913'te Bulgaristan'a karşı ordusunu harekete geçirene kadar savaşa katılmamıştır. II. Balkan Savaşı Romanya Hükümeti'nin Dobruca'da gerçekleştirmek istedikleri arzular için bir fırsat olmuştur. Güney Dobruca'yı ele geçirmek için Romanya 10 Temmuz'da Bulgaristan'a savaş ilan etmiştir. Ayrıca Romanya amacının Bulgaristan'a boyun eğdirmek olmadığını da belirtmiştir.⁵⁰ Romenler Güney Dobruca'yı alma sürecinde neredeyse hiç zayıat vermemiştir. 18 Temmuz günü Bulgarlar içine düştükleri zor durumu atlatabilmek için Dobruca'yı Romanya Hükümeti'ne bırakmışlardır.⁵¹ Bu sırada Bulgaristan, Sırp ve Yunan orduları tarafından bozguna uğratılınca kuzeyden de hemen bir Romen saldırısı

⁴⁶ Sansar, a.g.t. s.159.

⁴⁷ Sibel Orhan, *Balkan Savaşlarında Türklere Yapılan Bulgar Mezalimi*, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay 2008, s. 26.

⁴⁸ Troçkia.g.e. s.423.

⁴⁹ Ömer, a.g.t. s.51.

⁵⁰ Hall, a.g.e. s.117.

⁵¹ Hall, a.g.e. s.118 - 123

gerçekleşmiştir.⁵² O sırada Romen ordusunda barış zamanı 6149 subay ve 94.170 asker bulunup 417.720 civarı orduyu idame ettirir. Ayrıca 126 sahra bataryası, 15 obüs bataryası, 3 dağ bataryası da vardır.⁵³ Böylece 11 Temmuz 1913'te Romen ordusu 80.000 askerle Tuna ve Dobruca üzerinden harekete geçmiştir.⁵⁴ General Ioan Culcer komutasındaki 5. Kolordusunun 80.000 kişilik askeri⁵⁵ Tutrakan – Balçık hattına kadar olan bölge ile Bulgar Dobruca'sı işgal edilmiştir.⁵⁶ Bu hat St. Petersburg'da talep ettikleri yerlerdir.⁵⁷ Hatta Romen ordusu Varna'ya kadar ilerleyerek Bulgar halkının bölgeyi terk etmesine sebep olmuştur.⁵⁸ II. Balkan Savaşı, Bulgaristan⁵⁹ ve Kral Ferdinand'ın ordusu için tam bir yenilgi olmuştur.⁶⁰ Bu süreç gerçekleştiğinde Romanya hala Bulgaristan'a savaş ilan etmemiştir. Bu işgal Müslümanlar arasında sevince sebep olmuştur. Çünkü Bulgarlar Müslümanlara yoğun baskı ve zulümler gerçekleştirmiştir.⁶¹ Hatta Bulgarlar bu zulümlerle yetinmeyip işgal ettikleri bölgelerde Müslümanlara ait olan cami, türbe gibi ibadethanelere saldırarak kubbelerdeki hilalin yerine haç takmışlardır. Örneğin Tekke Köyü'ndeki Akyazılı Sultan Türbesi'ndeki hilalin yerine takılan haçtan sonra türbedarı öldürmek maksadıyla pencereden bomba atmışlardır. Bu süreçte Romen komutan bölgeyi işgal ettikten sonra türbedeki haçı indirtip yerine hilal taktırmıştır. Türbedar İbrahim Efendi ise bölgede Bulgarların Türk eserlerini imha edip Türkleri aşağılamak maksadıyla bütün bunları yaptıklarını söylemiştir. Türbe'ye haç takılınca adı "Ayatanos" olarak değiştirilmiştir.⁶² I. Carol'un bütün bu olanların üzerine bölgede 1913'te Köstence Camisi'ni inşa ettirip Müslümanlara hediye etmesi de bu süreçte memnuniyet uyandırmıştır.⁶³

⁵²Sezer Arslan, *Balkan Savaşları Sonrasında Rumeli'den Türk Göçleri ve Osmanlı Devleti'nde İskânları*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2008, s.38.

⁵³Hall, a.g.e. s.155.

⁵⁴Abidin Temizer, "İkinci Balkan Savaşında Romanya", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:7 Sayı: 31, 2014, s.408.

⁵⁵Hall, a.g.e. s.156.

⁵⁶ Arslan, a.g.t. s.38.

⁵⁷Hall, a.g.e. s.156.

⁵⁸Temizer, a.g.m. s.408.

⁵⁹Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789 - 1914)*, Kronik Yayınları İstanbul 2020, s.668.

⁶⁰George Castellani, *Balkanların Tarihi (14 – 20. Yüzyıl)* (Çev: Ayşegül Yaraman Başbuğu), Milliyet Yayınları, İstanbul 1995, s.389.

⁶¹ Temizer, a.g.m. s.408.

⁶²İbrahim Temo, *İbrahim Temo'nun İttihat ve Terakki Anıları*, Arba Yayınları, İstanbul 2000, s. 229.

⁶³ Sansar, a.g.t. s.165.

1910 tarihli Bulgar istatistiklerine göre Güney Dobruca'nın Müslüman nüfusu 117.622 olarak bilinmektedir.⁶⁴Romanya'nın II. Balkan Savaşı'ndan sonra Bulgaristan'dan güney Dobruca denilen Silistre ve Hacıoğlu Pazarcık sancaklarında 1913 yılında yaptığı nüfus sayımlarında burada Türk nüfusunu 166.242 olarak tespit etmiştir. Balkan Savaşları esnasında ve sonrasında da Dobruca'daki Türkler Bulgaristan'a ve Türkiye'ye göçler başlatmıştır.⁶⁵

Kuzey Dobruca'da elde edilen deneyimle 1913'deDurostor ve Kaliakra sancaklarıyla güney DobrucaRomen sınırlarına dahil edildiğinde Müslümanların entegrasyonu daha kolay olmuştur. Hatta kuzey Dobruca'daki Türkler ve Tatarlar Romenlerle işbirliği yapma konusunda alışmışlardı ve güney Dobrucadakilerentegrasyonuna aracı olmuşlardır.⁶⁶Oysaki Bulgarlar “Özgün olarak Bulgar” adlandırması içerisinde Dobruca'yı da katmıştır.⁶⁷

Harita 2: 1913 Güney Dobruca Haritası⁶⁸

Romanya, Güney Dobruca'nın tekrar Romanya topraklarına dahil olmasının ardından bölge halkına karşı daha sert ve milliyetçi bir tavır sergileyerek bu konu ile ilgili

⁶⁴ Karpas, a.g.e. s.280.

⁶⁵ Gülay Özgür, *Balkan Savaşları ve Sonrasında Bulgaristan ve Osmanlı Devleti Arasında Nüfus Göçü*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2008, s.47.

⁶⁶ Ömer, a.g.t. s.49.

⁶⁷ Karpas, a.g.e. s.264.

⁶⁸ https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCney_Dobruca_Harekat%C4%B1

kanunlar çıkartmaya başlamıştır. Mesela 1 Nisan 1914 tarihinde Silistre ve Pazarcık sancaklarında “Uyrukluk Komisyonu” meydana getirilmiştir. Bu komisyon halkın Dobruca’da yaşadığını ispatlayan yazılı metinleri zorunlu tutulmuş. Lakin bu sırada I. Dünya Savaşı başlayınca bu komisyon bir sonuç elde edilememiştir.⁶⁹

2.3. Bükreş Antlaşması (10 Ağustos 1913)

II. Balkan Savaşı Bulgaristan’ın tam yenilgisi ile sonuçlanmıştır.⁷⁰ Bu yenilgi üzerine Bulgarlar 11 Temmuz’da ateşkes istemişlerdir.⁷¹ 10 Ağustos 1913’te Bükreş Antlaşması imzalanmıştır. Konferansın başkanı Romen Başbakanı Titus Marescu olmuştur.⁷² Bu antlaşmaya göre; Bulgaristan, Tuna Nehri’nin güney kıyılarında bulunan Tutrakan, Silistre ve güney Dobruca’yı Romanya’ya bırakmıştır. Bulgar – Romen sınırı Tutrakan’ın biraz batısı ile Varna’nın biraz kuzeyi arasında uzanan çizgidir.⁷³ Böylece Quadrilater (güney Dobruca) Romanya’nın kontrolüne geçmiştir.⁷⁴ Bu anlaşma sonrasında Silistre (Durostor), Kaliakra (Hacıoğlu Pazarcık), Köstence ve Tulça sancaklarında yaşayan Türk nüfusu şu şekildedir:

Tablo 2.0-1: Tulça Sancaklarında yaşayan Türk Nüfusu

SANCAK	TÜRK SAYISI	%	TATAR SAYISI	%
TULÇA	5159	3	1141	0,7
KÖSTENCE	14.933	7,2	20209	10,1
KALIAKRA	58.405	32,4	9419	6,3
SİLİSTRE	95.443	58	2975	1,8

Bu istatistiklere göre Dobruca’da Türk ve Tatar nüfusu 1913 sonunda 207.684; oranı ise 530’dur. Hatta Bulgarların 1910 yılı nüfus sayımında Türklerin sayısı 48.000 civarı eksik gösterilmeye çalışılsa da doğru oran 1913 Romen sayımı ile ortaya

⁶⁹Ülküsal, a.g.e.(1966), s.47.

⁷⁰ Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 20. Yüzyıl* (Çev: Zehra Savan), Küre Yayınları, İstanbul 2017, s.104.

⁷¹Castellan, a.g.e. s.389.

⁷² Ömer Metin, “Balkan Savaşlarında Romanya’nın Askeri ve Siyasi Stratejisi”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Cilt: 6 Sayı: 3, Eylül 2020, s.970.

⁷³Armaoğlu, a.g.e. (2020) s.669.

⁷⁴ Temizer, a.g.m. s.409.

çıkıştır.⁷⁵Tabii bu noktada Bulgaristan'da ise her ne kadar 305.000 civarı bir nüfus kaybı gerçekleşse de⁷⁶ Doğu ve Batı Trakya ile Makedonya ve Dobruca'dan da büyük bir kitle Bulgaristan'a göç etmiştir. Bu da, Türk nüfusu azalırken Bulgar nüfusunun artmasını ortaya çıkarmıştır.⁷⁷Romanya'nın kendi sınırlarına kattığı Güney Dobruca'da nüfus, nitelikleri itibariyle bir hayli karışıktır. Her ne kadar bölgede 130.000 civarı Bulgar yaşasa da diğer kitleler fazladır.⁷⁸Zaten Dobruca'da yaşayan 400.000 kişiden sadece 50.000'i Bulgarlardır. Çünkü sınırları içerisinde Türkler, Arnavutlar, Rumlar, Romenler ve Yahudiler de vardır.⁷⁹

Yine bu noktada savaş sonrasındaki göçlerin en büyük etkeni de Bulgar idaresindeyken Türklerin gördüğü zulümler olmuştur. Her ne kadar topraklar Romen idaresine geçse de göçler devam etmiştir. Bu noktada nüfus Bulgar olarak Dobruca'da Türklere göre daha az iken Anadolu'ya da bir yandan Türk göçleri devam etmiştir.⁸⁰Hatta Romanya'nın himayesi altına girip İstanbul'a sevk edilen beş altı bin muhacirden az bir kısmı Hilal vapuruna uygunsuz bir şekilde bindirilerek gemi kirasının İstanbul'a ödeneceği, Hilal vapurundaki askerler tarafından bildirilmiştir. Bundan başka sevk olunan muhacirlerin sevki beslenme ve iâşe masrafları Hidiv hazretleri tarafından vaat edilen miktar üzerinden hesaplanması üzerine elçiliğe gönderilmesiyle komisyon özel nezaretle kolaylaştırılmış olup hesapların doğruca Mısır Hilal-i Ahmer cemiyetine gönderildiği bilinmektedir.

Hilal Vapurundan başka hiçbir vapurun nakliye ücreti talebine de hakkı olmadığı dile getirilmiştir.⁸¹ Bu şekilde göç işlemleri de başlamıştır. Yine de bu noktada Romenler işgücü için Türklere ihtiyaç duymuş ve baskıları da az uygulayınca göç oranı düşük bir seviyede kalmıştır.⁸²

Bükreş Antlaşması'na nüfus haricinde sınır bazında bakıldığında da antlaşmanın II. maddesine göre Romanya – Bulgaristan sınırı Dobruca'da Turksmil – Ekrene hattından çizilmiştir. Böylece önceden sadece Tutrakan – Balçık hattını isteyen Romanya daha

⁷⁵Ülküsal, a.g.e. (1966), s.46.

⁷⁶ Arslan, a.g.t. s.42.

⁷⁷ Özgür, a.g.t. s.47.

⁷⁸ Temizer, a.g.m. s.409.

⁷⁹Troçki, a.g.e. s.424.

⁸⁰ Sansar, a.g.t. s.164.

⁸¹ BOA, HR. SYS. 2030/2 02.11.1913. s.2.

⁸² Sansar, a.g.t. s.165.

fazlasını elde etmiştir.⁸³Bu da Romanya'nın toprak kârı ile savaştan çıktığını gösterir. Antlaşma ile Romanya'nın sınırı %5 artmıştır.⁸⁴Nüfusu da 7.500.000 den 7.850.000 kişiye yükselmiştir.⁸⁵Savaş sonrasında Romen diplomat Take İonescu Bulgarların güney Dobruca'da Romenlerin lehine sınır değişikliği yapması fikrini destekler.⁸⁶Böylece yeni ilhak ettiği bölgenin idari yapısını 7 Ekim'de değiştirerek Kaliakra ve Durostor sancaklarını kurmuşlardır. 23 Kasım'da iki bölgeye vali ataması gerçekleşmiştir. Buna göre Durostor'a önce A. Stavri sonra İ.Camaraşescu; Kaliakra'ya ise önce Victor Bilciurescu sonra George Georgescu atanmıştır.⁸⁷Güney Dobruca Romanya'ya tekrar ait olarak ekonomik, kültürel, sosyal katkılarını da tekrar devam ettirmiş olur. Bölgenin antlaşma sonrasındaki sınır katkısı ise Romanya için 2.970 mil kare büyüklüğünde olmuştur.⁸⁸

Plevne,Ziştovi, Varna gibiRomanya ordusu tarafından işgal edilen bölgehalkından olup, yurtlarını terk ederek Osmanlı memleketlerinedönenlerinçeşitli haksızlıklara maruz kalmadan sığınma yerlerine güvenli bir şekilde dönmeleri için başvekil gözetiminde gerekli girişimlerde bulunulmuştur. Bu konuda Mösyö Radoslavof'tangerekliyerlerekesin emirler verileceği vaat edilmiştir.⁸⁹

Sofya Sefareti'ne gönderilen telgrafnameye göre, Sırp – Bulgar sınırında saldırıya uğrayan Müslüman ailelerin hayatlarının güvence altına alınması için gerekli girişimlerde bulunulması istenmiştir. Bunun üzerine durumun, Bulgaristan ve Atina'daki elçilere bildirilmesi Osmanlı Devleti Sefareti'nden rica edilmiştir. Adı geçen elçilikten alınan sözlü cevapla bu ailelerin İstromca'ya dönmek üzere geceleyin Bulgarlar tarafından saldırıya uğratılarak dağıldıkları ve kendilerine bugün ne olduklarının araştırılması için Hariciye Nezareti'ne de başvurulmuştur.⁹⁰

Ayrıca emlak haklarına dair ve muhacirlerin haklarına dair olan konularda bu süreçte çözümlenmemiştir. Mesela Dobruca muhacirlerinin haklarının temini konusu üzerine

⁸³ Ömer, a.g.t. s.52.

⁸⁴ Sansar, a.g.t. s.164.

⁸⁵ Temizer, a.g.m. s.409.

⁸⁶ Metin, a.g.m. s.967.

⁸⁷ Ömer, a.g.t. s.52.

⁸⁸ Hall, a.g.e. s.96.

⁸⁹ BOA, HR. SYS. 2030/2 02.11.1913. s.5.

⁹⁰ BOA, HR. SYS. 2030/2 02.11.1913. s.9.

yapılması gereken çalışmalar da on senedir yapılmayınca Sadaret'e şu şekilde talepte bulunulmuştur:

*“Dobruca halkından olup Osmanlı Devleti ile Romanya arasında karşılıklı yapılmış olan ticaret antlaşmasından sonra Osmanlı Devleti'ne göç eden Müslüman muhacirlerin Romanya'da bulunan arazilerin miktarının belirlenmesi için elde bulunan kullanma hakkına dair evraklar senetleriyle beraber Hariciye Nezareti'nde oluşturulan komisyona teslim edilmiştir. Aradan uzunca bir zaman geçtiği halde henüz tercüme edilmemesinden dolayı komisyonda bulunan senetlerimiz alınarak Romanya Hükümeti'ne başvurulmuşsa da mevcut arazinin bedeli Romanya Hükümeti'nce tasarruf ve tayin edilmiştir. Belirlenen arazi miktarının verilmesi Mebusan Meclisi'nde görüşülmüş ve Hükümetçe de onaylanmıştır. Osmanlı Devleti'nce de, Meclis-i Mebusan'da görüşülüp onaylandıktan sonra belirlenen bedelin, Hariciye Nezareti'nde oluşturulan komisyon tarafından, arazi sahiplerine haklarının verileceğine dair cevap alınmıştır. Halbuki Hariciye Nezaretinde bulunup konuyla ilgilenenler tarafından, komisyonumuza yapılan başvurulara dair bilginin olduğunu ifade etmiş ancak bu hususun henüz kesin bir sonuca ulaşmadığı belirtilmiştir. Ayrıca arazilerin fiyatında uzlaşamadığı da ifade edilmiştir. Konu hakkında komisyon 10 yıldır bir sonuca varamamıştır”.*⁹¹

2.4. Balkan Savaşları Esnasında Dobruca'nın Genel Durumu Ve Türklere Yapılan Muameleler

Romanya Berlin Antlaşması (1878) sonrasında Dobruca'yı sınırlarına katmıştır.⁹² Böylece Dobruca'nın kuzeyi artık Romanya hâkimiyetine, güneyi ise Bulgaristan hâkimiyetine girmiştir. Kuzey Dobruca'da o sırada %65'lik bir Türk kitlesi bulunurken, güney Dobruca'da %80'lik Türk kitlesi bulunmuştur.⁹³ Dobruca'nın Romanya sınırlarına dâhil edilmesi, Romanya tarihinde ilk kez Müslüman bir azınlığın barınması demektir. Bundan dolayı Türk halkı entegre edilmek için harekete

⁹¹ BOA, HR.MHC.02, 75/31 10 H 1330. (23.06.1914) s.1.

⁹² Mehmet Fatih Sansar, *Bağımsızlıktan Balkan Savaşlarına Osmanlı – Romanya İlişkileri*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir 2020, s. 49.

⁹³ Karpat, a.g.m. s.482.

geçilmiştir.⁹⁴Romen idaresi 1878'den itibaren çoğunluk Türk kökenli Müslüman kitleye kültürel ve dini kurumlarını muhafaza izni vermiştir.⁹⁵ Berlin Antlaşması ile Dobruca'daki Müslüman tebaaya Romanya'nın olumlu yaklaşımı iki ülke arasında (Osmanlı Devleti ve Romanya) yakınlaşmayı sağlamıştır.⁹⁶ Lakin 93 Harbi sonrası yine de Dobruca'da olan Müslüman kitlenin belli bir kısmı Anadolu'ya göç etmeye başlamıştır.⁹⁷ Romenler genel itibariyle Türklere karşı iyi kalpli ve merhametli olmuşlardır. Bundan mütevellit de Romanya Hükümeti'nin siyaseti Türklerin Dobruca'dan göçmelerini hiçbir zaman menfaatine uygun bulmamış ve göçü önlemeye dahi çalışmıştır.⁹⁸Romanya'da iyi davranılırken, Bulgaristan'da ise Türklere karşı yapılmış olan katliamlar, bomba atarak gerçekleştirilen baskınlar, cami ve evlerinin yakılması, mezarlıklarının tahrip edilmesi, her fırsatta haraç kesilmesi, dayak atılması gibi işkence ve zulümler oldukça fazla olmuştur. Bu noktada Bulgar halkının gerçekleştirdiği bu işkence ve mezalimler Türklerin Tuna Nehri üzerinden Romanya Hükümeti'ne sığınmasına sebebiyet vermiştir. Trakya ve Dobruca sınırlarını gece karanlığında geçen Türkler, Türkiye ve Romanya'ya iltica ederek kaçsalar da yakalananlar ya Bulgar sınırlarına bekçiler tarafından geri götürülmüş ya da öldürülmüşlerdir. Bu noktada Bulgarların uyguladığı imha politikaları Türkleri çok zor durumlarda bırakmış ve canlarını tehlikeye atmalarına sebep olmuştur.

Türklere karşı gerçekleşen her türlü fena muamelelerden sonra bunları yapan haydut ve canilere gerekli cezalar verilmemiş, ceza alanların cezaları ise kısa süreli olmuş ve birkaç gün sonra geri bırakılmıştır. Böylece cezaların caydırıcı olmaması da haydutların daha da fazla zulmüne sebep olurken halkın gözü önünde de bu tarz mezalimleri gerçekleştirmişlerdir. İşte tüm bu sebepler Bulgaristan'da yaşayan Türklerin istisnasız Türkiye'ye giderek bu azaptan kurtulma hevesiyle dolmasına sebep olmuştur.⁹⁹

⁹⁴ Ömer, a.g.t. s.30.

⁹⁵ H. Yıldırım Ağanoğlu, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi: Göç*, İz Yayıncılık, İstanbul 2017, s.398.

⁹⁶ Sansar, a.g.t. s.54.

⁹⁷ Sansar, a.g.t. s.62.

⁹⁸Ülküsal, a.g.e. (1966) s.35.

⁹⁹ Yaşar Nabi Nayır, *Balkanlar ve Türklük II.*, Yenigün Haber Ajansı Yayınları, İstanbul 1999, s.35 – 36.

Türklerin Dobruca'dan göç etmesine sebep olan Romen ve Bulgar davranışları ve diğer durumlar şunlardır:

- 1) 1878 Berlin Antlaşması sonrası yoğunlaşan dini ve milli duyguları ile hareket etmeleri ve aile bağlarının Anadolu'da olması ile uzak kalmaları
- 2) Hocaların ve din adamlarının cihad-ı ekber çağrıları ile yapılan göçler
- 3) Dobruca'da yeni olan Romen idaresine karşı Türklerin şüphe duyması
- 4) Toprak ve mülkiyet rejiminin savaşıardan sonra değıştirilmesi
- 5) Bölgede Türklerin yerine Romen göçmenlerin sayıca çoğalmaya başlaması
- 6) Türk gençlerinin askere daha yoğun bir şekilde Romen askeri gibi alınması (Kanuna göre "Dobruca'lı Müslüman askerler, orduda ayrı piyade ve süvari bölüklerini teşkil eder. Fes ve sarıkları askeri üniformaları ile beraber taşırlar")
- 7) Türklerin yavaş yavaş siyasi haklardan yoksun yaşamaya başlamaları
- 8) Romen memurlarının Türklere yaptığı haksızlıklar ve baskılar da göçe sebep olmuştur. Bölge kâtipleri, diğer kurum memurları Türklerin Romence bilmemesinden faydalanarak yolsuz ve haksız işlemler yaparak çeşitli sorunları meydana getirmişlerdir.
- 9) Bazı Türkler ise Anadolu'da daha iyi bir eğitim alabilmek için göç etmiştir.
- 10) Bölgede Türklere maddi imkânların tanınmaması ve zorluk çekmeleri
- 11) Romenlerin bölgede çoğalmaya başlaması¹⁰⁰
- 12) Bulgarların Türk kadın ve kızlarını maruz bıraktıkları tacizler.
- 13) Bulgarların hayvanca herkesin gözü önünde saldırılar gerçekleştirmeleri (bu noktada Türk köylüleri gece ve gündüz devamlı etrafı kolaçan ederek, evde gece nöbetleri tutmuşlar ve çoğunluk kalabalık aile grupları halinde yaşayarak toplu bir şekilde oturmuşlardır.)¹⁰¹

Bu gibi sebepler aktif olarak Dobruca'dan Anadolu'ya göçlere sebep olmuştur. Romanya bölgede toprak reformları gerçekleştirmişti. Bu reformlarla beraber tapu ve mülkiyet belgeleri zorunluluğu çıkınca Türklere kredilerle evler verilmeye başlanmıştır. Bu durumlar Türklerin göç etmesine ya da topraklarını satarak Anadolu'ya gitmelerine ve vergileri ödeyememelerine sebep olunca topraklarını

¹⁰⁰Ülküsal, a.g.e. (1966), s. 28 - 32.

¹⁰¹ Nayır, a.g.e. s.37.

kaybetmeleriyle sonuçlanmıştır. Gerçekleşen bu durumlarda Türklerin bölgeden göç etmesine sebep olmuştur.¹⁰²

¹⁰²Ülküsal, a.g.e. (1966), s.43.

3. I. DÜNYA SAVAŞI'NA GİDEN SÜREÇ VE SAVAŞ DÖNEMİ

I. Dünya Savaşı dünya üzerinde etkisi en büyük olan savaşlardan birisi olmuştur. Savaş özellikle Osmanlı Devleti gibi farklı milletleri bünyesinde barındıran geniş sınırlara sahip olan devletlerde daha büyük etkiler bırakmıştır. I. Dünya Savaşı sürecinde Osmanlı Devleti'ni etkileyen kısımlardan birisi Dobruca topraklarında gerçekleşmiştir. Giriş kısmında bahsettiğimiz gibi Dobruca'nın tarih boyunca farklı milletleri bünyesinde barındırmış olmasından ve aralıklı olarak Osmanlı Devleti, Bulgaristan ve Romanya'nınburada hüküm sürmesinden dolayı Balkanlarda savaş sürecinde çatışmalar ortaya çıkartan bölgelerden birisi olmuştur. Bu bölümde I. Dünya Savaşı ve savaş sürecinde Dobruca meselesi hakkında ayrıntılı bilgi verilmeye çalışılmıştır.

I. Dünya Savaşı bir kaza sonucunda, hiçbir Avrupa Devleti savaş istemezken ortaya çıkmıştır. Savaş Avrupa'yı iki rakip kampa bölmüştür.¹⁰³ I. Dünya Savaşı'nın ilk kıvılcımı esasında 1908 yılında Balkanlar'da parlamıştır. Bulgaristan'ın Türk hükümlranlığından kurtulmak amacıyla harekete geçmesi ve Bosna Hersek'in Avusturya tarafından ilhakı gibi sebepler esasında savaşın temelini oluşturmuştur.¹⁰⁴

I. Dünya Savaşı'nın öldürücü kıvılcımı, 28 Haziran 1914'te Bosna'nın başkenti Saraybosna'da ateşlenmiştir. Davalarını Francis Joseph'in varisi Arşidük Franz Ferdinand'ı öldürerek sürdüren ateşli Slav milliyetçileri, Avusturya'da nüfuzu olan bir tanıdıklarını seçmişlerdir. Bosnalı Slavlar, Ferdinand'ı zalim olarak görmüştür. Ferdinand'ın ölümünü düzenleyen aşırı milliyetçiler, Ferdinand'ın imparatorluk içerisindeki uzlaşmayı enngelleyen birisi olarak görmekteydiler, Ayrıca aşırı milliyetçilere göre Ferdinand, Slavların imparatorluktan kopup daha büyük bir Yugoslavya kurmasını ve Sırlarla birleşmelerini engellemekte olarak görülmüştür.

Bir grup suikastçı, “Kara El” olarak bilinen Sırp Gizli Cemiyeti'nden yardım almıştır. Bu grup Sırbistan'da hükümete düşman olan subaylardan oluşmaktadır. Suikast

¹⁰³ William h. McNeill, *Dünya Tarihi* (Çev: Alaeddin Şenel), İmge yayımları, Ankara 2015, s.691.

¹⁰⁴ Basill L. Hart, *Birinci Dünya Savaşı Tarihi* (Çev: Kerim Bağrıaçık), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2014, s.17.

duyulup sınırlara bildirilse de sınırdaki muhafızlar da “ Kara El” örgütünden olduğu için alınan önlemler doğal olarak başarısız olmuştur.¹⁰⁵

28 Temmuz 1914 tarihinde Avusturya – Macaristan, Sırbistan’a savaş ilan etmiştir. Dışişleri Bakanı Kont Berchtold tarafından Sırbistan’a verilmiş olan savaş bildirgesinde ise şu sözler yer almıştır;

“Sırbistan Kraliyet Yönetimi, 23 Temmuz 1914 tarihinde Belgrad’da Avusturya – Macaristan elçisi tarafından teslim edilen notaya tatmin edici bir cevap veremediğinden dolayı imparatorluk ve kraliyet yönetimi kendi hak ve çıkarlarını silahlı kuvvetlere başvurarak korumak mecburiyetindedir. Bu sebeple Avusturya – Macaristan şu andan itibaren kendisini Sırbistan ile savaş halinde görmektedir.”

Savaş ilanının ardından Belgrad birden bombalanmıştır.¹⁰⁶ Birinci Dünya Savaşı’nda devletler “İtilaf Devletleri” ve “İttifak Devletleri” adı altında gruplanmıştır. İttifak Devletleri (Merkezi İmparatorluk); Almanya, Osmanlı Devleti, Avusturya – Macaristan ve Bulgaristan’dır. İtilaf Devletleri (Müttefikler) ise; Fransa, Rusya, İngiltere, Amerika, Belçika, Sırbistan, Romanya, Karadağ, İtalya, Yunanistan, Portekiz ve deniz üzerinden Japonya’dır.¹⁰⁷

10 Ağustos 1914 yılında Akdeniz’den kaçan Goben ve Breslav adlı Alman gemileri Çanakkale Boğazı’na girince Türkler kruvazörleri satın alırlar. O sırada geminin içerisindeki Alman Amiral Souchon 27 Ekim’de Karadeniz’e açılarak Rus gemilerini batırarak Sivastopol ve Novorosisk limanlarını topa tutunca Rusya, 2 Kasım’da Osmanlı Devleti’ne savaş ilan eder. Osmanlı Devleti bir oldubitti ile Almanya ve Avusturya Macaristan’ın müttefiki olarak savaşa katılmış olur.

Bulgaristan ise İtalya’nın İtilaf Devletleri’nde yer almasından bir süre sonra 14 Ekim 1915’te İttifak Devletleri safında savaşa katılır.

¹⁰⁵Hart, a.g.e. s. 22.

¹⁰⁶ Ayşe Özkan, *Bağımsızlıktan Sırp – Hırvat – Sloven Krallığı’na Sırp (1878 - 1918)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2013, s.330.

¹⁰⁷Hayat Küçük Ansiklopedi, Tifdruk Basımevi, İstanbul 1968, s.183.

Romanya ise Rusların başarılarını görünce 27 Ağustos 1916'da İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa katıldığını ilan eder. Ancak İttifak grubu Romanya'yı işgal eder.¹⁰⁸

Osmanlı Devleti'nin Rusçuk Şehbenderi Kazana Efendi, Sofya Sefareti'ne savaşın gidişatı ve süreç hakkında bilgi veren bir telgraf göndermiştir. Buna göre:

“Romanya Hükümeti sınır olaylarından önce yani bundan bir buçuk ay önce Dobruca sınırında bir takım askeri tedbirler ve hatta seferberlik hazırlıkları emri vermiştir. General Kavand(?)'insınıra yakın askeri bölgelerde teftişe çıktığı beyan edilmiştir. O zamandan itibaren hazırlıklara ara vermeden on günden beri ele geçirdikleri araziye yolcu girmesine müsaade edilmeyerek; çıkmaması içinde şiddetli tedbirler alınmıştır. Romen hududuna yirmi yedi bin asker saldırmıştır. Burada ise alınan askeri tedbirlerden sırf savunma tedbirleri olarak Şumnu ve Varna'dan gönderilen askeri kuvvetler haricinde, Hezargrad'ın on sekizinci alayı ve Rusçuk'tan Yeni Kura efradından başka beşinci alay ve ikinci alaydan beş altı bölük ve Tırnova'dan iki katır ile bir tabur asker sınıra sevk edilmiştir. Askeri kuvvetler 12 bin ile 15 bin arasında tahmin olunur.”¹⁰⁹

3.1. Romanya'nın 1. Dünya Savaşı'na Katılması

Romanya, Rus – Avusturya cephesinin güney ucunda yer almasından dolayı askeri bir öneme sahiptir. Bu yüzden Romanya savaşa girmeden önce tarafları iyice değerlendirerek en fazla kazanç elde edebileceği tarafı tercih etme girişiminde bulunmuştur.¹¹⁰ Bu süreçte Romanya Kralı I. Carol Ekim 1914'te ölünce yerine yeğeni Ferdinand gelmiştir. Bu değişiklik sonrası Romanya'nın Birinci Dünya Savaşı'na katılma süreci başlar.¹¹¹Ferdinand'ın tahta gelmesi, Romanya'nın itilaf Devletleri cephesinde savaşa girmesini kolaylaştırmıştır¹¹² ancak yine de Romanya

¹⁰⁸ERCÜMENT KURAN, “I. Dünya Savaşı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı 1992), Cilt: 6, s.197 – 198.

¹⁰⁹BOA, HR. SFR 04. 633/10 02.08.1914. s.1.

¹¹⁰ÖZKAN, a.g.e. s.348.

¹¹¹JELACIVH, a.g.e. s.126.

¹¹²ÖZKAN, a.g.e. s.348.

Birinci Dünya Savaşı'na hazırlıksız yakalanmıştır.¹¹³Bratianu¹¹⁴“Büyük Romanya” hayalini kurduğu için Rusya'nın savaşa Romanya katılsın diye söylediği sözler O'nu heyecanlandırmış ve bu yüzden Transilvanya, Bukovina, Eflak – Boğdan ve Dobruca'nın bir kısmı Romen savaş diplomasisinin temelini oluşturmuştur. Diplomasiyi oluşturan bu bölgeler yoğun Romen nüfusunu kapsamaktadır.¹¹⁵Bu süreçte Romanya Başvekili İon I. C. Bratianu, Hariciye Nazırı Porumboru ve Tacheİonescu gibi kişiler Talat Bey ile 25 – 26 – 27 Mayıs'ta toplanılıp görüşmüşlerdir.¹¹⁶ Talat Bey her ne kadar Bükreş'e Romanya'yı ikna etmek için gitmişse de sonuç olumsuz olmuştur.¹¹⁷ 5 Ağustos 1914'de ise Rusya'nın Bükreş Ortaelçisi Poklevskiy, Romen Dışişleri Bakanı Porumboru'ya Romanya'nın engel olmaması karşılığında Dobruca'nın bırakılacağını söyler.¹¹⁸Bu süreçte Atıf Beyden, Varna elçiliğine gönderilen telgrafa göre Dobruca sınırında Romanya'nın askeri hazırlıklarda bulunduğu 10 Nisan 1916 tarihinde bildirilmiştir.¹¹⁹Romanya Başbakanı Bratianu 2 yıl tarafsız kalıp savaşın dışında olsa da izole olmamak adına 17 Ağustos 1916'da İtilaf Devletleri safında savaşa katılarak kardeşi Ventila'nın evinde yaptığı antlaşma ile artık savaşa dahil olmuştur. Böylece istediği toprakları yani “Avusturya'danBukovina, Macaristan'dan Banat, Rusya'dan Besarabya'yı, Bulgaristan'dan ise Dobruca'nın bir kısmını” olarak topraklarını en fazla genişleten devlet olmuştur.¹²⁰ 1. Dünya Savaşı başladıktan sonra ise Romanya savaş ilanının hemen ardından Dobruca hududundaki Tutrakan ve Silistre Kalelerini daha az kuvvetle savunarak diğer bölgelere yoğunlaşmıştır. Çünkü Transilvanya'da Avusturya Macaristan saldırıları olmuştur.¹²¹Zaten Romanya'nın Transilvanya'daki saldırılarını gören Bulgarlar da fırsattan istifade Dobruca'ya hareketi planlamıştır. Romanya en

¹¹³Castellan, a.g.e. s.401.

¹¹⁴İon I. C. Bratianu: 1909 – 1927 yılları arasında altı kez Romanya Başbakanı olarak görev yapmış siyaset adamıdır.

¹¹⁵Musa Gümüş, “Birinci Dünya Harbinde Romanya'nın Savaş Diplomasisi”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Cilt: 3 Sayı: 3, Aralık 2017, s.67.

¹¹⁶Eminalp Malkoç, “Osmanlı ile Balkan Savaşlarının Ardından Romanya'nın Politik Temasları ve Dahiliye Nazırı Talat Bey'in Romanya Ziyareti”, *Uluslararası I. Dünya Savaşı Sempozyumu Dergisi*, Kasım 2015, s.168.

¹¹⁷Eray Bayramol, “Rus Diplomatik Belgelerine Göre Birinci Dünya Savaşı'nda Romanya'nın Tarafsızlığı Meselesi”, *Türkiye Rusya Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2. 2019, s.95.

¹¹⁸Bayramol, a.g.m. s.92.

¹¹⁹BOA. HR, SYS, 2112/5 24.04.1916. s.3.

¹²⁰Gümüş, a.g.m. s.72.

¹²¹Mücahit Özçelik, Romanya'nın Birinci Dünya Savaşına Girmesinin Türk Basınına Yankıları, Zafer Göl, Abidin Temizer (Ed.), *Balkan Tarihi Cilt I*(s. 456), Osmanlı Mirası ve Türk Kültürünü Araştırma Derneği Yayınları, 2016 Ankara.

önemli askeri gücü diğer bölgeye yönlendirince üç kale ile müdafaa edilen Romen kuvvetlerinin yanında birde Rus ve Sırp birlikleri vardır. Ancak birlikler bölgede yenilgi almıştır. Hatta Türk basınında bu Romen yenilgisi alay konusu olmuştur.¹²² Esasında Romenler savaş esnasında bir kayıp yaşamamıştır ancak o sırada gerçekleşen kolera salgını Romen ordusunun kayıplar vermesine sebep olmuştur. Bu süreçte yaklaşık 6000 asker ölmüştür.¹²³

3.2.Güney Dobruca Harekâtı

Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı süreçte Romanya başta tarafsız olup beklemiştir. Ancak zamanla İtilaf devletlerinin yanında savaşa girme fikrini düşünmüştür. Fransız kültürünü bildikleri için kendilerini İttifak Devletleri'nden çok İtilaf Devletleri'ne daha yakın görmüşlerdir. Ancak isteklerini İtilaf Devletleri'ne kabul ettiremedikleri için 1916'ya kadar savaş dışı kalmışlardır. Daha sonra İtilaf Devletleri safında savaşa katılmışlardır.¹²⁴

Güney Dobruca'nın işgaline kadar gerçekleşen muharebeler ise;

1. *Aşama Dobriç'in Zaptı (Silistre ve Tutrakan Kalelerinin düşmesi)*
 - 3 Eylül 1916 Tutrakan'ın Zaptı: Bulgar 3.Ordusu 4.Fırkası ve Alman Müfrezesi ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır.
 - 3 Eylül 1916 Koçmar Muharebesi: Bulgar Süvari Fırkası ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır.
 - 5 Eylül 1916 Dobriç'in işgali: Bulgar 3. Ordusu ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır.
 - 6 Eylül 1916 Sarsınlar Muharebesi: Bulgar Birinci Fırkası, 9. Süvari Alayı ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır.
2. *Aşama (Karaorman – Musabey – Mangalya Hattına Taarruz ve Takip)*
 - 12 – 16 Eylül 1916
3. *Aşama (Rasova –Gobadin – Tuzla Müstahkem Mevkiine Birinci Taarruzu ve Romen Ordusuna Karşı Taarruzu)*

¹²² Özçelik, a.g.e. s.460 – 461.

¹²³ Hall, a.g.e. s.157.

¹²⁴ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi IX. Cilt*, TTK, Ankara 2011 s.481.

- 19 Eylül 1919 Acemler-Osmanca-Edilköy Muharebesi: 6. Türk Kolordusu 74. ve 75. Alayı ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır.
- 21 Eylül 1916 Engenez-Kaşıkçılar Muharebesi: 6. Türk Kolordusu 74. Alayı ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır.
- 23 Eylül 1916 Karaköy Muharebesi: 6. Türk Kolordusu 25. Fırkası ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır.
- 24 Eylül 1916 I. Amuzaca Muharebesi: 6. Türk Kolordusu 25. Fırkası ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır.
- 24 Eylül 1916 II. Kaşıkçılar – Engenez Muharebesi: 6. Türk Kolordusu 25. Fırkası ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır.
- 28 Eylül 1916 II. Amuzaca Muharebesi: 6. Türk Kolordusu 25. Fırkası ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır.¹²⁵

Kolordunun 25. Fırkası Ekim'in 1'inde Amucazede'de düşman saldırısını yok etmek için Dobruca savaşına katılarak Karayaka – Yenice hattını teslim etmiştir.¹²⁶

4. Aşama (Rasova – Gobadin –Tuzla Müstahkem Mevziine İkinci Taarruz (7 Ekim21 Ekim 1916)

Köstence'ye bağlı olan Gobadin (Kobadin) ile Toprak Hisar bölgelerinde Osmanlı ordusu kahramanlıklara imza atmıştır. Döneme tanıklık eden Ahmet Rasim;

“Kolordu geçen Ekim'in 19'unda Yenice – Karayaka hattı üzerinde bulunuyordu. Düşmanın Toprak Hisar – Kobadina hazırlanmış mevzisi üzerine müttefik kıtaları tarafından icra edilen taarruzda ilkin düşman hattını yarmayı başararak büyük bir zaferin ve sonuç olarak Dobruca kıtasındaki birbirini izleyen kazançların esasını hazırlamıştır. Bu büyük savaşta, bir taburumuz Kobadina hattını batı tarafından yarmış ve alayın diğer taburları ardı sıra kendisine katılmıştır. Taburun kumandanı Halil Bey adında bir binbaşı ağır suretle yaralanmıştır. Müttefik kıtaları ise o günün akşamı düşman mevzilerine girebilmişlerdir. Bu durumu kuşatma harekatında bulunan Alman tayyaresi Başkumandan Feldmareşal Makinzen'e haber vermiş ve o da derhal telefon ile Kolordu

¹²⁵Yıkılmazpehlivan, a.g.t. s.65-66.

¹²⁶Ahmet Rasim, *Romanya Mektupları*, Arba Yayınları, İstanbul 1988, s. 90.

Kumandanı Paşa'yı tebrik ettiği gibi kıtalara da selamlar yollamıştır"¹²⁷*demıştır. Savaş sürecinde kuzey Dobruca'dan sürekli yaralılar gelmiştir. Kobadina – Toprak Hisar Muharebesi Mecidiye halkının kuzeye kadar ya da Boğazköy'e kadar göç etmesine sebep olmuştur.*¹²⁸

5. Aşama (Takip ve Köstence-Mecidiye- Çernavoda'nın İşgali (22 Ekim- 26 Ekim 1916)

Kuzey Dobruca Harekâtı:

1. Aşama (Banasçık- Tasavlugölü mevzii tahkim ve müdafaası (2 Kasım – 7 Kasım 1916)

2. Aşama Kuzey Dobruca'nın İşgali (8 Aralık- 5 Ocak 1916)
*Başköy –Çineli Muharebeleri: 6. Türk Kolordusu ile Romen birlikleri arasında yaşanmıştır.Dobruca harekâtı 5 Ocak'ta tamamlanmış ve bölgedeki Türk birlikleri çoğunlukla Eflâk'a intikal ettirilmiştir.*¹²⁹

15 Aralık 1916 itibarıyla Bulgarlar aşılması zor olan bu bölgede çatışıp saldırıya geçmiştir. Her gün ileri doğru ilerleyerek Başköy – Çineli – Ortaköy civarında Bulgarlar başarı elde etmiştir.¹³⁰

Romanya Birinci Dünya Savaşı'ndan topraklarını en fazla genişleterek çıkan devletlerden birisi olmuştur. Çünkü Bulgaristan'dan Dobruca'nın bir kısmını almıştır. Bu yüzden Romanya kendisine toprak kaybeden muhasım devletlerle sarılmış bulunmaktadır. Bu da Romanya'yı anti-revizyonist hale getirip Fransa'ya doğru kaydırıldı.¹³¹Savaş 1914'te başlamışken Romanya 14 (27) Ağustos 1916'da İtilaf Devletleri safında savaşa girmeyi kabul etmiştir. Bulgaristan'ın da İttifak grubu içerisinde yer alması savaşta DobrucaMeselesi'nin kaçınılmaz olduğunu göstermiştir.¹³²Romanya Birinci Dünya Savaşı'na 27 Ağustos 1916'da katılmıştır.¹³³

¹²⁷Rasim, a.g.e. s. 66.

¹²⁸ Rasim, a.g.e. s. 78.

¹²⁹Yıkılmazpehlivan, a.g.t. s.65-66.

¹³⁰ Rasim, a.g.e. s. 90.

¹³¹ Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914 - 1995), Kronik Yayınları İstanbul 2020, s. 144.

¹³² Ömer, a.g.t. s.54.

¹³³Hart, a.g.e. s.340.

Romanya stratejik olarak topraklarının ters L altında; Bulgaristan ve Transilvanya arasında sıkışmıştır. Romanya demiryolları yönünden de eksiktir. Ayrıca başkenti Bulgaristan'a 50 kilometre uzaklıktadır. Ayrıca Tuna Nehri'nin diğer yakasında da Dobruca'ya kolay girişi sağlayan "arka bahçe" şeridi vardır. Romanya 27 – 28 Ağustos 1916'da Kuzey Karpatlar'dan doğru ilerlemeye başlamıştır. Ayrıca Transilvanya'nın Romenler tarafından işgal edilmesi Avusturya ve Almanya'yı telaşa sokmuştur.¹³⁴ Alman ataşemiliterinin Harbiye Nazırı'ndan alıp Ateşemiliter Ali Bey'e söylediği bilgiye göre, savaş ilanına karar verilmiş olup, o akşamki Meclis-i Vükelanın şeklen müzakere ve harb-i ilan edeceği ve Dobruca sınırında da çarpışmaların başlanmış olduğu ve Rusçuk Şehbenderinden alınan telgrafta Rusçuk halkının bu akşam şehri terk etmelerinin tebliğ edildiği belirtilmiştir.¹³⁵

1 Eylül'de Bulgarlar Romanya'ya savaş ilan etmiş ve aynı gün Dobruca'da Tuna Nehri'nin güney kıyısında bulunan Romenlerin Tutrakan köprüsüne saldırmışlardır. Altı gün süren şiddetli çarpışmadan sonra Romen üçüncü ordusu çekilmek zorunda kalır.¹³⁶

4 Eylül 1916'da Bulgar Varna gezici ihtiyatı 19. Romen Tümeni'nin Tutrakan'a gitmesini fırsat bilerek Dobruca'yı işgal etmiştir.¹³⁷ Romanya devletinin, dahil bulunduğumuz müttefik heyet aleyhine harbe girmesi ve Rusya'dan alacağı kuva-yımdadiye Dobruca'dan Bulgaristan üzerine saldırıya geçmesinin muhtemel bulunması hasebiyle müttefiklerimizin Bulgaristan cephesindeki askeri kuvvetlerini takviye etmek üzere 6. Kolordunun adı geçen cepheye gönderilmesi askerliğin gerekliliklerinden bulunmuş ve bunun için düzenlenen layiha takdim edilmiştir.¹³⁸

Eylül 1916'da Dobriç Kuvvetler Komutanı ise Kantarcıyef'tir.¹³⁹ Üç tümen Tuna Nehri'nin muhafazası için üç tümen de Dobruca'nın arka bahçesi için bırakılır. Ayrıca Ruslar da Romenlere askeri destek vereceğini bildirmiştir. O sırada iki tümenlik bir Bulgar birliğiyle bir Alman müfrezesi ve bir Avusturya köprü inşa birliği Dobruca'yı işgal için Mackensen'in komutasına verilmiştir. Böylece Romanya'nın kazanma şansı

¹³⁴ Hart, a.g.e. s.343.

¹³⁵ BOA, HR. SFR 04. 284/48 29.08.1916. s.1.

¹³⁶ Karal, a.g.e. s.482.

¹³⁷ Fikri Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII. Cilt Avrupa Cepheleri İkinci Kısım (Romanya Cephesi)*, Genel Kurmay Basınevi, Ankara 1967, s.28.

¹³⁸ BOA, MV. 244/90 06.11.1334. (04.09.1916) s.2.

¹³⁹ Güleç, a.g.e. s.39.

azalmaya başlamıştır. Mackensen 5 Eylül'de Tutrakan köprüsüne hücumla Tuna cephesini örterek Dobruca'ya baskı başlatmıştır.¹⁴⁰ Eylül 1916'da kuzeyden Alman ve Avusturya kuvvetlerinin, güneyden ise Alman ve Bulgar kuvvetlerinin Transilvanya ve Dobruca'ya girmesi Romen kuvvetlerini yenmelerine sebep olmuştur.¹⁴¹

Sobranya'nın gerçekleşen önceki akşamki toplantısında umumi bütçenin görüşmesine başlanması münasebetiyle Başbakan konuşma yapmıştır. Bu konuşmada Sefir Duros'in(?) Romanya'nın savaşa katılmasından birkaç gün önce Bükreş'ten Sofya'ya gelerek Bulgaristan Hükümeti Romanya'ya karşı tarafsız olursa, Romanya'nın Dobruca'yı tamamen Bulgaristan'a terk edeceğini bazı siyasi metinlerde duyduğunu ve bu meseleyi görüşmek üzere kendisinden mülakat talep etmiş ise de bu teklifinin reddedildiğini beyan etmiştir. Bulgaristan Hükümeti'nin, Yunan Hükümeti ile ilişkiler yolunda olduğunu da ilave etmiştir.¹⁴² Sobranya'nın toplantısı krala vekaleten Mösyö Radoslavof tarafından açılmıştır. Okunan açılış nutkunda Romanya ile olan savaşın sebebi izah edilip müttefikleri olan Türk ve Alman ordularının yıldırım süratiyle vecesaretle az zamanda düşmanı Dobruca'da mağlup ettiklerini beyan eylediği açıktır.¹⁴³

Brusilov'un başarısı Romanya'nın İtilaf Devletleri safında savaşa girmesini sağlamıştır. Ancak Romanya stratejik olarak kötü bölgede olup ordusu çok modern değildir. Ve bölge devletleri arasında sıkışıp kalmıştır. Müttefikleri de savaşta Romanya'yı yüzüstü bırakmıştır. Bütün bu olumsuzluklara rağmen Romanya yan tarafını Bulgaristan'a karşı savunmasız bırakacak şekilde Transilvanya'ya taarruz etmiştir.

21 Eylül'de Alman ve Bulgar orduları General Mackensen komutasında Dobruca'ya girerek Romen ordusunu yenmiştir. Kuzeyde Braşou ve Sibiu, Güneyde Silistre, Köstence ve Çernavoda'yı alırlar. Böylece İttifak devletleri başarılı bir hareket gerçekleştirir.¹⁴⁴ Krallık Sarayı Müdürü Mösyö Dobroviç'ten alınan mektupta da müttefik ordularının Dobruca'da kazandığı zaferinden dolayı Bulgar Kralı'nın, Padişaha bundan üç gün önce bir tebrik telgrafi çektiği ve bu güne kadar cevap

¹⁴⁰ Hart, a.g.e. s.344.

¹⁴¹ Özkan, a.g.e. s.348.

¹⁴² BOA, HR. SYS. 2426/10 17.09.1916. s.5.

¹⁴³ BOA, HR. SYS. 2426/26 23.09.1916. s.3.

¹⁴⁴ Karal, a.g.e. s.482.

gelmediğinden Kral hazretlerinin telgrafın padişaha ulaşıp ulaşmadığını bilmeyi arzu ettiği bildirilmiştir.¹⁴⁵

Binbaşı Rafet Bey;

“Bu savaşlar sürecinde Bulgarlar Dobruca’da yirmi yaşından kırk yaşına kadar olan halkı askeriye hizmet için çağırmaktadır. Müslümanların Osmanlı ordusunda yardıma erişeceğine şüphe yoktur ancak halkın bir kısmı malum olacağı üzere Romen ordusunda kalmış ve bir kısmı da vaktiyle Romanya Hükümeti tarafından sürülmüştür. Önceden mevcut erkek nüfustan bir kısmının başında birkaç aile bulunmaktadır. Ayrıca Müslümanlar Bulgarlar tarafından taarruza ve yağmaya uğramıştır. Fikrimce Dobruca konusu ciddiye alınmalıdır. Askere bildirilmiş olan fertlerin incelenmesi gerekir. Ayrıca incelenmezse de memleketlerine iade edilmesi gerekir” diyerek durum hakkında bilgilendirmeler de yapılmıştır.¹⁴⁶

3 Ekim 1916’da Romenler yeniden sınırı geçerler. General Falkenhayn ise o sırada Eflak civarını alır. General Mackensen’in komutasındaki Alman ve Bulgarlar da Dobruca’ya saldırıp Köstence limanını ele geçirirler.¹⁴⁷

1 – 6 Ekim 1916’da Romenler, güneyde Dobruca’da Bulgarlara karşı taarruz hareketinde bulunurlar. Kuvvet bakımından Romenlerin lehine olmasına rağmen Mackensen’in Bulgar kuvvetlerini ele alarak taarruza geçmesi üzerine bu faktörün de bir kıymeti kalmamıştır. Romenler güneydeki kuvvetlerini Rus – Romen Ordusu (Dobruca Ordusu) ile Tuna ordusu olarak ikiye ayırmıştır. Bu iki ordunun adına Güney Ordular Grubu diyerek başına General Averescu’yu getirmişlerdir.

General Averescu;

- 1) Dobruca Ordusu, Bulgar Ordusunun doğu kanadına taarruz ederek onu denizden ayıracak,

¹⁴⁵ BOA. HR. SYS, 2426/26 23.09.1916. s.4.

¹⁴⁶ BOA, HR. SFR 04. 491/19 27.09.1916. s.4.

¹⁴⁷Hart, a.g.e. s.346.

- 2) 3. Romen ordusu da Tuna Nehri'ni aynı zamanda geçerek Tutrakan – Dobriç istikametinde Bulgar ordusunun gerisine taarruz edip Tuna Nehri'ne sıkıştıracaktı.

Bu iki nokta ile hazırlığa başlayan ordu kuşatmaları başlatır.

O sırada Mareşal Mackensenkarargâhınca Romenlerin taarruz hazırlıkları esaslı bir şekilde keşfedilememiştir. Bulgar ordusuna yeterli zaman ve bilgi verilmeyince gereken tedbirleri alamamışlardır.¹⁴⁸

22 Ekim 1916'da Gobadin tahkimli mevziinde yenilgiye uğrayan Romenler ile Ruslar Dobruca'dan çekilmeye karar vermiştir. Komutan Mackensen'in durdurulamayacağı anlaşılmıştır.Ama buna rağmen düşmanın yenilgisini devam ettirmek için 22 Ekim 1916'da 6. Kolordu ile beraber taarruz Mackensen komutasında devam etmiştir. Böylece Doğu ve Batı grubu olarak taarruz devam etmiştir.¹⁴⁹

25 Ekim 1916 da 4. Bulgar Tümeni Çernavoda'yı ele geçirmiştir.¹⁵⁰

Kasım 1916'da Romanya Dobrucası'ndaki Türkler Kolorduya başvurarak Bulgarların kendilerini askere alacaklarını duyduklarını fakat Bulgar Ordusunda değil Türk ordusunda hizmet etmek istediklerini ve bunun sağlanmasını ricada bulunduklarını belirtmişlerdir. Kolordu da bu hususu Mackensen Karargâhına arz etmiştir. 18 Kasım'da Mackensen Karargâhı ve askerlerin bölgeyi keşfi ile beraber bölgedeki bataklıkları, köprüleri, yolları olan geçitleri vesaire öğrenmeleri istenir. Böylece hava koşulları da göz önüne alınarak hazırlıklar yapılır.¹⁵¹ 23 Kasım'da Mareşal Mackensen ordusunun bir kısmını Sistovo'ya çeker. Romenlerin yeni Genelkurmay Başkanı Preson tarafından hazırlanan ani ve iyi planlanmış karşı taarruz, Mackensen'in ordusuna kısa süreliğine tehlike oluşturmuştur.¹⁵²Varna elçiliğinden alınan 15 Teşrin-i Sani (Kasım)1916 tarihli şifreli raporda fethedilen ve zapt edilen Dobruca bölgesi kısmen Almanya kısmen de Bulgaristan'ın idaresine geçeceği,Mangalya'dan başlayarak Silistre'ye giden bir hattın güneyinde bulunan kısmın Bulgaristan'ın

¹⁴⁸ Güleç, a.g.e. s.61-62.

¹⁴⁹ Güleç, a.g.e. s. 88-89.

¹⁵⁰ Güleç, a.g.e. s. 93.

¹⁵¹ Güleç, a.g.e. s. 107.

¹⁵²Harta,g.e. s.346.

idaresinin altına geçeceği söylenirken adı geçen hattın kuzeyinde bulunan bütün arazinin Almanlar tarafından idare edileceği bildirilmiştir.¹⁵³

25 Kasım 1916'da Romanya Kraliyeti ve Hükümeti Yaş'a taşınır. Romanya böylece ikiye bölünür. Krallığın üçte ikisini oluşturan Oltenya, Eflak ve Dobruca işgal edilmiştir.¹⁵⁴ 1 Aralık 1916'da Romen ordusu artık Dobruca ve Transilvanya'ya yerleşmiştir.¹⁵⁵

6 Aralık 1916'da kuzeyden Braşov ve Sibiu, güneyden Silistre, Köstence ve Çernadova alınarak Romen kuvvetleri üç ayda pes edecek hale gelmiş ve kuvvetler Bükreş'e girmiştir.¹⁵⁶ Romanya bunun üzerine hükümet binasını Yaş'a taşır.¹⁵⁷

Yine de Avusturya – Almanya birlikleri 6 Aralık'ta Bükreş'e girmiştir. O sırada Ruslar da Dobruca'da başarısız bir girişimde bulunur. Böylece buğday ve petrol kaynakları düşman grubun eline geçmiştir. Bu yenilgi savaşta bulunan komutanların eğitiminin yetersizliğini ve önemini ortaya çıkartmıştır.¹⁵⁸ 7 Aralık 1916'da ise Mackensen ve ordusu tarafından Bükreş'in işgali gerçekleşir.¹⁵⁹

Düşman Birliği (Romen) Taşavlu – Banascık mevziine son yaptığı taarruzla ağır zayıyla püskürtülünce Mackensen 3. Ordu Komutanlığından Dobruca taarruzuna geçmek için hazırlıklı olmalarını söyler. 13 / 14 Aralık'ta düşman ordusu geri çekilince Mackensen 3. Orduya ileri harekâta başlamasını emreder. 25. Tümen ve 6. Kolordu saldırıları başlar. 15 ve 16 Aralık gününde Dobruca'ya doğru ilerleme emri verilir.¹⁶⁰

21 Aralık'ta ise ateş muharebesi başlar.¹⁶¹ Almanların Mackensen'in komutasında takviye ettikleri bir Bulgar ordusu da Romanya'nın arka kapısından taarruzla

¹⁵³ BOA, HR. SYS. 2359/3 08.04.1918. s.2.

¹⁵⁴ Castellan, a.g.e. s.405.

¹⁵⁵ Güleç, a.g.e. s.125.

¹⁵⁶ Özkan, a.g.e. s. 348.

¹⁵⁷ Jelavich, a.g.e. s. 127.

¹⁵⁸ Hart, a.g.e. s. 346.

¹⁵⁹ Güleç, a.g.e. s. 131.

¹⁶⁰ Güleç, a.g.e. s. 111-112.

¹⁶¹ Güleç, a.g.e. s. 115.

Dobruca'yı işgal edecektir.¹⁶² 1916 sonunda Romanya'nın çökmesi ile birlikte Bulgaristan umut ettiği gibi, Dobruca'nın bütününe ele geçirememiştir.¹⁶³

6. Kolordu 31 Aralıkta Dobruca'yı terk etmiş ve Hırşova'dan geçerek Eflak bölgesine girmiştir. Kolordu, Bulgar 3. Ordusuyla bağlantısı kesilerek Alman Tuna ordusuna katılınca karargahın bulunması zorlaşmıştır.¹⁶⁴

Dobruca'nın büyük bir kısmı alınmıştır. Düşmanın Dobruca'da kalan birlikleri de Maçin ve kuzeyhattına ulaşmışlardır. Romen Komutanlığı elverişli bir durum olunca Dobruca'ya tekrar asker getirmek ve bu mevziyi elde bulundurmak ister.¹⁶⁵ 5 Ocak 1917'de Kuzey Dobruca Harekatı sona ermiş ve bu suretle de Dobruca mıntıkası düşmandan tamamen temizlenmiştir.¹⁶⁶ Topraklar 5 Ocak itibariyle İttifak Devletlerinin elini geçer. Ancak Romanya, toprakları 10 Kasım 1918'de savaşa tekrar katılarak İttifak Devletleri'nden ve Romanya'dan almıştır.¹⁶⁷

9 Ocak 1917'de Kolordu Dobruca'da iken ulaştırma araçlarının yetersizliğinden dolayı ikmal işleri için kolorduya 3. Orduca 160 öküz arabasının bulunduğu bir kol verilir.¹⁶⁸

O sırada Romanya'nın yandaşı olan Rusya'da Mart 1917'den beri isyan vardır. Brusilov'un başarıları Romanya'nın cehenneme adım atmasına sebep olur. Romanya ordusu 2 yıllık hazırlıkla 2 katına çıkarılır. Romanya'nın yalnızlığı ve askeri liderlerinin kapasitesizliği onun modern güce dönüşmesini engellemiştir. Başlangıçta sadece 6 haftalık stoğu bulunur.¹⁶⁹

Romanya, Rusya ile yakın olmasından dolayı bu yıkıcı fikirlerin kendi topraklarında da etki gösterecek olmasından korku duyar. Kral Ferdinand, bir önlem olarak, 5 Nisan 1917'de yaptığı açıklamayla köylülere toprak ve sosyal hayata daha çok katılım vadetti. Haziran'da, işgal altında bulunmayan Boğdan'da, I. C. Bratianu tarafından

¹⁶²Hart, a.g.e. s. 273.

¹⁶³Matthew Smith Anderson, *Doğu Sorunu 1774 – 1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme* (Çev: İdil Eser), Yapıkredi Yayınları, İstanbul 2001, s. 357.

¹⁶⁴ Rasim, a.g.e. s. 81.

¹⁶⁵ Güleç, a.g.e. s.118.

¹⁶⁶ Güleç, a.g.e. s.119.

¹⁶⁷Metin Ömer, "Romen İdaresindeki Güney Dobruca'da Türkler: Tarihi Perspektif Ve Toprak Reformu (1918-1940)", *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, Cilt:55 Sayı:1, 2020, s.408.

¹⁶⁸ Güleç, a.g.e. s.144.

¹⁶⁹Hart, a.g.e. s.341.

toplantıya çağrılan “Kurucu Meclis” bir toprak reformu ve genel seçim yapılmasını kabul ettiğini belirtse de bunlar o süreçte sadece vaatten ibarettir.¹⁷⁰

Bulgaristan Hükümeti tarafından Dobruca için takip edilmekte olan propaganda programı gerekenler,Dobruca’yaveoradaki halkın hoşnutluğunu kazanmak için Müslüman öğretmenler gönderilmeye başlanmıştır. Şimdiye kadar yirmi Müslüman öğretmen seçilip gönderilmiş olduğu ve elli kadar Müslüman öğretmenin seçilmiş olup gönderilmek üzere olduğu ve daha da seçilip gönderileceği belirtilmiştir. Aynı zamanda Bulgar ordusunda askeri hizmet vermekte olan Müslümanlardan seçilenler olduğu da belirtilmiştir.¹⁷¹

Bu süreçte Dobruca Komite Reisi Doktor Todoroff tarafından Hariciye Nazırı Ahmed Nesimi Bey’e çekilen telgrafa göre;

“Romanya’nın savaşa katılmasının yıldönümü münasebetiyle, Romenlerin Dobruca’dan geri dönerken binlerce Bulgar ve Türk halkını götürdüklerine dair protestolar yapılmıştır. Buna göre Babadağ’daki matem komitesi tarafından dokuz Bulgar ve üç Müslüman imzasıyla nüshasının elçiliklere ve Amerikan konsolosluğuna sunulan ve Hariciye Nezareti’nin Salib-iAhmer Başkanlığı’na ve Bulgar gazetelerine tebliğ edilen diğer telgrafa dahi Romenlerin Dobruca’dan bir takım halkı götürdüğüne dair yer alan protestoda şu maddeler yer almıştır:

- 1. Romanya Hükümeti Dobruca’dan götürülen kişilerden bugün hayatta olanlarının isimlerini Salib-iAhmer Cemiyeti vasıtasıyla ilan eder.*
- 2. Bu halka para, elbise ve erzak yardımı Romanya Hükümeti tarafından yapılacaktır.*
- 3. Dobruca’dan götürülen bu halkın biran önce boşaltılması*
- 4. Dobruca’da Romanya ordusunun ve Romanya memurlarının gerçekleştirdikleri mezalimin beyan edildiği bir komisyon aracılığıyla bildirilmesi*

Maçın görüşmelerinde Doktor Gareç halkın aracılığıyla biri Müslüman olmak üzere biraz imza ile belge elçiliklere gönderilmiştir. Ayrıca üçüncü bir

¹⁷⁰Castellan, a.g.e. s.405.

¹⁷¹ BOA, HR. SFR 04. 917/17 07.01.1918. s.4.

telgrafla da Dobruca'dan götürülen yirmi altı kişinin serbest bırakılması talep edilmiştir.“ şeklindeki telgrafi 29 Ağustos 1917'de Hariciye Nezaretine göndermiştir.¹⁷²

1918'de savaşın seyri İtilaf Devletlerinin lehine döner. Bulgar ordusu bu sırada silah, mühimmat ve iâşe sıkıntısı çekmektedir. Ayrıca Bulgaristan, Almanya ve Avusturya'yı beslemekten Almanya'nın demiryolu ve haberleşmeyi de ele alması Bulgar Hükümeti'nde memnuniyetsizlik yaşatır. O sırada Osmanlı Devleti'nin de Dobruca'da hak iddia etmesi ve Sofya Antlaşması ile Bulgaristan'a terk ettiği toprakları istemesiyle Osmanlı Devleti ve Bulgaristan arasındaki ilişkilerde de gerilmeler olur.¹⁷³ Dobruca halkından bir heyetin 4 Şubat'ta Bulgar karargahına geldiği ve bunlar arasında ilmiyeden bir kişinin bulunup ziyaretin ilhak meselesine ait olduğu ve geçenlerde bir heyetin Sofya'ya geldiği istihbar olunduğu Bulgar Genel Karargahı'da bulunan murahhas askerimizin bildirisine atfen başkumandanlığa bildirilmiştir.¹⁷⁴

3.3. Enver Paşa'nın Savaşdaki Etkisi ve 6. Kolordu'nun Gönderilmesi

Enver Paşa ise 6. Kolordunun savaşa katılmasında etkin rol oynamıştır. Dobruca'da yoğun bir Türk kitlesi yaşaması ve ailesinin Gagavuz Türklerinden olması Paşa'nın bölgeye verdiği önemi göstermiştir. Ayrıca Batı Trakya'da hak sahibi olmak için Romanya'ya karşı zafer kazanılması gerektiği için Bulgar ordusuna destek amaçlı ordu gönderilmiştir. 6. Kolordu böylece Mareşal Mackensen komutasına gönderilmiştir. Kolordu komutanı ise Mustafa Hilmi Paşa olmuştur. Ordu Ekim ortalarında Dobruca'yı ele geçirme hareketlerine katı Dobruca'da başarılar elde edilmiş ve 6 Aralık'ta Bükreş'e girilmiştir. Lakin Türk ordusu burada 12.800 den fazla kayıp verince Enver Paşa bir tümen daha yollanmıştır.¹⁷⁵ Bu noktada 6. Kolordu yaptığı kahramanlıklar ve elde ettiği başarılarından dolayı 2 sene boyunca övgü almıştır.¹⁷⁶ Romanya'ya karşı gönderilen 6. Kolordu'ya mensup 15, 25, 26. Tümenler Bulgaristan'a yardım için gönderip ardına da başarılar elde edince Romanya'nın

¹⁷² BOA, HR. SYS. 2439/52 29.08.1917. s.1.

¹⁷³ Aşkın Koyuncu, "Neuilly Antlaşması (27 Kasım 1919): Bulgaristan'ın İkinci Büyük Felaketi", *Doğu Batı Dergisi (Balkanlar-II)*, Cilt: 22 Sayı: 90 Ağustos, Eylül, Ekim 2019, s.210.

¹⁷⁴ BOA, HR. SFR 04. 917/127 17.02.1918. s.1.

¹⁷⁵ Karal, a.g.e. s.499.

¹⁷⁶ Güleç, a.g.e. s.161.

yenilgisini gören Rusya da Dobruca'ya Mihail Vasilyevich komutasında destek göndermiştir.¹⁷⁷

Ayrıca Birinci Dünya Savaşı devam ederken Enver Paşa, 10-23 Aralık 1916 tarihlerinde Dobruca, Romanya, Bulgaristan ve Makedonya'ya gezi yapmıştır. Enver Paşa bu ziyareti önceden bildirmemiş, plansız programsız bir ziyarette bulunmuştur. Bu gezi ile Enver Paşa bölgeleri ve cepheleri kontrol etmiştir.

Enver Paşa ile gezilerde bulunan İstanbul'daki Bulgaristan Askerî Ataşesi Yarbay Azmanov'a göre, Enver Paşa'nın bu seyahatteki amaçları şunlardır;

1. "Dobruca ve Romanya'da bulunan Türk ordularını teftiş etmek.
2. Romanya ganimetlerini görmek, onlardan ne alabileceğini ve ne şekilde onları Türkiye'ye getirebileceğini tespit etmek.
3. Makedonya'da yaşayan Türk halkının Türklük duygularını uyandırmak, moral vermek, halkın önünde ve Türkiye'de onun koruyucusu olduğunu göstermek, bazı Alman yöneticilerle yeni bağlantılar kurmak. Onları kendine ve Türkiye'ye yakınlaştırmak ve onların madalya tutkusunu tatmin etmek."¹⁷⁸

Birinci Dünya Savaşı sürecinde Rusya'da 25 Ekim 1917'de Bolşevik İhtilali gerçekleşmiştir. İhtilalin üzerine Rusya geri planda durunca Romenler yalnız kalmıştır.¹⁷⁹Bulgaristan, Almanya ve Avusturya yetkilileri ile Romanya devlet yetkilileri arasında gerçekleşen müzakereler sonucunda merkez hükümetleri adına 3 Kanun-i Sani'de (Ocak) Fokchani'de Bulgar ve Romen sivil halkının değiştirilmesine dair bir anlaşma imzalanmıştır. Antlaşmada adı geçen hükümlerce 20 Kanun-i Sani (Ocak) den itibaren değişime başlanmıştır. Mübadelenin tarihi ve gerçekleşmesi ile mübadele olacak halkın miktarı antlaşmada açıkça belirtilmiştir. Bu antlaşmanın Bükreş'teki yetkili askerimiz tarafından Harbiye Nezareti'ne gönderilmiş olması beklenmekteyken Bulgaristan Hariciye Nezareti bizde aslı olmasından dolayı antlaşmanın suretini vermemiştir.¹⁸⁰

¹⁷⁷Yüksel Kaştan, "I. Dünya Savaşında İttifak Devletleri İle Romanya Arasında İmzalanan Bükreş Barış Antlaşmasının Stratejik Önemi", *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 24, 2020, s.331.

¹⁷⁸ Esra İnal, *Enver Paşa'nın Birinci Dünya Savaşı'ndaki Cephe Ziyaretleri*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2019, s. 68 – 69.

¹⁷⁹Jelavich, a.g.e. s.127.

¹⁸⁰ BOA, HR. SYS. 2246/11 10.02.1918. s.2.

Romanya'nın yenilmeye başlaması sonucunda Fokchani Mütarekesi 6 Aralık'ta imzalanmıştır. Böylece 1918 yılı başlarında artık Romanya tarafından İttifak Devletlerine bir tehlike olmayacaktır. Hemen bunun ardından Bolşeviklerle Brest Litovsk barış antlaşması hazırlanırken Romanya'ya da 6 Şubat'ta verilen ultimatomla görüşmeler başlamış ve 7 Mayıs'ta bu görüşmeler Bükreş Antlaşması ile sonlanmıştır. Antlaşmaya göre Dobruca Bulgaristan'a bırakılmıştır. Bu sayede Bulgaristan doğuda güvenliğini sağlamıştır.¹⁸¹

Ancak bu süreçte İtilaf grubu da Bulgarlara saldırınca onlar da Almanya'dan yardım alamamıştır. Bunun üzerine Dobruca – Filibe Bulgar Cephesi yarılmıştır. Sofya Hükümeti'nin bu duruma morali bozulmuştur.¹⁸²

Berlin Sefiri Hakkı Paşa Kuzey Dobruca ile ilgili şunları belirtmiştir;

“Mösyö Rozenberg'in genel karargahagidiş ve dönüşünü müteakip yeni hastalıktan iyileşmiş olması sebebiyle henüz Kafkas işlerinin müzakeresi kabil olamadı. İki üç güne müzakereye başlayacağım. Bugün Mösyö Kolman ile görüştim. Malum mesele hakkında yeni bir şey yoktur. Almanya Hariciye Nezareti'nin Sofya'dan aldığı malumatın Malinof kabinesi bizimle bir iş oluşuna yanaşmamak ve kuzey Dobruca işini de Bükreş Antlaşması'nda ne denildiyse onu kabul ettiği anlaşılmaktadır. Ben de bu karşıt fikre bakmadım ve Malinof İrkeç(?) Dobruca'nın kuzeyini ilhak etmek isteyeceğini ve Almanya ile Avusturya'nın bu konuda yapacağı yönlendirmesinin de geçersiz olacağı söyledim.

Hariciye Nazırı, Bükreş Antlaşması'nın tasdikinden sonra Osmanlı Devleti'nin tereddüt ettiğini söylemiştir. Hatta bu rivayete göre müttefiklerinden ayrılacağı anlaşılnca ben de kuzey Dobruca'nın ortak idaresinde Bulgaristan'ın arazi hakkının olduğunu belirttim” demiştir.¹⁸³

Hariciye Nazırı Halil Bey'e, Sadrazam tarafından gönderilen telgrafta ise;

¹⁸¹ Karal, a.g.e. s.522.

¹⁸² Karal, a.g.e. s.523.

¹⁸³ BOA, HR. SYS. 2330/10 06.06.1918. s.1.

“Düinkü müzakerede Bükreş Antlaşması hakkında sorular sormuştunuz, onlara açık bir cevap vermek istedim.

Öncelikle tekrar ettiğı biçimiyle Dobruca dört müttefik devleti tarafından fiilen ve ortak bir şekilde idare edilecektir. Bulgaristan’a Silistre, Mankalya hattı hudut olarak verilmiştir. Tabii ki bu hat nizami sınırlara dahil değildir. Almanya Hükümeti ise bu vaziyetin devamını iki tarafı içinde hayırlı görmediğinden sınır görüşmelerini 1915 hududu olarak yapmak isterler. Kolman bu maksatla Sofya’ya gitmiştir. İmparatorndan kesin emir aldığı Nesimi Beyefendi’ye söylemiştir. Berlin’e gitmeden de Bulgaristan Hükümeti’nin tamamen ikna edilebileceğı düşünölmüştür. Berlin ve Viyana gazeteleri benim Berlin’e giderek bu meseleyi halledeceğimi yazıyorlar. Ancak henüz konuyla alakalı resmi bir yazışma yoktur”denilmiştir.¹⁸⁴

3.4. I. Dünya Savaşı’nda Bulgaristan

Bulgaristan Birinci Dünya Savaşı’na toprak ihtiraslarını gerçekleştirmek amacıyla katılmak istemiştir. Önceliğı ise II. Balkan Savaşı’nda kaybettiğı toprakları kazanmak olmuştur.¹⁸⁵

Bulgaristan 6 Eylül 1915’te Almanya ile Avusturya ile imzaladığı antlaşmalarla 35 gün içinde savaşa girmeyi kabul etmiştir. Bu süreçte Romanya müttefikler yanında yer alırsa, Dobruca’nın Bulgaristan’ın olması amaçlanmıştır.¹⁸⁶ Osmanlı Devleti ise Bulgaristan’ı savaşa sokmak için ona toprak ve kolordu yardımı yapacağını belirtmiştir. Ancak Bulgarlar Batı Trakya’yı vs. Osmanlı Devleti’ne vermeyi reddedince kuzey Dobruca, Müttefik Devletleri tarafından işgal edilmiştir.¹⁸⁷ Bulgaristan yenilince Romanya ile arasındaki Dobruca Meselesi sancılı bir hal almıştır.¹⁸⁸

Varna şehbenderliğinden 12 Kasım 1916’da alınan raporda fetih ve zabt olunan Dobruca arazisinin kısmen Almanya ve kısmende Bulgaristan’ın idaresine bırakıldığı,

¹⁸⁴ BOA, HR. SYS. 2299/15 16.05.1918. s.2.

¹⁸⁵ Armaoğlu, a.g.e.(2020) s.96.

¹⁸⁶ Armaoğlu, a.g.e.(2020) s.97.

¹⁸⁷ Fahri Belen, *Yirminci Yüzyılda Osmanlı Devleti*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1973, s.343.

¹⁸⁸ Armaoğlu, a.g.e.(2020) s.145.

Mangalya'dan başlayarak Silistre'ye giden bir hattın da güneyinde bulunan kısmın Bulgaristan hakimiyeti altına geçeceği belirtilmiştir. Hâlbukibahsedilen hattın kuzeyinde bulunan bütün arazinin Almanya tarafından idare edileceği bir belgeye dayanarak meydana gelecek karara atfen bildirilmiştir.¹⁸⁹

Romanya İtilaf devletleri safında savaşa katılınca, Bulgaristan Romanya'ya karşı taarruza geçerek, Tervel, Dobriç ve Tutrakan'dan başlamak üzere Osmanlı birliklerinin de yardımıyla Tulça ve Maçin'e kadar bütün Dobruca'yı almıştır. Böylece 1917 Ocak'ta Romanya'nın tüm işgali tamamlanmıştır. Radoslavof Sobranya'da tarihi ve etnografik sınırları içerisinde Bulgar milletini birleştirmek amacıyla Makedonya, Batı Trakya, Dobruca ve Morova Vadisini elde etmeyi hedeflediğini açıklamıştır.¹⁹⁰ Alman, Bulgar ve Osmanlı birliklerinden oluşan Dobruca'daki 3. Bulgar Ordusu General Nezerov yönetiminde hızlı ve kararlı bir şekilde görevlerini yapıp, Dobruca'nın tüm arazi şeridini almışlardır. Bu durum ise 15 Ocak 1917 tarihine gerçekleşmiştir.¹⁹¹

Sofya Sefiri Fethi Bey;

*“Başbakan Mösyö Radoslavof Sobranya'nın dünkü gerçekleşen toplantısında söylediği konuşmada bu muharebede Bulgar ordusunun işgal ettiği bütün arazinin ve Siroz ile Drama halkının Bulgaristan'a ilhak edileceğini ve yalnız eski Dobruca'da bir koridor hakkında müttefikler ile henüz antlaşmaya varılamadığı ve bunun da diplomasi ile çözüleceği beyan edilmiştir. Bu koridorun Köstence - Çernovada şimendiferin geçtiği muntika olması muhtemeldir”*¹⁹² demiştir.

Sofya Sefiri Vekili Cevat Bey tarafından, Harbiye Nazırı Enver Paşa'ya 22 Temmuz 1917'de gönderilen tahrirat ise şu şekildedir;

“Köstence'de bulunan hububatımızın ertelenen sevkine bağlı olarak muamelelerin Bulgaristantarafından Dobruca'ya verilmek istenilen siyasi durumdan dolayı bu konuda açıklama vereceği dünkü tarihli telgrafta

¹⁸⁹ BOA. HR, SYS, 2359/3 08.04.1918. s.2.

¹⁹⁰ Koyuncu, a.g.m. s.209.

¹⁹¹ Kaştan, a.g.m. s.334.

¹⁹² BOA. HR, SYS, 2326/4 01.11.1917. s.35.

Harbiye Nazırı Başkumandan vekili Enver Paşa'ya, Sofya sefareti tarafından gönderilen telgrafta belirtilmiştir.

Bulgaristan Hükümeti'nin, milli emelleri ve ihtirasları gereğince Makedonya ve Dobruca memleketlerini korumak için her türlü vesile ve tedbirlere başvurmaktan biran hali kalmamaktadır. Sonra ise Dobruca'da Bulgar idaresinin menfaatlerinin korunması için Almanlarla cereyan eden görüşmeler neticesinde bahsi geçen halkın eskiden olduğu gibi Alman askeri valisinin idaresinde kalmışsada gümrük ve belediye gibi şeylerin Bulgarların eline geçmesine mani olunamamıştır.

Bulgarlar Sofya protokolü gereğince, Osmanlı Devleti'ne ayrılmış olan hububatın bize ait olduğunu inkar etmemekte ancak Dobruca'nın artık Bulgargümrük hududu dahiline girmiş bulunması ve orada da Bulgar kanunları ve nizamının geçerli olması düşüncesini, ticaret kapanını bir şekilde ileri sürerek Dobruca'dan ihraç olunacak hububatın şimdiye kadar yapılan transit muamelesine aykırı olarak ve Bulgaristan'dan çıkan hububat hakkında tatbik olan ihracat muamelesine tâbi bulunduğu ileri sürülmüştür. Bu suretle Dobruca üzerindeki mülkiyet haklarının tarafımızca tanınmış olmasına işaret edeceği kendilerince tasarlanan muamelelerin icrasını talep etmekte ve sonra Kavala ve Siroz halkından Almanların ihraç eylemekte oldukları tütünler hakkında dahi aynı muamelenin de yapılması talep edilmiştir.

Dobruca'nın ise içinde bulunduğu siyaset hakkında gerçekleşen müzakereler ile uğraşmak için kesin talimat olmadığından bu hususa dair Bulgar Hükümeti'yle münakaşadan kesinlikle kaçınarak bahsi geçen hububatın Sofya protokolü mucibince Türkiye'ye sevk ve gönderilmesinin gerekli olduğunu ve bu konuda ertelemenin uygun görülmediği beyan edilmiş ve Başbakan gözetiminde ciddi girişimlerde bulunulmuştur.

Müşarünileyh her ne kadar hububatımızın sevki için emir verildiğini Maliye Nazırı'nın ifadesine nazaran söylemişse de, hububatın henüz gönderilmediği hakkında Sofya Almanya askeri delegelerine ulaşan

bilgilerde bu hususta Başbakan tarafından yanlış yönlendirme yapıldığı anlaşılmıştır.

Bulgar Hükümeti'nin, hububatımız hakkında yaptığı zorlukların bildirildiği gibi muamelenin yerine getirilmesine Osmanlı Devleti'ni mecbur etmektedir. Bulgar kanunlarının Dobruca'da hüküm sürdüğüne ispat için bir oldu bittiye ortaya çıkarmak fikrine dayanmaktadır. Bulgaristanca takip edilen bu siyasete karşılık olarak alınacak karar Osmanlı Devleti ile Almanya Hükümeti'nin ortak kararına bağlı bulunmuştur.”¹⁹³

Süreçle alakalı görüşme Berlin Sefareti'nden şu şekilde gelmiştir;

“Şansölye, Viyana'da bu işten genel şekilde bahsetmiş olduğu ve meselenin Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında görüşmeler meydana gelinceye kadar uyuşulmazsa eğer bu görüşmeyi Berlin'de yürütmenin faydalı olacağına ve şu halde Almanya'nın dahi uyuşmaya hasıl olmasına ve bu konuda aracılık edeceği maksadıyla önünü sonunu düşünerek söz söylemiştir. Fakat bunun hemen görüşülmesi maksadıyla söylemediği gibibunun dışında farklı bir teklifte bulunmadığını da ifade etmiştir. Hariciye Nazırı da müzakere yerinin şimdi belirlenmesinin tehlikeli olduğunu ve Balkanların gelecekteki siyasi durumu hakkında ne vakit Bulgarlara kesin ifadeler ve düzeltmelerde bulunmak mümkün olursa o zaman konuşulabileceği söylenmiştir.”¹⁹⁴

Konu ile alakalı olarak ise Berlin Sefiri Hakkı Paşa;

“Hariciye Nazırı ile görüştüm. Kendisinin fikirleri bu işin şimdi görüşülmesinin tehlikeli olduğu ve iki devlet arasında müzakerenin ileriki süreçte görüşülmesinin uygun olacağı şeklindedir. Şansölye'nin ifadesi hakkında da malumatı yoktur. Şansölye ile görüşülerek alınan bilgilerden sonra kendileriyle görüşecektir” demiştir.¹⁹⁵

¹⁹³ BOA, HR. SYS. 2326/2 22.07.1917. s.6.

¹⁹⁴ BOA, HR. SYS. 2326/3 16.08.1917. s.5.

¹⁹⁵ BOA, HR. SYS. 2326/3 16.08.1917. s.21.

Sofya Sefareti ise Dobruca Meselesi hakkındaki durumu řu şekilde ifade etmiştir;

“Bulgaristan ve Avusturya arasında çok önemli bir gerginlik vardır. Avusturya ve Bulgaristan arasında eski Sırbistan’ın ihyası meselesi esas konu olmuştur. Mösyö Radoslavof’un esas derdi Sırbistan’dan ziyade Dobruca’dan dolayı Romanya ile olmuştur. Bulgaristan, Romanya’ya savaş ilan ettiği zaman bu cephede bu kadar başarılı bir sonuç elde edeceğini tahmin edememiştir. Bu yüzden de öncesinde arazi hakkında herhangi bir şart koymamıştır. Osmanlı Devleti ile Almanya’nın ordularının aldığı bu başarıda Bulgaristan yalnızca kendi menfaatini düşünmüştür. Mösyö Radoslavof daha geçen sene Almanya siyaset konuları içerisinde bu konuyu da mevzu haline getirmişse de Almanya Hariciye Nezareti tarafından esas bir konu olarak kabul edilmemiştir. Yalnız kendi ifadesine göre İmparator tarafından bütün Dobruca’nın Bulgaristan arazisi olma vaadini almışsa da 4 – 5 ay önce Köstence ve civarında bulunan Bulgar memurların Almanlar tarafından iade edilmesine Bulgaristan çabalamış ve Dobruca’yı almak için uğraşmıştır. Amerika Hükümeti ile münasebeti kesen devletler bir pazarlık içine girseler de bu pazarlık hoşlarına gitmemiştir. Sadrazam Sofya’da bu iki tarafı ayırdıktan sonra durumun geleceği hakkında Mösyö Radoslavof’a konuyu ulaştırmıştır. Dobruca konusuna bu sefer Bulgaristan doğrudan karışmıştır. Almanya sefiri ile Mösyö Radoslavof arasındaki müzakereler iki taraf içinde uzak olunduğunu göstermekten başka bir sonuç doğurmamıştır. Çar ve Mösyö Radoslavof, oradaki Almanya sefiri ile ateşemiliterinin müzakere görüşmesini başlatmışlardır. Bu meselelere pek çok karışan Bulgaristan yetkilileri Dobruca konusuyla ilgilenilmesini istemiştir. Konu dikkate alınmaya başlanmıştır. Dobruca’nın Bulgaristan’a teslimi Avrupa merkezine ulaşır. Romanya’nın ise bu süreçteki antlaşmaları, Bulgaristan’a karşı İstanbul’u tehlikede bırakmıştır. Müslümanlara Alman memurlarının gözü önünde gerçekleşen imha politikası, Selanik, Dobruca ve Kavarna’da, Müslümanların

*hayatından dolayı arazinin Bulgar idaresinin yerine diğer bir idarede kalması istenir” demiştir.*¹⁹⁶

Dobruca’nın şimdiye kadar oluşan idaresinde Bulgaristan’ın arzularına uygun olarak Almanya Hükümeti tarafından belirli ödemeler teklif edilmiştir. Mösyö Radoslavof ise bu süreçte Bulgar muhalefedinin şiddetleneceğini bildirince Alman Sefiri tarafından bu konu üzerine bir ertelemede bulunulması söylenmiştir. Dobruca için ise Bulgar Hükümetin’den Osmanlı çıkarlarının korunması istenmiştir. Dobruca’da ortak idare için üç devlet arasında görüşme yapılması ve kararlar alınması belirtilmiştir.¹⁹⁷

Berlin Sefareti ise;

“Mösyö Radoslavof evvelki akşam karargaha gitmişti. Şansölye ve Hariciye Nazırı dahi gitmişlerdir. Kral Ferdinand da dün orada İmparator hazretleriyle görüşmüştür. Hariciye Nazırı’nın geri dönüşünde görüşüp, görüşmelerine dair bilgiyi vereceğim. Buraca belgeye dayanan bilgilere göre, Mösyö Radoslavof Berlin’deki görüşmelerinden pek memnun kalmamıştır. Dobruca’nın tamamen Bulgaristan’a ilhakı kabul edilmemiş ve bu gibi meselelerin barış görüşmeleri zamanına bağlaması kendisine tavsiye edilmiştir. Bu meselede Osmanlı Devleti’nde hakkı olduğu ve Bulgaristan’ın yalnız Almanya ile değil Osmanlı Devleti ile de uyuşmasının lazım olduğu söylenmiştir. Bulgaristan ve Osmanlı Devleti anlaşmazlığının ne şekilde olacağına dair adı geçen hükümdara bir şey söylenmemiş ve bunun iki devlet arasında halledilecek bir mesele olduğu beyan edilmiştir” diyerek durum hakkında bilgilendirmede bulunmuştur.¹⁹⁸

Berlin Sefiri Hakkı Paşa’ya ise bu süreçte gelen telgraf şu şekildedir;

“Dobruca meselesinden dolayı Almanya Hükümeti’nin, Bulgaristan tarafından ziyadesiyle sıkıştırılmakta olduğu ve Bulgaristan’ın sıkıştırmalarının Kral ve Mösyö Radoslavof’un Berlin’e ulaşmasında bir kat daha etki edeceğini bildirir. Dobruca’nın Bulgaristan’a terk

¹⁹⁶ BOA, HR. SYS. 2326/2 22.07.1917. s.5.

¹⁹⁷ BOA, HR. SFR 04. 285/72 27.05.1917. s.1.

¹⁹⁸ BOA, HR. SYS. 2326/2 22.07.1917. s.7.

edilmesine esasen Almanya'nın itirazı bulunmadığına nazaran Almanya Hükümeti, Dobruca'nın zabtı sürecinde kan dökülmüş olduğundan ve diğer sebeplerden dolayı Osmanlı Devletinin bu meselede hakkının olduğunu ileri sürerek bu konu hakkında fikir ve iznin alınması gerektiğini Bulgaristan'a bildirilmesini kararlaştırılmıştır.

Bu izahta Almanların Dobruca meselesinde Bulgarların maruz kaldıkları başarısızlıktan dolayı bütün muameleyi yaptıkları anlaşılmaktadır.

Almanların bu Tuna Harekatı, Bulgarlarla olan ilişkimizi ziyadesiyle etkileyeceğinden bu durum uygun görülmemektedir.

Sadrizam, Mösyö Kolman'ı yanına davet ederek bu suretle hareketin uygun olmayan sonuçlar doğuracağını açıklamakla beraber Bulgaristan'a karşı aşağıda olduğu gibi iletilmesini tavsiye edecektir;

*Bugün savaşın ne şekilde başlayacağı belli olmadığından müttefiklerin arazinin ilhaki üzerine sözleşmeler ile bağlanmaları uygun değildir. Çünkü bu durumda savaş halinin ortaya çıkması muhtemel sebep ve şartların uygulamalarına göre hareket edebilme imkanı ortadan kalkar. Savaşın sonuçları hakkında daha kesin bir fikir edinme imkanı ortaya çıkmaktadır. Bu meselenin incelenmesine Mösyö Kolman bahsedilen ifadelerini bitirdikten sonra Sadrizam Paşa bunları resmen Hariciye Nazırı'na söylediğini belirtir. Sefir ise "bu konuda aldığım talimatı yalnız size arz etmek uygundur. Bununla birlikte Hariciye Nazırı'na dahi resmen bildirmek üzere telgrafla bilgi isteyeceğim" diyerek konuşmada bulunmuştur. Mösyö Kolman herhangi bir bildiride bulunmamıştır. Meselenin önemi belli olup Mösyö Çimerman(?) ile görüşmelerinde kendilerince Sadrizam Paşa'nın sonraki açıklamalarının iletilmesi uygundur."*¹⁹⁹

Bu sırada Dobruca'da esir edilerek Tuchel halkı garnizonunda bulunan dört yüz kişinin Türkiye'ye gelmeleri başarılı olmuştur. Bunların rıza gösterdikleri takdirde İstanbul'a

¹⁹⁹ BOA, HR. SYS. 2326/2 22.07.1917. s.9.

gönderilmeleri için Berlin elçiliği aracılığıyla bu girişimin sonuçlanması da istenmiştir.²⁰⁰

9 Aralık 1917’de Romanya Devleti İttifak Bloğu ile Fokchani Antlaşması’nı imzalamıştır.²⁰¹ Bu antlaşma İttifak Devletleri ile Romanya arasındaki savaşı sonlandırır. Ancak bu barış teklifi İtilaf Devletleri tarafından reddedilince antlaşma iptal edilir.²⁰²

Bu süreçte Talat Bey Bükreş seyahatinde bulunmuştur. Bu seyahatten övgüyle bahsetmiştir. Barışa yönelik taleplerine cevap olarak düşmanların barış teklifini istediğimiz doğrultusunda kabul edeceklerine henüz ikna olmamıştır. Avusturya - Macaristan ile Romanya arasındaki yeni hududun şimdikinden daha güvenli bir şekilde belirlenmesi ve Osmanlı halkı, Romanya sınırının dağlık araziden tamamen uzaklaşmasının uygun olacağı belirtilmiştir. Dobruca’nın hususıyla Köstence’nin ne olacağı ve Bulgarlara kalmasının İstanbul’u ileride tehdit edip etmeyeceğini anlamak istenmiştir. Osmanlı Hükümeti bu meseledeki bakış açısına vakıf olmadığını “*Dobruca ve Köstence’ye kadar Bulgaristan’da kalsa bile yine bizi tehdit edemez*” demiştir. İttifakımız baki oldukça aramızda bulunacak olan yedi sekiz milyonluk bir hükümet kımıldamaya bile güçlü olamaz. Bununla birlikte Bulgaristan’ın her taraftan büyümesine müsaade edilmekten kaçınılamamıştır. Bu durum önceden ortaya konulmuş ve bildirilmiştir.²⁰³

Bulgaristan Kralı’nın ise bir aydan beri Viyana’da ikameti uzatılmış ve Bulgaristan Vekili on gün evvel Berlin’e gitmiş ve birkaç gün ikamet etmiştir. Bundan sonra Viyana’ya gelmiş ve üç beş gün kalmasının ardından Avusturya – Macaristan Hariciye Nazırı’na ilk görüşmede Dobruca ile Köstence’den bahsederek bu durumun gelecekte onlar için sorun olup olmayacağını sormuştur. Bu durumun etraflıca incelenmesini istemiştir. Bulgaristan’ın ise Köstence’deki dahil olduğu umumi halin Dobruca’ya sahip olma emelinde bulunduğunu ve Berlin ile de bu emelin üzerine Viyana’da bu görüşmeler yapılmıştır. Romanya’nın savaş ilan etmesi ihtimali halinde Bulgar Elçisi Mösyö Toşef “*Romanya aleyhinde açılacak bir savaşın bütün Bulgaristan’ı savaşa*

²⁰⁰ BOA, HR. SYS. 2432/92 22.03.1917. s.1.

²⁰¹ Yasemin Türkkan Tunalı, “I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı Topraklarındaki Romen Esirler”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 25, Bahar 2017 s.105.

²⁰² Kaştan, a.g.m. s.337.

²⁰³ BOA, HR. SYS. 2326/1 22.05.1917. s.11.

iterken sınırının da Tuna Nehri'ni Acarsiyahdaki(?) memurluklarına kadar genişlemesi gerektiğini belirtir.” demiştir. Ancak Bulgarların sınırı o kadar genişlerse de Acarsiyahdaki(?)sahip olacağı sahiller bizim Avrupa tarafındaki sahillerimizin beş misline ulaşacaktır.²⁰⁴Dobruca'nın yalnızca Çernavodave Köstence kısmı değil belki de Tuna ağızlarının dahi Bulgaristan'a kalacağına Almanya imparatoru söz verdiğini her ne kadar Almanya başvekili ile Osmanlı Hariciye Nazırı bu duruma karşı çıksa da, bunların imparatorun vaadi dışına çıkamayacağını beyan etmiştir. Bazı mebusların Romanya dahilinde Tuna nehrinin kuzey sahilinde, bazı şehirlerin Bulgaristan'a dahil olup olmayacağı ve Siroz ve Kavala'nın ilhak edilip edilmeyecekleri hakkında söyledikleri sorulara cevap olarakBulgaristan Hükümeti'nin çalışacağı bildirilmiştir. Tuna ağızlarına kadar olan Dobruca topraklarının Bulgaristan'ın eline geçecek olması Osmanlı Hariciye Nezareti için de hayati bir mesele olmuştur.²⁰⁵Bulgaristan'ın Dobruca'yı alması, Rusya ile sınır olması yalnız Osmanlı Devleti için değil Rusya içinde menfaatler doğrultusunda önemlidir. Rusya ile Osmanlı Devleti'nin arasında hem Bulgaristan'ın hem de Rusya'nın olması ne kadar lazımsa, Bulgaristan için de Romanya öyledir. Bu süreçte ise, Bulgaristan geri aldığı arazinin kuzeye doğru biraz düzenlenmesini ister ve gerek Çernavoda – Köstence hattının ve gerek kuzey Dobruca'nın Romanya'da kalması fikrinden başka bir konu bulunmamaktadır. Bulgar Vekili ile İmparatorun etraflıca düşündüğü esnada Hariciye Nazırı da hazır bulunmuştur. Bu noktada meselenin önemi Osmanlı yetkilileri ve Mösyö Radoslavof arasında görüşülmek istenmiştir.²⁰⁶Mösyö Radoslavof'un sonraki günler süresince Berlin'e gitmemiştir. Görüşmelerde meydana gelen sorularüzerine Bulgar Sefiri de Mösyö Radoslavof'un Berlin'e gitmediğini söylemiştir. Mevcut savaştan başarılı çıkılırsa eğer Dobruca Bulgaristan'da kalacaktır. Viyana Sefiri Hilmi Paşa'nın hislerine göre müttefiklerimizin Bulgaristan'ın bu isteğine karşı çıkmayacaklardır.

“Dobruca ile hemhudut değilsekte Bulgaristan'ın ziyadece genişlemesi Karadenizdeki büyük sahillerin mülkiyeti konusundaki çıkarlarımıza uygun değildir. İşbu genişlemeye karşılık bize fayda ve maddi tavizler gösterilmelidir” demiştir.²⁰⁷

²⁰⁴ BOA, HR. SYS. 2326/1 22.05.1917. s.12.

²⁰⁵ BOA, HR. SYS. 2326/1 22.05.1917. s.16.

²⁰⁶ BOA, HR. SYS. 2326/1 22.05.1917. s.21.

²⁰⁷ BOA, HR. SYS. 2326/1 22.05.1917. s.29.

Romanya Dobruçasının işgali devam ederken aynı zamanda idare şekline dair cereyan edengörüşmeler sırasında Bulgar Başkumandan Vekili General Jakoff, Kral'ında aracılığıyla Dobruca'da Alman menzil teşkilatının yerine tamamiyle bir Bulgar idaresinin tesisini istediklerini belirtmişlerdir. Belirtilen teklif Alman çıkarlarına bir şekilde uygun görülememişse, Bulgarların arzusuyerine getirilmek istenildiği gibi mevcut şeklin Bulgaristanda bir dereceye kadar hoşnut olmayan ve hatta gerekli olduğu dikkate alındığından ekteki karşılık teklifin ispatlandığı Almanyaya Sefareti'nden teklif şu şekilde bildirilmiştir;

Dobruca'da bir Alman idaresi kalacak ve General Fon Otemfer(?) vali sıfatıyla bölgede bulunacaktır. Altı kişiden ibaret olan menzilkumandanları, valinin emri altında sancak teşkilatının baş idaresinde bulunup vazifelerine devam edecekler.

Bulgaristan Hükümeti'nin çıkarlarını temsil etmek üzere bu şahısların herbirinin beraberinde, maiyetinde sivil veya askeri bir Bulgar temsilcisi bulunacaktır. Belediye reislerini tayin hakkı yalnızcaGeneralOtemfer'e(?) ait olmuştur. Gerekliği takdirde belediye reisleri Bulgar temsilcileri tarafından teklif edilebilmiştir. Bunların bu husustaki istekleri General tarafından daimkandairesindedikkate alınmıştır.

Mösyö Radoslavof'un esas itibarıyla bu teklifi kabul ettiği ve General Jakoff ile Kral'a kabul ettirmenin de mümkün olduğu fikrinde bulunulmuştur. Osmanlı Hükümetince de kabul edilerek Bulgaristan Hükümeti gözetimindeDobruca'nın kesinlikle zapt ve tayin işleri barış antlaşması sırasında dikkate alınacak bir mesele olup o vakte kadar müttetikler tarafından karara bağlanmıştır. Böylece idarenin Alman sıfatını koruması gerektiği belirtilmiştir. Mösyö Radoslavof'un girişimlerinin daha etkili olacağı düşüncesinde bulunulduğu elçiliğe bildirilmiştir. Bu meseleye dair General Ludendorff'a Başkumandan Vekili Enver Paşa mektupları vermiştir.²⁰⁸

Dobruca Müzakereleri sonrasında Köstence ve Çernavoda Hattına kadar olan Dobruca kısmı tamamen Bulgaristan idaresine geçmiştir. Köstence'de bulunan şimendifer hattı ile Çernavoda ise Almanyaya Hükümeti'nin tekelinde bulunmuştur. Tuna Sancağına kadar yine Almanyaya idaresinin imzasıyla sonuçlanmış ise de Bulgar Hükümeti bu ilk başarısını yeterli görmeyerek Alman idaresini sürekli taciz etmiştir. Sonrasında oralarda Bulgar hukukunu korumak için, Alman idaresi altında, Bulgar mebuslarının

²⁰⁸ BOA, HR. SFR 04. 285/72 27.05.1917. s.2.

muavin olarak kabulünü talep etmiştir. Mevcut durumun düzeltilmesi verilmiş olan bu taleplere cevaben Alman genel karagahı Bulgar mebuslarının kabulünde bir mahsur görmemiştir. Ancak bu düzeltme için dört müttefik devleti'nin onayının şart olduğunu ve hükümet ile Osmanlı Devleti'nin dahi aynı şekilde Alman menzil idareleri altına Osmanlı Devleti memurlarını göndermek ve İslam topluluğu hakkında Bulgarlara uygulanacak ayrıcalıklara eşit haklar temin etmek istenmiştir. Ayrıca Bulgar taleplerinin ancak İstanbul'un istekleriyle birlikte kabul edildiğini telgraf ile Sofya'ya bildirmiştir.²⁰⁹

Bulgar ordularının işgalinde bulunan Romanya arazisinde aynı sayıda Romenlerin Bulgaristan içine sürüleceğine dair Bulgar Hükümeti'nden de nota alınmıştır. Yani Bulgaristan bu duruma dair tarafsız ve müttefik devletlere nota vererek durumu belirtmiştir.²¹⁰

Sofya Sefiri ise Hariciye Nazırı Ahmed Nesimi Bey'e Dobruca'nın Bulgaristan'a ait olması ile alakalı telgraf çekmiştir. Buna göre;

“Bükreş Antlaşması imzalanınca,Dobruca Meclis Merkezi Reisi tarafındanMösyö Radoslavofa gönderilen tebrik telgrafının cevabı şu şekildedir:

Bükreş Antlaşması gereğince kuzey Dobruca'nın doğrudan doğruya Bulgarlara terk edilmemesi heyecan ve umutsuzluğa yol açmıştır. Zira başta Başbakan dahi Bulgaristan'ın güney ve kuzey tüm bölgelerinin Bulgaristan'a ait olduğunu ve bölgenin Bulgar mirası olduğunu belirtmiştir. Bükreş Antlaşması Bulgarlar için hem hüüzün hem de heyecana sebep olmuştur. Bu sebeple Osmanlı Nazırına, Mösyö Radoslavof'un telgrafi ulaşmıştır. Gerek kuzey ve gerek güney Dobruca'nın Bulgarlara ait olduğuna dair konuşmalar iyi niyetlerle yerini almıştır” demiştir.²¹¹

Ahmet Nesimi Bey Efendi ise Enver Paşa'ya şu telgrafi göndermiştir;

²⁰⁹ BOA, HR. SFR 04. 286/76 14.08.1917. s.10.

²¹⁰ BOA, HR. SYS. 2440/32 10.09.1917. s.1.

²¹¹ BOA, HR. SYS. 2327/4 01.11.1917. s.28.

“Dobruca idaresinin Bulgaristan’a teslim edilmesi ne gibi sebeplerden dolayı sakınılacak bir durum olduğu ve Alman idaresinin Dobruca’da tamamen devam etmesiyle Bulgarlara verilecek gerekli müsait durumun Osmanlı Devleti’ne dahi esas icap ettiği bildirilmiştir. Daima takipten hali kalmadığı bu bakış açısıyla pek mühim esaslarda siyasi olduğundan bu konuda bildirilene göre Bulgarlar Dobruca üzerinde iddialarını ortaya koymak için şimdiden belirlenen bu kıtada tamamen uygulamak istemişlerdir. Halbuki Dobruca’da Bulgarların şimdiden tamamen birleşmesi ve bunun sonucu olarak heyet, antlaşma ile Dobruca’nın Bulgarlara terki siyasetinden dolayı Osmanlı Devleti’nin yararları katiiyen muhalif olduğu gibi müttefiklerimiz olan kişilerin dahi müttefiklerini hiçbir suretiyle uygun bulmamıştır. Şöyle ki alenen Dobruca’nın – Balkan Savaşı’ndan önce Romanya’ya ait olan kısmının – Bulgaristan tarafından ilhakı Rusya ile Bulgaristan’ın hemhudut olmasını gerektirmiştir. Rus taraftarı bir kabinenin iktidara gelmesi ve Rusya ile Bulgaristan arasında bir durumun takdirinde ve bilhassa Osmanlı Devleti için pek büyük bir tehlike teşkil etmiştir. Bulgar askeri kuvvetlerinin Ruslarla birleşerek Osmanlı Devleti’ni tehdit etmesi görüşmesinden başka Bulgarların Köstence – Çernavoda hattını ellerinde tutmak suretiyle bizi ittikleri zaman büyük merkezden tamamen ayrılması durumunun olacağı ileri sürülmüştür. Böyle bir hal gerek Osmanlı Devleti için gerek Almanya ve gerek de Avusturya için karşılıklı olarak konuşulmuştur. Hatların müdahalemizi tamamen ellerine geçirmiş olan Bulgarların ekonomi ve ticaret konusunda dahi gerek bize ve gerek müttefiklerimize ne derecelerde zorluklar çıkaracakları ise belli olmuştur.

İkinci: Balkan antlaşmasının korunması için Romanya’nın Balkan Hükümetleri arasında istiklalini muhafaza edebilecek derecede kalması bizce istenilen, Almanya ve Avusturya ve Macaristan için dahi istenilen olması doğal bir durum olmuştur. Halbuki Dobruca ve bilhassa Köstence – Çernavoda’ya sahip olmayan bir Romanya Devleti Balkanlarda aktiftir.

Bu halde akdedilen antlaşmada Bulgaristan’a ait olduğu halde Balkan Harbi ardından Romanya’ya terk edilen Dobruca’nın kısmen

*Bulgaristan'a iadesinin konusu bahis olabilmıştır. Bu takdirde bile dahi Bulgarların bu başarısı Osmanlı ordusunun yardımı ve desteğiyle Rus ve Romen kanunlarına karşı üretildiği dikkatli bir bakışa alınarak Bulgarların hadi Osmanlı Devleti'ne geleceklerine dair gerekli konular müzakere olunmuştur”denmiştir.*²¹²

Berlin Sefiri Hakkı Paşa;

*“Hariciye Nezareti ile görüştüm. Padişah, Bulgar Kralı'nın Almanya ve Avusturya İmparatorları ile görüşmesi esnasında söylenen sözler hakkında henüz bilgisi olmadığını ve fakat siyasi meseleler hakkında da konuşulması ile Kralın büyük olasılıkla Dobruca'dan bahsetmiş olduğunu söyler. Ancak bizce endişeye mahal olmayıp İmparator bu meseleyi şimdiden halletmemiş olup ilerleyen zamanda antlaşmada müttefiklerimizle fikir alışverişine meydan bırakma azminde olduklarından şüphesiz o yolda önünü sonunu düşünerek söz söyleyecek olacaklarını söylemiştir. Padişah Bulgarların önce Dobruca'dakigeçici mevcut idaresinin zaten olduğunu söylemesi üzerine Bulgarların özel idaresi suretiyle düzeltilmesi ve ikinci olarak Bulgaristan elçisinin kendisine bu konuda bazı beyanda bulunduğu belirtilmiştir. Dobruca'nın Bulgarlarla eşit muamele görmek hususundaki arzusu ve girişimimiz ile ilhak edilen arazi meselesindeki dikkate değer hususların, Osmanlı Devleti'nin özel talimatıyla tebliğ edilmiş olduğundan buna imkan olmadığını ifade ederim. Mösyö Kolman dahi kendisinin böyle düşündüğünü söylemişti” demiştir.*²¹³

Köstence Mülkiye Müftüsü'nün 1917'de gönderdiği Dobruca Meselesi hakkındaki yazıya göre;

“Dobruca ile ilgili antlaşmalara bağlı olarak Köstence, Mecidiye, Karaömer, Mangalya, kazaları incelenmiş ve Köstence'ye dönülmüş,Dobruca'nın kuzey bölgesinde dahi incelemeden sonra icap eden raporun düzenlenerek teslim edilmesi istenmiştir.

²¹² BOA, HR. SYS. 2326/4 01.11.1917. s.30.

²¹³ BOA, HR. SYS. 2326/5 11.02.1918. s.10.

Dobruca'nıngezilen bu kısımlarındaki Müslüman halkın tümünü içermekte olup, bunların ilk önce dikkatini çeken halleri de Halife'ye ve Osmanlı Devleti'ne karşı besledikleri duygular bağlılıklarındandır. Bilhassa şu sıralarda bir kat daha güçlü ve hararetle bir şekilde gelişmiştir. Hala Osmanlı Devleti'nden iki subayının Müslümanların hali ile mektepleri ve mescitlerinin incelenmesi ve gözlemlenmesi ile hatırlarının araştırılması için gönderildiğinin haberi köylerden duyulmuş olması uğradığımız her yerde hakiki bir şekilde bildirilmiştir. Anavatandan ayrılmalarnın hüznü hala tazedir. Gönülleri henüz kanamakta olan ve Osmanlı askeri ile bulundukları durumdan dolayı temasta bulunanlardan bazı köy halkı ise köylerine ayrıca subay gönderilmesini Osmanlı Devletinden istemektedir.

Dobruca'nın gezilen bu kısmında Müslüman halkın ve mahalle sakinlerinin tümünü oluşturmakta olup bunların dikkatini en önce çeken durumlar: Osmanlı Devleti'ne karşı besledikleri duygular ve büyük bağlılıkları olmuştur. Maruz kaldıkları hisler özellikle bir kat daha hararetle meydana çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nden iki subayın Müslümanların durumunu mektep ve mescidlerini kontrol etmek ve incelemekle beraber hatırlarını sormak için gönderdiklerine dair haberin köylere ulaşması uğradığımız her yerde gerçek bir sevinç gerçekleşmiştir. Anavatandan ayrılışlarının yaraları taze bir şekilde kalmıştır. Osmanlı askerlerinin bulunmadığı köylere de ayrıca subaylar gönderilmiştir.

Doğrusu Bulgarların burada hemen her köyden zahire tedariki veya mevcut zahirenin muhafazası vesilesiyle üç beş askeri mühim kaza ve köylerde depo bölükleri mevcut olmasına mukabil olarak, bizden kimse mülakatta bulunmamıştır. Mülki idarede memur olan köylerdeki Alman askerlerinin Müslümanların hukukunu yeterli derecede koruyamaması Bulgar faciasından zaten etkilenmiş olan Müslümanlar üzerinde derin bir tesir meydana getirmiştir. Kendilerinin bugün sahipsiz kaldıkları fikrinin oluşuna sebebiyet vermiştir. Romanya'nın kontrollerine nazaran Dobruca'nın İslam halkında Bulgarlar tarafından Müslüman ve Romen köylerinde gerçekleşen kötülükler, Balkan Harbi mazlumlarına cinayet devam etmiştir.

Kendilerine takdim edilecek olan raporda ayrıntılarıyla arz olunacağı üzere Dobruca'nın kuzey bölgesinde özellikle Bulgar halkından taşınılacak olan Babadağ'dan Tuna'ya kadar olan kısmın ve güneyde dahi Romenlerin Balkan Harbi'nde Bulgaristan'dan aldıkları kıtanın idaresi tamamen Bulgarlara terk edilerek ikisi arasında kalan küçük bir parça dahi Almanlarca altı menzil mıntikasını tanıtmadan idare edilmekteyse de Bulgarlar Dobruca'ya sahip olma durumunu hedef ve istekleri doğrultusunda aldıkları cihetle bu menzil mıntıkları dâhilinde yalnız Müslümanları değil Almanları bile mecbur şikayet edecek surette keyfi hareketlere cesaret etmekte ve mahalle sakinleri Dobruca'nınyakında Bulgarlara verileceğinden bahsle tehdit etmekte olduklarından Müslümanların çoğunluğu ordunun buradan dönüşünde toplanıp beraberce göç etmekten başka kendileri için bir güvenlik göremediklerini bildirmişlerdir. Ancak muhacirlere şimdilik sırası olmadığı ve Osmanlı Devletince harpten sonra muhacirlere uygun hallerin gerçekleşmesi için girişimler yapıldığından verilecek haber üzerine mevcut hayvan ve ziraat mallarıyla Türkiye'ye geçilirse daha hayırlı olacağı uygun bir dille kendilerine bildirilmiştir.

Köstence'de mülki idareye başkanlık etmekte olan Yüzbaşı Fon Konç(?) ile gerçekleşen görüşme esnasında mumaileyh "Dobruca'nın Alman idaresine tâbi bölgelerine Bulgarlar katılma arzusunda olmuştur. Ancak Dobruca'da Türkler dahi kan döktükleri sebeple idaresine ortaklık emrinde bizimde hakkımız belli olduğundan Bulgarların talep etmesi üzerine büyük devletlerce bu konuda müzakere gerçekleştiği zannında bulunduğunu" ifade etmiştir.

Bununla birlikte kendilerine buyrulduğu gibi Bulgarlar tarafından bu arzunun yalnız ortaya çıkmasıyla yetinilmeyip Köstence'ye bir yetkiliyle tam kadroyla emniyet idaresi ve belli kazalara birer kaymakamla memur tayin ile gönderilmiştir. Alman idaresince kabul edilmeyen ve toplam heyetlerinin polis hafiyeleriyle beraber yüz elliye geçtiği tahmin edilen bu memurların bugün Dobruca'davazifesiz ikamet ve görünüşte Bulgaristan için zahire tedariğiyle ilgilenmekte bulunmuşlardır. Dobruca'da yerleşik

olan halk tarafından güya Dobruca'nın Bulgaristan'a terk ve ilhakını talep ettikleri için mitingler tertip ettikleri söylenir. Ayrıca müttefik devletlere telgraflar yazdırılmış olup duruma nüfuz etmekten ibaret olmuştur.

Bulgarlar Dobruca'nın ilhakı hakkındaki şeyleri gerek gazetelerle ve gerek memurları aracılığıyla propaganda gerçekleştirme hallerinden bir dakika bile vazgeçmemişlerdir. Ve devletlerce de sağladıkları bu başarıyı yakın kuvvetlere delillerle göstermişlerdir. Şu sırada Dobruca'nın bazı köylerinde Müslüman ve Hristiyan halk adına birer razı oldukları seçim ve toplu olarak Babadağ'da büyük bir miting daha tertip etmek için çalışmışlardır. Gezdiğimiz köylerin en önemlilerine Bulgar memurları gelerek halk arasında mümkün mertebe parti teşkil etmiş olan kısımdan muhalif olanları veya Bulgar idaresine yanaşanlar isimlerince işlenmiştir. Kasım ayında Dobruca'nın ayırmaksızın cins, mezhep, mektep, cami, ziraati hakkında diğer köylü eşleriyle beraber görüşmelere katılacaktır. Kabul edilen kararlar üzere bunların Babadağ bölgesine götürülecekleri bildirilmiştir. Ve o köylerdeki Müslümanlardan seçilenlere işin hakikatini izah etmemede kararlı olmaları söylenmiştir. Köylerin yetkilileri henüz Babadağ'a gitmemiş ise de galiba bundan önce icra edilmek üzere burada yine bir toplantı gerçekleştiği Sofya'da dağıtılmış *Nekodi Bulgaria* gazetesinin 21 Kasım 1917 tarihli nüshasında görülen bir fıkradan anlaşılmaktadır. Bu fıkraya göre "Dobruca'nın birçok köylerinden gelip, Babadağ'da toplanan yetkililere Başbakan Mösyö Radoslavof gayet hararetli bir telgraf göndererek Dobruca'nın temini için hükümetçe örnek alınanların işlerinin halledilmesinin talep edildiği" beyan edilmiştir. Buradaki Alman subayının incelemesine göre Almanya ve Avusturya'ya ulaşmış olsa Bulgar – Sofya – Osmanlı Devleti ve Bulgar – Bükreş – Köstence hatlarından birincisi zaten Bulgarlar elinde denilmektedir. İkincisinin de Dobruca ile beraber Bulgarlara terki, Osmanlı Devleti'nce siyaseten kabul edilemezse de Bulgarların bu belgedeki haklarına karşı sonucun ne şekilde gerçekleşeceği şimdiden tahmin edilememiştir.

Bununla beraber Bulgarların Dobruca'da yerleşecek olmaları, Müslümanlar üzerinde bugün bir tesir yapmaktadır. Zira bir sene önce köy ve kasabalarda Bulgarlar tarafından yapılan mezalimin tesiri ortadadır. Müslümanlar tarafından gerek bu mezalime ve gerek o yüzden uğradıkları durumlar ve ziyana dair birkaç ay evvel buradaki Osmanlı askeri görevlilerine yapılan şikayet ve müracaat neticesine kalmış olmakla beraber bugün Müslüman halka adı geçen her türlü haklarının temini emrinde Alman idaresine müracaattan ise yine Osmanlı Murahhaslığına sığınmayı tercih etmekte ve Mecidiye kazası gibi kumandanı namıyla tek bir subayımız bulunan durumlarda Müslümanların hali diğer yerlere göre refah içinde geçmekte olduğundan gezdiğimiz köylerin hepsi kendilerine birer Osmanlı subayı veya memuru gönderilmesini şiddetle istemişlerdir. Özellikle Dobruca'nın kuzeyinde Bulgar idaresine kızıp bölgelerdeki Müslüman köylerinin durumu özellikle Romenlerin kolaylaştırıldığı anlaşılmıştır.

Dobruca'da Müslümanların mektep, cami ve malları bugün zorunlu olarak, Osmanlı Devleti'ne tâbi Romen köylerinden olanların sevk edilmesi bütün bir hukuki süreçtir. Bütün ayrıntılarıyla Osmanlı Hükümdarına buyrulacağı üzere bir kısmı Almanlara ve bir kısmı Bulgarlara bırakılmış olan Dobruca bölgesinin netice itibarıyla gerek Bulgaristan'a ve gerek Romanya'ya terkiveya özerkliğinin sağlanması durumlarından biri gerçekleşecektir. Hangisi gerçekleştiriliyorsa gerçekleştirilsin bugünkü idaresine Osmanlı Devleti tarafından dahifetih hakkı ve zafer olması üzerine katılması o konuda meydana getirilmesi mevcut siyasi kanunlardan kesinlikle bu bölgeden Bulgar nüfusundan pek fazla olan Müslümanların hem müdafaası ile hukukunun temini ve hem de Osmanlı Devleti'ne karşı besledikleri dostça hissiyatın takviyesi noktalarından dahi hayırlı şeyler olacaktır.

Osmanlı Devletinden Dobruca'ya gönderilecek olan memur idaresinin ise Bulgarlarca buralarda şimdiden temin edilmek istenilen nüfuzun daha üstünde güçlü bir bağlanma kolaylıkla meydana getirmek ve idame ettirmekte başarılı olmaları bölge durumlarına nazaran kuvvetle

muhtemel olduğunu ve Dobruca idaresine katılması ve katılma gerekçesi Dersaadet'te tutulması istenilen raporda açıklanacağı söylenmiştir.”²¹⁴

Ahmed Nesimi Bey'e göre; Mart 1918 yılında ise gerçekleşen bir toplantıda Kolman'dan alınan bilgilendirme vardır.

“Romanya Hükümeti ultiatomda bulunan şartları kabul etmiştir. Bununla beraber Osmanlı'nın müttefiklerince, Dobruca'nın Bulgaristan'a verilmesi ve yalnız Köstence – Tırnova hattıyla hinterlandına ayrılması ve bizim (Osmanlı Devleti'nin) almamıza sebep olan arazi mevzu olmuştur. Koridor meselesinin ya şekli henüz tayin edilmemiş veya da Kolman tarafından henüz bize söylenmemiştir. Ancak bu konu düşünülecek ve müzakere edilecek bir meseledir. TonçefBulgar Hükümeti için böyle bir koridor ayrılmasına ve Almanların Köstence'ye yerleşmelerinde sakınca görülmemesi gibi durumlardan dolayıBulgarların son derece ısrar etmeleri olası bir durumdur. Alman ve Avusturyalılar Dobruca hakkındaki fikirlerini yazılıolarak Bulgarlara bildirmiştir. Bu telgraf elçiye geldiği anda Osmanlı Devleti'ne de gönderilmiştir. Şuana kadar belli olan duruma göre ya koridor Bulgaristan'a ait olarak ortak bir idareye terk edilecektir ya da başka bir şekilde bırakılmıştır. Tonçef Hükümeti ile görüşmek üzere Osmanlı elçisi Bulgaristan'a gitmiştir. Bizim talep ettiğimiz arazi hakkında ve son terk ettiğimiz arazinin iadesi meselesini Tonçef belki müzakere etme yolunda kabul etmiştir. Fazlası için asla bahsi bile olamaz diye de Tonçef Hükümeti bu durumu söylemiştir. Kolman bu görüşmede her ne istenecek ise onları almalıdır. Sevindirici bir haber beklemekteyiz ancak önce arz ettiğim sebepleri ricayla bu sözlerine fazla güven atfetmek gerekmemiştir. Bizce Bulgarların son terk ettiğimiz araziye bile iade etmeleri ahalinin bulunduğu Mestakarasu'ya kadar olan bölgelerin verilmesi muhtemeldir. Müttefiklerimizin dahi bu hususta bize yardım edemeyecekleri ortada olmuştur. Meydana gelen bu durumda devletçe bir anlaşmaya gidilerek gerçekleşecek kaderin bildirilmesi rica edilmiştir. Önce Dobruca'nın Bulgarlara verilmesi ile Köstence ve

²¹⁴BOA, HR, SYS, 2326/5 11.02.1918. s. 12.

Çernavoda hattıyla hinterlantlarının ayrılması ve başka bir idareye teslim edilmesi kayıtlarının Almanların bu suretle Köstence’de birleşmeleri bizce tecavüz olunur mu? Öncelikle Dobruca’nın bir yönünün bildirilmesi ve Bulgarlara derhal terk edilmesinden bahsedilince Osmanlı Devleti’nin ne kadarlık bir arazi istemesi lazım olduğu hususu hakkında da bu süreçte birkaç soru sorulmuştur. Buna göre;

1) Mesta Karasu’ya kadar talep edecek miyiz?

2) Eski hudut kafi gelecek mi?

3) Mesta Karasu’ya kadar takip imkânsızlaşırsa eski hududa razı olunacak mı? Gerek koridor hakkında bazı Almanların Köstence’de birleşmesi gerek adı geçmiş olan üç meseleden hangisi kabul edilir ise onda sonuna kadar ısrar edileceği ve kabul edilmezse antlaşmaya imza atılmayacağını bildirmeli miyiz? Bu husus süratle görüşülmelidir. Almanların da Köstence’ye yerleşmiş olmaları Bulgarlar tarafından kabul edilemeyip bu durum halledilse de diğer durumlar sakıncalı kalır ki orada Rusya ve Bulgaristan’ın hemhudut olması ve Avrupa merkezi ile icra edilen bir hatta ulaşımımız kalamaz. Bu yüzden gerçekleşen tedbirler daima Romenlere verilmelidir” diyerek konu hakkında ayrıntılı olarak fikrini belirtmiştir.²¹⁵

Bulgar Başbakanı Radoslavof, Dobruca’nın Bulgaristan’a ait olduğunu Bükreş Meclis Başkanı’na bildirmek için bir telgraf göndermiştir. Telgrafta:

“Tebrikiniz için teşekkür ederim. Herkese bildiriniz ki Dobruca Bulgarları artık gerçekten özgür olmuştur. Ve şimdi kuzey Dobruca da Bulgarlardan bölünmemiştir.

Bükreş Antlaşması mucibince kuzey Dobruca’nın doğrudan doğruya Bulgarlara terk edilmesi Bulgar meclisinde belirtilmiştir. Zira bütün Dobruca’nın, kuzey Dobruca’nın da Bulgarlara ait olduğu ve Bulgar

²¹⁵ BOA, HR. SYS. 2327/2 27.03.1918. s.1.

mirası olduğuna dair bilgiler kamuoyuna bildirilmiştir. Bu durumun tam tersi olması Bulgar kamuoyunun ümitsizliğe uğramalarına sebep olur.”

Mösyö Radoslavof'un bu telgrafı kamuoyunda yeni bir şevk ve mutluluk uyandırmıştır. Gerek kuzey ve gerek güney Dobruca'nın Bulgaristan'a ait olduğuna dair bu bilgilerin Başbakan tarafından bildirilmesi daha iyi olmuştur.²¹⁶

Viyana Sefiri Hilmi Paşa Hazretleri tarafından durumla ilgili görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerden birisinin de olduğutelgraftaAlmanlar ve Bulgarların bölgedeki faaliyetleri ve konuşmaları hakkında bilgiler yer almıştır.

“Birkaç gün önce Köstence’de Almanlar tarafından tertip edilen bir müsamere esnasında Bulgarlar Almanların bulunduğu binaya hücum edip camileri taşlamışlardır. Bir rivayete göre orada iki el silah patlamıştır. Köstence’de Bulgar General’in Almanlardan özür dilemesiyle konu kapanmıştır. Kuzey Dobruca’nın idaresi kısmen Almanlar elinde bulunduğundan Bulgarlar Almanları adı geçen halktan kaçırmak için her türlü işe müracaat etmektedirler. Kuzey Dobruca hakkında propaganda yapan Bulgarlardan bazıları Müslümanlar ile Romenler arasında gerçekleşen anlaşmazlıktan Almanların daima Romenleri tercih ettiklerini kendilerine dahi söylemişlerdir. Bu sözler bir plan çerçevesinde söylenmiş, gerçekliği olmayan şeylerden ibaret olmuştur. Halbuki Almanlar çıkacak olurlar ise Bulgarların diğer işgal ettikleri bazı bölgelerde yaptıkları gibi kuzey Dobruca’da dahi gerek Müslümanlar ve gerek Romenlerin mallarını zapt ederek, canları ve namuslarına kastetmeleri beklendiği ve Almanların kuzey Dobruca’da kalması bizce arzu ettirilecek sebeplerden birini teşkil etmekte olduğu belirtilmiştir.”²¹⁷

Sofya Sefiri Safa Bey ise;

“Romanya Hükümeti gerek bizim ve gerek müttefik devletlerin arasında olan şartlar dairesinde müzakerelere girişmeye razı olmuştur. Şartların başlıcasıDobruca’nın dört müttefik devlete terk edildiği bildirilmiştir.

²¹⁶ BOA, HR. SFR 04. 422/9 15.05.1918. s.1.

²¹⁷ BOA, HR. SYS. 2326/6 06.08.1918. s. 4.

Antlaşmaya Bulgar birinci delegesi ve Maliye Nazırı Mösyö Tonçef katılmıştır. Kuzey Dobruca'nın sonradan Bulgaristan'a terki karşılık, Almanya tarafından ileri sürülen talepler ve şartlar hakkında bilgi alınacaktır. Bu konuda Radoslavof ile görüşmek üzere bugün Bükreş'ten Sofya'ya gelinmiştir. Bu malumata nazaran Dobruca'nın Bulgaristan'a terki mukabil olarak Osmanlı Devleti tarafından ileri sürülen kararlar dahi Mösyö Radoslavof'a bildirilmiştir. Bahsi geçen şartlar Meriç'in doğusunda bulunan bazı arazilerin Türkiye'ye terki ile Edirne'nin kuzey ve batısı hudutlarının tahsisinden ibarettir.

Bulgaristan Hükümeti'nin gerek Osmanlı Devleti'nin ve gerek Almanya'nın kararlarından kurtulmak için Romanya'dan alınacak mühim bir tazminat ile kuzey Dobruca'dan vazgeçeceği muhtemeldir. Bu durum ise oldukça makuldür. Zira Dobruca Bulgaristan'a Romanya'ya olduğu kadar faydalı olamaz. Bulgaristan'ın bozuk bir halde bulunan maliyesini tanzim için paraya ihtiyacı vardır. Bulgarlar kuzey Dobruca hakkındaki isteklerinden bu suretle vazgeçecekleri takdirde Osmanlı Devleti Bulgaristan'a vereceği tavizleri, Romanya'nın isteklerine nail olmamıştır. Bununla birlikte Dobruca'nın Bulgaristan'a ilhak olmayıp Romanya'ya iade edilmesi bizim için fevkalade faydalıdır” demiştir.²¹⁸

Köstence Şehbenderliği'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen telgrafta ise;

“Dobruca kıtasının Bulgarlara terki hakkında Almanya'da müzakereler gerçekleşmiştir. Bu müzakerelerin sonuçlandığı bildirilmiştir. Bu Bulgar girişiminin bizim bilgimiz dışında gerçekleştiği şart ve düşüncesiyle bilginize sunuyorum. Malum devletlerin olduğu üzere Balkan Harbi'nde Avrupa ile olan birleşmemiz Romanya ve Karadeniz'e yardım etmiştir. Ordu ise mühimmat vesaire ihtiyacını Köstence yoluyla temin etmiştir. Almanya ve Avusturya - Macaristan tarafından Tuna nehirleri ve Köstence ile Çernavoda birleştirilerek Karadeniz'e büyük bir nehir yolu çekilme meselesinden ciddiyet ile takip ve tetkik olunması Dobruca'ya güvenli bir bölge daha vermektedir. Bence buna nazaran Dobruca'nın herhalde

²¹⁸ BOA, HR. SYS. 2326/6 06.08.1918. s. 16.

*Bulgarların eline geçmemesi yararımıza uygundur. Bulgarlar tarafından Almanya’da sarf edilen mesai gerek şimdi gerek antlaşma esnasında Osmanlı Devleti’nce önemli bir görüşe ve takibe şayandır. Dobruca hakkında Bulgar faaliyetine karşı tedbir alınması için diplomasi takibi ile uygun olmayıp tarafların Almanya Karargahı nezdinde askeri girişimlerin daha etkili olacağı belirtilmiştir. Bu suretle Almanlar nezdinde Osmanlı Devleti tarafından itiraz ve muhalefet edilir”denmiştir.*²¹⁹

Romenler savaş ilanı esnasında Dobruca’da bulunan düşman devletler tebasından erkekleri tamamen ve bahsi geçen devletlere mensup unsurların ileri gelenlerini kısmen alıkoymuş ve iç bölgelere kovmuş olduklarından bu gün Romanya’nın savaş ilanının sene-i devriyesi olması münasebetiyle Romanya Hükümetini protesto etmek üzere Bulgarlar tarafından siyasi bir gösteri düzenlenmek istenmiştir. Özellikle Müslüman halk bu gösteriye davet edilmiştir. Bulgarlar fırsattan istifade Dobruca halkını toplu olarak kendi topraklarına katma arzusunu göstermeyi hedeflemiştir. Her ne olursa olsun Müslüman halk bu gösteriye katılmaktan kesinlikle kaçınmıştır. Aynı zamanda Alman idaresi dahi meseleye siyaseten bir renk verilmemesi hakkında Bulgarlara bildirilerde bulunmuştur. Bunları yalnız kiliselerde ruhani bir ayin yapılmasına müsaade etmişlerdir. Lakin gösteri teşebbüsleri sonuçsuz kalmıştır.²²⁰

2.5. 1918 Bükreş Antlaşması

Romen yöneticiler barışın faturası konusunda ayrılığa düşmüşlerdir. Bratianu, Ocak 1918’de savaştan çekilmiş ve kazananlarla pazarlığa oturma kısmını General Averescu’ya bırakmıştır.²²¹ 11 Şubat 1918’de Bratianu yerine önce General Aleksandru Averescu sonra da A. Marghiloman gelmiştir.²²² Marghiloman Averescu’nun istifası üzerine gelmiştir.²²³ Romanya 1918’de müttefiklerle bağlantısı kesilince ve İttifak devletleriyle mütareke yapınca, 7 Mayıs 1918’de Bükreş Barış Antlaşması imzalanmıştır.²²⁴ Mayısta Bükreş Antlaşması imzalanınca Romanya Dobruca’dan

²¹⁹ BOA, HR. SYS. 2326/6 06.08.1918. s. 25.

²²⁰ BOA, HR. SYS. 2457/89 08.09.1918. s. 2.

²²¹ Castellán, a.g.e. s. 406.

²²² Jelavich, a.g.e. s. 127.

²²³ Kaştan, a.g.m. s. 342.

²²⁴ Armaoğlu, a.g.e.(2020), s. 114.

vazgeçmek zorunda kalmıştır.²²⁵Bükreş Antlaşması'na göre Romanya Dobruca'yı Bulgaristan'a bırakarak savaştan çekilmiştir.²²⁶Balkan Devletleri arasındaki açık galip Romanya olmuştur. Bu devlet Bratianu'nun akıllı liderliğinde azami kazancı elde etmeye çalışmıştır.²²⁷

Romanya 1. Dünya Savaşı'na 1916'da girmiş iken 7 Mayıs 1918'de Bükreş Antlaşması ile ateşkesi kabul etmiştir. 25 Eylül 1918'de ise Dobruca ilk ve son kez tamamen Bulgar Devleti'nin toprağı olmuştur.²²⁸

Barış görüşmelerinde Bulgaristan da Dobruca'yı istemiştir. İttifak grubu 2 Mart 1918'e kadar kabul etmesi gereken bir ultiatom vermiştir. Eğer kabul etmezlerse 9 Aralık 1917'de imzalanan mütarekenin feshedilerek tekrar savaş başlatılacağı bildirilmiştir. Romanya da cevap vermeyince mütareke fesih edilmiştir. Ardından Marghiloman, Kral Ferdinand tarafından başbakanlığa getirilmiştir.²²⁹

Birinci Dünya Savaşı esnasında Rusya'da gerçekleşen Bolşevik Devrimi Romanya'yı çok zor duruma sokmuştur. Rusya bu devrimle savaştan çekilince Romanya tek kalmıştır. Bu yüzden mecburen barışı kabul etmek zorundadır. İttifak Devletleriyle Mart 1918'de barış ön görüşmesini gerçekleştiren Romanya 1918 Mayıs'ta ise masaya oturmuştur.²³⁰

Antlaşmada Osmanlı Devleti'ni temsilen Sadrazam Talat Paşa Bükreş'e iştirak etmiştir. Antlaşma Romanya'nın savaştan çekilmesinin ardından gerçekleşmiştir. Antlaşmanın maddeleri ise şu şekildedir;

- 1- Romanya Hükümeti Dobruca'yı Tuna'ya kadar İttifak Devletleri'ne terk edecektir.
- 2- İttifak Devletleri Hükümetleri Romanya için Köstence üzerinde Karadeniz'e bir ticaret yolu bırakılmasını dikkate alacaktır.

²²⁵Jelavich, a.g.e. s. 127.

²²⁶RifatUçarol, *Siyasi Tarih (1789 - 2012)*, Der Yayınları, İstanbul 2019, s. 505.

²²⁷Jelacivh, a.g.e. s. 131.

²²⁸Kaştan, a.g.m. s. 342.

²²⁹Erkan Cevizliler, Ali Servet Öncü, "Romanya'nın Birinci Dünya Savaşından Çekilişi ve Bükreş Antlaşması", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 5 Sayı: 9, Eylül 2013, s. 109.

²³⁰Armaoğlu, a.g.e.(2020) s. 114.

- 3- Avusturya – Macaristan ve Romanya arasındaki hudut hakkında Avusturya -Macaristan Hükümetince talep olunan düzeltmeler Romanya tarafından esas itibarıyla kabul edilecektir.
- 4- Mevcut iktisadi tedbirler esas itibarıyla kabul edilecektir.
- 5- Romanya Hükümeti, Romanya ordusundan en az sekiz fırkayı derhal terhis edecektir.
- 6- Romanya ordusu işgal ettiği Avusturya-Macaristan topraklarını derhal tahliye edecektir.
- 7- Romanya Hükümeti, İttifak Devletleri birliklerinin Boğdan ve Besarabya yoluyla Odesa'ya naklinde tüm imkânlarıyla yardım edecektir.
- 8- Romanya Hükümeti orduda görevli İtilaf Devleti subaylarını derhal terhis edecektir. Bu subayların serbestçe gidişleri ise İttifak Devletleri'nce sağlanacaktır.
- 9- Bu mukavelename Bufta'da 5 Mart 1918 tarihinde beş nüsha olarak imza edilmiş ve mühürlenmiştir.

Romanya ile imzalanan bu anlaşmanın yalnız hukuki kısmı parafı edilmiş olup iktisadi ve ticari bölümü İttifak Devletleri temsilcilerinin Bükreş'teki görüşmelerinden sonra belirlenmiştir.²³¹ Bu antlaşma ile Romanya, Dobruca'dan çekilmiştir. Fakat İttifak Devletlerin müttefikler karşısındaki yenilgisi bu antlaşmayı geçersiz kılmıştır.²³² Bükreş görüşmeleri sürecinde Bulgaristan Hükümeti öncelikle II. Balkan Savaşı'nda kaybettiği ve Romanya'nın elindeki Kuzey Dobruca bölgesini kendi topraklarına katmak istemişti.

Bükreş Antlaşması ile Romanya'nın Dobruca meselesinin sonuca bağlanmasına herkes memnun olmuştur. Türkiye'nin memnuniyeti diğer devletlerden aşağı değildir. Zira bunun için bir takım yeni sebepler mevcuttur. ²³³

7 Mayıs 1918'de Romanya ile imzalanan Bükreş Antlaşması'na Bulgar halkı tepki göstermiştir. Çünkü Güney Dobruca Bulgaristan'a, Kuzey Dobruca ise dört ülkenin²³⁴ ortak idaresine bırakılmıştır. Oysa Bulgarlar çekilen onca sıkıntı sonucunda

²³¹ Özçelik a.g.m. s. 265.

²³² Armaoğlu, a.g.e.(2020), s. 114.

²³³ BOA, HR. SFR 04. 921/16 04.04.1918. s. 2.

²³⁴ Bu dört ülke; Almanya, Avusturya – Macaristan, Bulgaristan ve Osmanlı Devletidir.

Dobruca'nın tamamını istemiştir. Bunun üzerine Radoslavof 23 Haziran 1918'de istifa etmiş, yerine de Aleksandr Malinof gelmiştir. Ancak Almanya Bulgaristan savaştan çekilmesin diye 24 Eylül'de Berlin Protokolü'nü imzalayarak Dobruca'nın tamamını Bulgaristan'a vermiştir.²³⁵

Ateşkes antlaşmasına aykırı olarak İtilaf Devletleri'nin Kasım ayında Romanya'nın, Güney Dobruca'yı işgal etmesine izin vermesinin üzerine Malinof 28 Kasım 1918'de istifa etmiştir. Çar III. Boris de, Halk Partisi Lideri Teodor Teodorov'u yeni Başbakan olarak atamıştır.²³⁶

Osmanlı Devleti de dolaylı olarak olsa da Dobruca Meselesi üzerinde durmuştur. Çünkü Osmanlı Devleti kendine bağlı olup savaşa yer değiştiren topraklarını alması karşılığında Dobruca'nın tamamen Bulgaristan'a verilmesini kabul etmiştir. Hatta 3 Nisan 1918'de Hariciye Nezareti'nden Reşad Hikmet Bey²³⁷, Bulgarlardan istenilen arazi verilmezse eğer, Dobruca'nın da Bulgarlara verilmeyeceğini bildirmiştir. Enver Paşa da Dobruca karşılığında Edirne vilayetinin ve Müslümanların olduğu kısımların verilmesini ifade etmiştir. Nihayetinde barış antlaşmasının 10. Maddesinde güney Dobruca Bulgarlara, kuzey Dobruca dört devletin müşterek yönetimi altına verilmiştir.²³⁸

Bükreş Barış Antlaşması'nın 10. maddesinde;

“Ön antlaşmanın 1. maddesine nazaran, Romanya tarafından Dobruca bölgesinin müttefik devletlere terk edileceği,

Bu çerçevede Romanya'nın 1913 tarihli Bükreş Antlaşması'na uygun olarak kendisine bırakılan Bulgaristan arazisinin (Güney Dobruca) Bulgar Hükümeti lehine bir sınır düzenlemesi ile terk ve iade edileceği...

... Romanya'nın yeni sınır hattının kuzeyinde bulunan Dobruca bölümünü Tuna Nehri'ne kadar müttefik devletlere terk edeceği...” ifadesi yer alır.²³⁹

²³⁵ Koyuncu, a.g.m. s. 221.

²³⁶ Koyuncu, a.g.m. s. 214.

²³⁷ Reşad Hikmet Bey için bkz. Aydın Yiğit “Hariciye Müsteşarı Reşad Hikmet Bey'in Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri”, Cumhuriyet Tarihi Araştırma Dergisi, Sayı 16, (Bahar 2020), s. 173-207.

²³⁸ Cevizliler, a.g.m. s. 113.

²³⁹ Cevizliler, a.g.m. s. 116 – 117.

Savaş sonucunda Romanya kazanan grupta olunca “Büyük Romanya” olarak anılırken Bulgaristan’ın mağlup devletler arasında bulunması Güney Dobruca ile ilgili diplomatik ve siyasi tartışmaları devam ettirmiştir. Böylece Bükreş ve Sofya arasındaki ilişkiler gerilmiştir. İki devlet de Dobruca topraklarının kendine ait olduğunu göstermek için çeşitli stratejiler geliştirmişlerdir. Hatta bölgede Bulgarlaştırma ve Romenleştirme çalışmaları başlamıştır. Bulgarlar tarihi argümanlarında sınırların Tuna Nehri ile Karadeniz’e kadar olduğunu, ilk dönemden itibaren Dobruca topraklarına hakim olduklarını dile getirmişlerdir.²⁴⁰

Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında sorunları artıran ve müttefikler arasında çatışmalara sebep olan nokta Bükreş Antlaşması olmuştur. İtilaf Devletleri safında yer alan Romanya Devleti, Almanya, Avusturya-Macaristan, Bulgaristan ve Osmanlı ordularının ortak harekâtı sonucunda mağlup edilince barış antlaşması Bükreş’te imzalanmıştır. Bu antlaşma esnasında Kuzey Dobruca’nın geleceği dört İttifak Devleti’nin ortak yönetimine bırakılmıştır. Bu süreçlerde Osmanlı Devleti ve Bulgar Hükümeti arasında sorunlar ortaya çıkmıştır.²⁴¹

Mesela AnastasIşirkov (coğrafyacı ve etnograf) Dobruca’yı Bulgaristan Devleti’nin doğal bir devamı olarak göstermiştir. Bu yüzden Bulgaristan Hükümeti’ninorada koloni kurmak için Romenler gibi halka ihtiyaç duymadığını belirtmiştir.

Romanya Hükümeti ise medeniyet olarak üstün olduklarını iddia ederek bölgeyi yönetmeleri gerektiğini söylemişlerdir. Bu yüzden Bulgarlar “*kıskançlık ve nefretle zehirlenmiş bir millet*” olarak görülmüştür. Bulgar halkı ise Romenlerin haklarını çiğnediği yönünde propagandalar yapmıştır. Bulgar komitacıları ise bölgedeki Romen ve Müslümanları silahla tehdit ederek köylere ve şehirlere saldırılar düzenleyerek onların uzaklaşmasını istemişlerdir.²⁴²

Reşat Hikmet Bey ise;

“Müttefiklerin imzaladıkları antlaşma Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu antlaşmanın Almanca, Macarca, Bulgarca, Türkçe ve Romence metinleri

²⁴⁰ Ömer, a.g.t. s. 56.

²⁴¹ Fatih Mehmet Sancaktar, AleksanderMalinof Hükümeti ve Türk-Bulgar İlişkilerine Etkisi (Haziran-Eylül 1918), Türkiye Mecmuası, Sayı:29, 2019, s. 147.

²⁴² Ömer, a.g.t. s. 57.

özel olarak sunulacaktır. Bu da matbularında Türkçe harflerle bulunduğundan Türkçe metni kopyaladıktan sonra çinkografi usulüyle sunulacaktır. Bunun için gerekli çalışmalarla uğraşmaya ve zamana gerek olduğundan Alman Heyeti görevlileri metnin mümkün olan en kısa zamanda kendilerine verilmesini talep etmektedirler. Devretme işi büyük devletlerle telefonda gerçekleşmiştir. Bu hususta antlaşmanın temin edilmesiyle hareket etmemize uygun buyurulmuş olduğundan Türkçe metni hazır olduğu halde Almanlara verilmemiştir. Fakat ertelenecek olursa diğer metinlerle beraber imzalanmak için hazır olması mümkün olamayacaktır. Antlaşmanın Osmanlı Hükümeti tarafından imzalanıp imzalanmayacağı olumlu ya da olumsuz siyasi gelişmelere bağlı olarak sonuçlanacaktır. Ancak buna rağmen imzalamak veya imzalamamak durumu olmuşken Türkçe metnin verilmesi sırasında bu noktanın anlatılmasında mümkün olduğunu ve metnin bu kayıtlarına itirazı tehdit olarak ve hatta izinsiz olarak verilmiş olacak gibi durumlar hakkında şimdiden gerekli bilginin bildirilmesini belirtmekteyiz”²⁴³ demiştir.

Sofya Sefiri Safa Bey;

“Almanya Devleti, tavizat meselesi konusunda Bulgaristan Hükümeti’ni fevkalade şekilde sıkıştırmıştır. Ancak Mösyö Radoslavoftavizattan fazla bir şeyin verilmeyeceğini ve bu konuda kesin karar aldıklarını ve söylenilenleri reddettiklerini vekile bildirmiştir. Alman sefiri ise şimdiye kadar Bulgaristan’a Osmanlı Devleti’nin isteklerinin tamamını değilse de önemli bir kısmını kabul ettirmeyi ümit etse de bu defa beklenildiği gibi olmamıştır. Kamuoyu ile orduda arazi terkinin aleyhine bir durum mevcut olduğunu ancak uzlaştırmanın mümkün olamadığı takdirde Dobruca’nın yönetiminde de bu noktada sadece Bulgaristan idaresinin değil dört müttefik tarafından geçici olarak idaresine gidilmiştir”²⁴⁴ demiştir.

Bükreş Antlaşmasının 10. maddesi mucibince Dobruca hududunun tayin ve tespiti için bir yetkilinin gönderilmesi Mackensen ordusunun rica ettiği ve birinci toplantının¹²

²⁴³ BOA, HR. SYS. 2299/12 16.04.1918. s. 6.

²⁴⁴ BOA, HR. SYS. 2327/4 23.05.1918. s. 11.

Kasım 1918 tarihinde Köstence’de yapılacağıının Mackensen karargahındaki yetkililer tarafından bildirildiği ve askeri bir yetkiliye gönderilmiş bulunduğu Hariciye Nezareti tarafından beyan edilmiştir.

Romanya Hükümeti Bükreş’te yapılan 7 Mayıs 1918 tarihli antlaşmanın 10. maddesinde *“antlaşma metninin birinci fıkrasına nazaran Romanya tarafından terk edilecek Dobruca hakkında ayrılma tekrar edilmiştir. Romanya 1913 tarihli Bükreş Antlaşması’na uygun olarak kendisine kalan Bulgar arazisine bu hükümet lehinde bir hudut tahsisi ile Dobrucaterk edilecektir. Şu suretlerinDobruca’da Bulgaristan dâhili haritada kırmızı renkle işaret edilen yeni sınır hattı bundan böyle aşağıdaki şekilde uzayıp gidecektir”*

denilerek hattın güzergahı tarih ve yönlendirilerek belirtilmiştir.²⁴⁵ 1918 tarihinde Dobruca’nın Bulgaristan’a iade edileceği kısmın sınırının belirlenmesi hükmünde gerçekleşecek komisyonda Bulgar Dışişleri Bakanlığı memuru bulunmayacağı belirtilmiştir.²⁴⁶

Bükreş Antlaşmasının 10. maddesinin A fıkrası gereğinceDobruca’dan Bulgaristan’a iade edilecek kısmın mahalde kayıtları için oluşturulacak komisyona bulundukları memleket hükümetince tayin edilen beyler ve askeri memurlar yoksa içlerinde diplomasi memurlarının bulunup bulunmadığı sorulmuştur. Bu diplomasi memurları eğer varsa da kaç kişiden ibaret olduğuna dair bilgilendirme istenmiştir.²⁴⁷

Osmanlı Devleti’nin 9. Ordusunun içerisinde bulunan Kaymakam Kadri Bey, Romanya ile antlaşma metni gereğince 10. madde mucibince Dobruca sınırının tayini ve sonucu için Köstence’de gerçekleşecek komisyona durumu bildirmiştir.²⁴⁸

Bulgaristan ise 1918’e gelindiğinde artık iç çöküşünün başladığını farkındadır. Çünkü devamlı olarak Almanya’ya yiyecek ve içecek yardımı yapmıştır. Bu da kendi halkının sıkıntıya sürüklenmesine sebep olmuştur. Esasında Almanya 1918’e kadar Bulgaristan’a mali ve askeri yardımlarda bulunmuş ancak 1918 itibarıyla kesmeye

²⁴⁵ BOA, HR. HMŞ. İŞO 213/52 18.Z.1336 (24.09.1918). s. 1.

²⁴⁶ BOA, HR. SYS. 2458/39 16.08.1918. s. 1.

²⁴⁷ BOA, HR. SFR 04. 422/43 16.09.1918. s. 2.

²⁴⁸ BOA, HR. HMŞ. İŞO. 213/52 18 Z 1336 (24.09.1918). s. 3.

başlamıştır. Ayrıca bu savaş sürecinde Bulgar ordusunun da durumu iyi değildir. Levazım ve ulaştırmanın iyi çalışmaması askerin beslenmesini zorlaştırır ve dolayısıyla askerler arasında da hoşnutsuzluğa sebep olmuştur. Bulgaristan'ın da içinde bulunduğu bu durum onun mütarekeyi kabul ederek savaştan çekilmesine sebep olmuştur.²⁴⁹25 Eylül 1918'de Berlin'de Almanya ile protokol imzalanmış ve Dobruca'nın Bulgaristan topraklarına dâhil edilmesi kabul edilmiştir. Ancak 29 Eylül 1918'de Bulgaristan yenildiğini kabul etmiş²⁵⁰ ve 27 Kasım 1919'da Neuilly Antlaşması ile savaştan çekilmiştir.²⁵¹Bu antlaşma ile de Bulgaristan Dobruca'yı Romanya'ya bırakmıştır.²⁵²

2.6. Babadağ Kongresi

Bulgaristan, Sofya ile Dobruca'nın tümünün kendi sınırlarına dâhil edilmesi fikrinden vazgeçmeyip Babadağ'da iki kongre düzenlenmiştir. Üçüncü Bulgar ordusunun menzil müfettişliğinin karargahın bulunduğu Mecidiye kasabasında sayıları sekiz - dokuz civarı yerli Bulgarlardan olan askerler tarafından iki günden beri gerçekleşen toplantıda davet üzerine ileri gelen Müslümanlardan dahi bazı kişilerin hazır bulunmuşlardır. Bu toplantıda kuzey Dobruca'nın anavatanına ilhakı üzerine bir konuşma yapılmış ve ayın yirmisinde Babadağ'da gerçekleşen kongreye iki delege seçilmesi kararlaştırılmıştır. İki gündür Bulgar askeri halktan ilhak edilen hat için imza toplamıştır. Bu faaliyetten Müslüman halk asla memnun değildir. Alman idaresinin Bulgarlara karşı Müslümanların hukukunun muhafaza etmemesi Müslümanları ümitsiz bırakmıştır.²⁵³

Babadağ Kongresi'nin ilki 16 – 18 Aralık 1917'de olmuştur. Kongrede Dobruca'nın Bulgaristan'a ait olduğu katılımcılar tarafından desteklenmiştir. Katılımcılar içerisinde Romen yoktur. Bu da amacın ne olduğunu açık bir şekilde göstermiştir. Aynı amaçla Babadağ'da II. Kongre 22 – 23 Eylül 1918 tarihinde düzenlenmiştir.

²⁴⁹Armaoğlu, a.g.e.(2020), s. 114.

²⁵⁰Ömer, a.g.t. s. 55.

²⁵¹Nuri Çevikel, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Tarihi ve Şark Meselesi*, Öncü Basımevi, Ankara 2007, s. 181.

²⁵²Uçarol, a.g.e. s. 511.

²⁵³BOA, HR. SYS. 2456/48 20.07.1918. s. 2.

Sofya Sefiri tarafından, Ahmed Nesimi Bey'e Dobruca Milli Meclisi Beyannamesi hakkında řu şekilde bilgi verilmiştir:

“Dobruca'nın müttefik orduları tarafından işgali ardından Sofya Hükümeti'nin Bulgaristan'dan gönderdiği ajanlar aracılığıyla Babadağ'da gerçekleşmiş olan Dobruca Milli Meclisi, Bulgaristan'ın emellerine hizmet için her fırsatta ortaya çıkıp güya kuzey Dobruca halkının fikirlerini dile getirirmiş gibi Mecliste beyanlarda bulunmuştur.

Yazılan beyannamede ise Dobruca halkının doğrudan doğruya Bulgaristan'a katılma fikrinde bulunduklarını ve her zaman bunu savunacakları bildirilmiştir. Bu beyannamedeki maksat Dobruca'da gerçekleşen mülkiyet hukuku hakkında gerçekleşen duruma itiraz ile Bükreş Antlaşması'nı protesto etmek ve müttefiklerini kınamaktır”denmiştir.²⁵⁴

²⁵⁴ BOA, HR. SYS. 2455/46 02.07.1918. s. 1.

4. DOBRUCA'DA ARAZİSİ OLAN HALKA DAİR YAPILAN ÇALIŞMALAR (EMLAK, EMVAL VE ARAZİLERE İLİŞKİN BİLGİLER)

Dobruca, savaşların askeri sorunları dışında topraklarında yaşayan Müslümanlar ve Türk kitleleri için sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi sorunlarında ortaya çıktığı bölgedir. Bu coğrafyada 1913 – 1918 yılları arasında yaşayan Müslümanlar ve Türkler, Romanya ve Bulgaristan devletlerinin egemenliği altına girmelerinden dolayı sürekli anavatana göç etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca bu yıllar aralığında halk üzerine çeşitli baskılar yapılmış, ellerindeki arazi, emlak ve mallara zarar verilmiş ve şahıslara teslim edilmemiştir. Savaşların etkisiyle yerini yurdunu kaybetmek zorunda kalan Müslümanlar ve Türkler çeşitli baskı ve zulümlere maruz kalmıştır. Yapılan her türlü muamele arşiv belgeleri ışığında bu bölümde aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Dobruca'nın Romanya'ya ilhakından sonra o bölgede kalan Müslüman halk çoğunlukla farklı sebeplerden dolayı Osmanlı Devleti'ne göç ederek, Osmanlı Devleti'nin egemenliği altına girmeyi kabul etmişlerdir. Bu sebeplerden biri Romanya Hükümeti'nin Müslümanların Dobruca'dabıraktıkları malları üzerindeki haklarını tehdit eder hale gelmesidir. Hatta tehdit etmenin ardından buradaki emlak ve malların bir kısmını da zapt etmiştir. Romanya, Ocak 1880'de çıkardığı yazılı bir kanunla Dobruca'da beldeler haricinde bulunan arazinin, devlete ait arazi olacağını;

“23 Ekim 1878'den itibaren üç sene içerisinde sahip oldukları topraklara dönmeyenlerin toprakları devlete ait hale gelecektir” şeklindeki maddeyle belirtmiştir.

31 Mart 1882'de yazılı hale gelen bir kanunla ise üç senelik olan bu kanun maddesi uzatılmıştır. Bu yeni kanunla Dobruca'daki emlak ve arazinin kullanımı bir takım şartlarla belirtildiği gibi muhacirlerde arazilerine gitmek zorunda kalmıştır. Ayrıca muhacirler mallarının satışını ve oradan uzaklaştırılmaları hallerini vekiller aracılığıyla bildirmişlerdir. Daha sonradan 11 (23) Nisan 1877'deki kanun yokmuşçasına mallarının satılması gibi durumları dahi kabul etmemişlerdir. Ayrıca Osmanlı Devleti de Romanya tarafından hazırlanan bu kanunların iptal edilmesi ve

kaldırılmasına yönelik başvurularda bulunarak durumu değiştirmeye çalışmıştır. O sırada Romanya Hükümeti ve Osmanlı Devleti arasında bir ticaret antlaşmasının gerçekleşmesiyle emlak ve arazi kanunlarında anlaşmaya gidilerek alınacak olan kararın durdurulması Romanya ve Osmanlı Devleti kararlaştırmıştır. Bu münasebetle Osmanlı Devleti Romanya Hükümeti'ne 15 (28) Ağustos 1900 tarihli gönderdiği önergede Romanya'dan, Dobruca halkından Osmanlı Devleti'ne gidenlerin emlak meselelerinin en kısa zamanda incelenmesini istemiştir. Osmanlı Devleti'ne, Romanya Hükümeti'nin verdiği sözlere rağmen, Romanya bu konuyu uzunca bir süre sürüncemede bırakmıştır. Bunun üzerine devletlerarası ticaret ve konsolosluk antlaşmalarının ardından Dobruca'daki emlak ve arazi konusunun da bir antlaşmaya bağlanması Romanya ve Osmanlı Devleti tarafından kararlaştırılmıştır. Osmanlı Devleti de bu konu ile ilgili muhacirlerin evraklarını toplayarak, sahip oldukları emlak ve malların kıymeti, yeri, durumu hakkındaki bilgilerini yazmalarını istemiştir. Ve hükümet tarafından Hariciye Nezareti'nde bu konuya ilişkin bir komisyon toplanmıştır. Bu komisyon bir müddet boyunca eksikleri tamamladıktan sonra ticaret ve konsolosluk antlaşmalarının görüşülmesi sürecinde yetkililerin ulaşması için Romanya Hükümeti nezdinde girişimlerde bulunmuşlardır. Osmanlı Devleti de bu durumların yasaklanmasının engellenmesi ve düzeltilmesi için adı geçen komisyona başvurarak Romanya elçiliğine taleplerini bildirmiştir. Bildirilen antlaşmanın görüşülmesi için Osmanlı Devletine bir heyet ulaşmıştır. Bu heyet ile Osmanlı Hükümeti'nin yetkilileri arasında gerçekleşen toplantıda antlaşma maddeleri görüşüldüğü gibi Dobruca'daki emlak meselesi de görüşülmüştür. Bu sırada Romanya yetkililerine Osmanlı yetkilileri isteklerini yazılı olarak 9 Haziran 1908'de bildirmiştir. Bunun üzerine Romanya delegeleri bütün haklarımıza karşılık olarak 500.000 frank teklif etmişlerdir. İstişare Odası'na teslim edilen dosyadaki durum bundan ibaret olmuştur. Ancak ulaşan istihbarata göre Osmanlı yetkililerinin 5 Milyon frank talep ettiği ve Romanya delegelerinin de bu duruma mukabil olarak daha sonra 2 milyon frank teklif ettiği bilinmektedir. Ancak Osmanlı yetkilileri bu meblağı yetersiz bulup müzakereyi sonlandırmıştır. Bunun üzerine Romanya da Dobruca meselesi ve ticaret ve konsolosluk antlaşmaları için de antlaşmadan geri durarak meselenin halledilmeden kalmasını sağlamıştır. Romanya Hükümeti ile Osmanlı Devleti arasında Dobruca emlak ve tazminat meselesi mühim bir mesele olduğu gibi o sırada çıkan 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Romanya Devleti'nin Osmanlı Devleti ile hesaplarının açılışı

üzerine bazı devirler gerçekleşir. Osmanlı Devleti’inde Romanya’dan satın aldıkları malların zaptı ve bankalardaki meblağın askıya alınmasından dolayı talep edilen tazminat ile mevcut olan kaynaklara ulaşılabilmesi hakkındaki bildiriler Romanya Hükümeti’ne tebliğ edilip İstişare Odası’na bildirilmiştir.²⁵⁵

Dobruca’da Müslüman emlakına dair meselenin incelenmesi için zamanında bir komisyon toplantısı gerçekleşmiştir. Bu toplantıyı gerçekleştiren komisyon, muhacirler tarafından geriye kalan malların tapularının arz edilmesiyle defterlere kaydetmiştir. Sonrasında da Müslümanları alakadar eden kısımları diğer tapularla beraber ortaya çıkarılıp muhafaza edilmiştir. Esas konuya değinecek olursak da 1877 – 1878 Savaşı ve sonrasında Dobruca’dan Türkiye’ye göç eden Müslüman halkın, malları ve arazileri için vakıftan tazminat bedeli Romanya Hükümeti tarafından bir protokol ile belirlenmiştir. Bu protokolün imzasından itibaren 12 aylık bir sürede de Osmanlı Devleti’ne 7 milyonfrank ödeneceği belirtilmiştir. Ancak ödenmediği için hukuki olarak bu durum Romanya’ya bildirilmiştir.²⁵⁶

Bölgedeki emlak için Osmanlı Devleti tazminat da istemiştir. Dobruca’da emlak ve arazisi olan Osmanlı halkına yapılacak ödeme Osmanlı Devleti tarafından Romanya Hükümeti ile sürekli olarak görüşülmüştür. Ancak bu süreçte Romanya Hükümeti tazminat müzakerelerine cevap vermemeyi tercih etmiştir.²⁵⁷

Romanya Hükümeti yetkilileriyle gerçekleşen müzakerede konsolosluk ve ticaret antlaşmalarının tasdiki ve Dobruca’da bulunan Müslüman emlakının tazmini meselesine uygun olarak Osmanlı Devleti devletlerarası dilekçeler göndermiştir.²⁵⁸

Müslüman muhacirlerin Dobruca’daki emlak işleri ve Sırbistan’daki Osmanlı halkının emlak meselesi ile ilgili Hukuk Müdürü Atıf Bey Efendi’nin reisliğinde toplanan komisyondan durum hakkında tebliğler vermiştir²⁵⁹

Hazine Evrak Dairesi’ndeki belgeler İstişare Müdürü Nusret Bey’e ulaşmıştır. Ulaşan bu evraklarda yer alan bilgiler şu şekildedir:

²⁵⁵ BOA, HR. SYS. 2359/3 08.04.1918. s. 24.

²⁵⁶ BOA, HR. HMŞ. İŞO. 213/18 24 ZA 1335 (11.09.1917). s. 30.

²⁵⁷ BOA, HR. HMŞ. İŞO. 112/27 01 T 1334 (02.07.1918). s. 2.

²⁵⁸ BOA, HR. HMŞ. İŞO. 112/27 01 T 1334 (02.07.1918). s. 3.

²⁵⁹ BOA, HR. HMŞ. İŞO. 112/27 01 T 1334 (02.07.1918). s. 4.

“İstişare Odası Müdürü Nusret Bey Efendi’ye birkaç gün sonra teslim edilen dosyalar gözden geçirilmiş ve Dobruca meselesine dair hazırlanan belge 10 Aralık 1916’da iki hükümet delegeleri arasında görüşüldükten sonra bildirilmiştir. Ancak ticaret antlaşmalarının Romanya delegeleri tarafından imzalandığına dair müsveddeler ve bildirimlere denk gelinmemiştir. Halbuki Osmanlı yetkililerinde bu konuda kaleme alınan müsveddelerin de korunduğu açıkça bellidir. Dobruca emlakına ait belgeler ise bir dolapta bulunur. Dobruca muhacirlerine ait olan belgelerin saklanması söylenmiştir. Ayrıca emlakların miktarı ve malların kıymeti ile bulundukları mahalleleri ve muhacirlerin iddialarının önem derecesinin araştırılması için Nezaret-i Celile bünyesinde oluşturulmuş komisyona bildirilmiştir. Bu süreçte yer alan alakadarlara ait bir kaç dairenin toplam ücreti olan tapulara mahsus tutulan defterler ile birkaç haberleşme evrakından ibarettir. Dobruca emlak meselesi için Romanya Hükümeti ise bu konularla alakalı herhangi bir belge ile delile sahip değildir. Adı geçen komisyon Emanet Evrak Odası’nda ve Nezaret’te bulunan odalarda muhtıraları dolaplarda saklamış iken Balkan Savaşı esnasında evrakların bulunduğu sandıklardan birkaç tanesi İstişare Odası’na teslim edilmiştir. Bu sandıklara ait anahtarların olup olmadığı ise İstişare Odası tarafından bilinmemektedir. Bu yüzden Dobruca emlakına dair olan tüm belgelerin biran önce toplanarak İstişare Odası’na teslim edilmesi istenmektedir.”²⁶⁰

Örneğin Romanya’dan, Osmanlı memleketine göç eden Dobruca Müslümanlarının emlak, arazi ve ormanlarını satışında Yorgi Zisyadi, Romanya Hükümeti gözetiminde icra ettiği girişimlerde başarılı olamadığından mahrum bırakılan kazancın elde edilmek üzereyken Bükreş Elçiliği tarafından bu işte sorumsuz davranıldığı Hariciye Nezaretine, Sadaret’e ve hatta Padişah’a şikayetedilmiştir. Ancak bu durum bir sonuca bağlanamamıştır. Zisyadi’nin vefatı üzerine aldığı tapu ve senetlerin miktarının ne kadar olduğu tespit edilememiştir. Zisyadi’nin vefatıyla birlikte elindeki tapu ve senetlere ne olduğu da meçhul kalmıştır.

²⁶⁰ BOA, HR. SYS. 2359/3 08.04.1918. s. 25.

3 Şubat 1901 tarihinde Haşım bin Hüseyin tarafından Hariciye Nezareti'ne verilen dilekçede, feshedilen senetlerin Muhacir Komisyonu tarafından Fransa halkından Mösyö Alfred Galavani'ye devrolduğu bildirilmiştir.²⁶¹

O sırada Müttefik orduları tarafından işgal edilmiş olan Dobruca ve Makedonya bölgelerinde ve özellikle de idaresi Bulgaristan'a bırakılmış olan bölgelerde Bulgar ordusu için ortaya çıkan emlak ve malların muhtemel bedeli ve ordunun barındırılması için bölgenin bedelinin ödenip ödenmediği merak edilmiştir. Bu durumda emlak ve ev sahipleri Bulgar, müttefik ya da muhasım devletlerin halkı olmasına nazaran yapılan muamelede bir fark var mı yok mu bunun araştırılması istenmiştir.²⁶²

İstişare Odası baş muavini Romanya'daki Osmanlı halkının arazi durumu üzerine bu konuyla ilgili Moskova'dayken 1 Ocak 1918'de arzuhalde bulunmuştur.²⁶³

Dobruca bölgesinin, Berlin Antlaşması'nın 46. maddesince Romanya Hükümeti'ne terkinden sonra adı geçen hükümet kendinden önce olanları da içine alan bazı kanunları kabul edip uygulamıştır. Bazı tedbirlerden çekinmelerine rağmen yine de bahsedilen halkın vatanlarını terki ve Osmanlı Devleti'ne göçleri zorunlu kılınmıştır. Ayrıca Dobruca'daki Müslüman halkın emlak ve arazisinin korunması da Romanya'dan istenmiştir.²⁶⁴

Romanya'nın yanı sıra Bulgarlarda Müslümanlara çeşitli muamelelerde bulunmuşlardır. Hatta;

“Dobruca'nın işgali üzerine Bulgar askeri tarafından Müslümanlar hakkında yapılan mezalime bir son verilmesi ve Müslümanlara ait hayvanlar ve mallara el konulmaması ile ilgili durumları Bakan'a bildirilmiştir. Merkez hükümet sırf askeri bir mesele olan bu gibi hususlarda aciz kalınca doğrudan Bulgar genel karargahı nezdinde ciddi girişimlerde bulunulması uygundur” diye telgraf göndermiştir.²⁶⁵

²⁶¹ BOA, HR. HMŞ. İŞO. 112/15 27. MA.1333 (04.09.1916). s. 2.

²⁶² BOA, HR. SFR 04. 285/86 18.06.1917. s.2.

²⁶³ BOA, HR. HMŞ. İŞO. 113/1902.T.1334 (02.07.1918).s.7.

²⁶⁴ BOA, HR. SYS. 2359/3 08.04.1918. s.22.

²⁶⁵ BOA, HR. SYS. 2359/4 12.12.1916. s.27.

Romanya Osmanlı Askeri Valiliği ise bölgenin akıbeti, köprü, yol, hudut konuları ile alakalı şu telgrafi göndermiştir. Telgraf şu şekildedir;

“Geçen sene Dobruca’daki kıtamızın, Tuna sol sahiline nakledilerek Dobruca’nın Üçüncü Bulgar Ordusu’na teslim edildiği gün bu kıtadaki Müslümanlar için bir felaket başlamıştır. Bulgarların oradaki hareket ve mezalimiyle iki Hükümet de (Rusya ve Bulgaristan) özellikle yakın olmaları ihtimalinden dolayı hizaları hakkında Mareşal’in dikkatini çekmekten vazgeçmiştir. Almanlarca kanaat edilen fikirlere istinaden Dobruca’da bir Alman yol idaresi tesisi ile Bulgar idaresi Bükreş Antlaşmasından önceki Bulgar Dobruca’sında kurulmuştur. Zaten Bulgarlar o andan itibaren Dobruca’yı Alman idaresine devretmişlerdir. Bulgarlar her vesileden istifadeye koyulmuşlardır; özellikle İmparatorun geçenlerde İbrail’e gelişinde henüz matem günlerini yaşayan Kral, İmparatorun isteğine rağmen günlerini Çernavoda’da bağımsız olarak Dobruca’nın Bulgaristan’a ait olduğu perde arkasında fiilen göstermeye başlamıştır. Bu hareketin İmparator tarafından kırınglık sebebi olduğu bilinir.

Konu ile alakalı maddeler ise şu şekildedir;

- 1) Dobruca’nın genel olarak halkı Müslüman Tatarlardan ibaret olup Tulça civarında ve Tuna boyunda bazı Bulgar köyleri mevcuttur. Şimdiye kadar bu meselede hiçbir güvenlik atfedilemez. Son günlerde Alman idaresi adı geçen bu Bulgar köylerinde nüfus sayımı ve yazımını emretmiştir.*
- 2) Aldığım habere göre Osmanlı – Rus Harbi’nden önce Romanya’ya ait olan Besarabya’nın geri alınması durumunda Bulgar ordusunun Romanya’ya yardım niteliğinde Dobruca’yı Romanya’ya iadesi istenmiştir. Buna rağmen Dobruca’nın Bulgaristan’a terk edilmesi konusunda Kral Ferdinand bazı sözlerin alınmasında başarılı olmuştur. Dobruca Meselesinin konuşulduğuna dair Osmanlı Devleti’nin haberdar edilip edilmediği meçhuldür. Ancak müttefiklerden herhangi birine, diğerlerinin başarısı gerçekleşmeksizin böyle bir vaatte bulunulması tabii ki uygun olmamıştır. Dobruca’nın Bulgaristan’a geçmesine dair bilgilendirmenin Osmanlı Hükümeti’ne ayrıntılı anlatılması gerekli değildir. Tahrip edilmiş*

olan Çernavoda köprüsü tamir edilmek için beş milyon franga ihtiyaç duyulmuştur. Çernavoda – Köstence hattında Bulgaristan'a geçmesi halinde köprüünün inşa ve tamirinde Romanya'nın bir alaka ve menfaati kalmamıştır. Köprü ise tamamen Romanya dâhilindedir. Hattın güvenli inşası takdirinde Köstence Limanı tamamen ehemmiyetini kaybetmiştir. Halbuki Köstence Limanı memleketimizin Tuna hududu yoluyla yapılan ticaret için pek gerekli bir kapıdır. Ayrıca Osmanlı Devleti'yle Romanya, Türkiye ile Almanya arasındaki yol irtibatına mahsur kalmış olacaktır. Almanlar Tuna civarını Bulgarlara bırakmak için güya St. Jöris kanalını hudut ettireceklerse de Tulça ile Kalas arasındaki Tuna kısmı Bulgar Hükümeti elinde bulunacağından bu tedbir ile Bulgar tahkiminden azade bir memur temin edilmiş olmaz. Besarabya'nın harekatı konusunda henüz bir girişim olmamışsa da bu ilhakin gerçekleşmemesi için Osmanlı Devleti'nce gerekli zamanın harcanacağını bildiririz.”²⁶⁶

Emlak ve arazi meselesi bazı belgelerde ise ormanlarla alakalı durumlar şahsi emlakla beraber yer almıştır. Bu durumlara ait muhtıralar ise Hukuk Müşavirleri tarafından verilmiştir. Bu dönemi kapsayan ve dönemin gidişatı hakkında genel bilgileri de sunan bazı belgeler yer almıştır. Bu muhtıralardan birisi şu şekildedir;

“Romanya devletinin Dobruca üzerindeki hakimiyeti hukuki olarak 1878 Berlin Antlaşması ile başlamıştır. Ancak bu tarihten önce bölgedeki halkın Osmanlı askeri ve memuru tarafından gece tahliye edildiği belirtilmiştir. Ayrıca Rus orduları tarafından da bölgenin işgal edildiği ile alakalı bir bahanede bulunularak Romanya devleti o sırada savaşa katılma tarihi olan 11 Nisan 1877 tarihine kadar ortaya çıkartarak ona göre hareket etmiştir. Ve bu konuda uygun gördüğü kanunlar ve tedbirleri kabul etmiştir. Halbuki bu tarihlerde Dobruca ne Osmanlı ordusu tarafından tahliye edilmiş ne de Rus ordusu tarafından işgal edilmiştir. Bununla beraber bu durum kabul edilmiş olsa bile hukuken bu konuda bir şey elde edememişlerdir. Bundan dolayı Romanya Hükümeti Dobruca'daki hâkimiyet hakkını ancak Berlin Antlaşması ile oluşturmuştur. Önceki

²⁶⁶ BOA, HR. SYS. 2326/4 01.11.1917. s.33.

zamanlarda bölgedeki hakkı Romanya'nın elinden alınmış iken, Müslüman muhacirlerin 11 Nisan 1877'den sonra icra ettikleri muamelelerin tümü yaşanmamış gibi belirttikleri muhacirler emlak ve arazileri hakkında Balkan tasarrufundan men edilmişlerdir. O sırada Romanya 7 Mart 1880 tarihli kanunda muhacirlerden memleketine gidip de üç yıl içerisinde Dobruca'da bir malı ve emlakı olduğunu bildiremeyenler hakkında 23 Ekim 1878'den itibaren malları ve emlakları ispatlanmadığı takdirde haklarının düşeceğini belirtmiştir. Bu süre Romanya Hükümeti tarafından 3 yıl olarak belirtilmesine rağmen 19,5 ay olarak yapılmıştır. Kaldı ki oraya bunun için giden muhacirler de uzun uğraşlara rağmen haklarını savunamamıştır. Osmanlı Devleti'nde bulunan göçmenlerin tümünde güvensizlik ortamı oluşmuştur. Bunun üzerine Romanya Hükümeti bahsi geçen kanun maddelerine uyacağını belirtir. Bir kısmı da o bölgeye yerleştiklerinden meskenlerini terk edemeyecek halde bulunmuşlardır. Bu sırada Osmanlıdaki bir kısım halk ise sefalet ve fakirlik içerisinde olduğundan Dobruca'daki evlerine gidebilme imkanı bulamamışlardır. Bu yüzden de çıkan kanunlarla sahip oldukları haklardan mahrum kalmışlar, emlak ve arazilerinin Romanya tarafından zapt edilmesine rıza göstermek zorunda olmuşlardır. Bükreş Sefareti de Romanya Hükümeti'nin bu konudaki girişimlerinden geri durmayacaklarını belirtmiştir. Muhacirin zapt edilecek olan emlak ve arazilerinin iki üç misli bir tazminatın isteneceği, Balkanlar'da yapılan bu muamelelerin yerine getirilmesine müsaade edileceği söylene de yerine getirilen bir söz olmamıştır. O sırada Romanya Hükümeti bir kanun maddesi ile muhacir haklarını korumak maksadıyla zapt edilecek olan arazinin boyutuna sekiz frank tazminat vereceğini açıkça belirtse de sonradan bu konu yokmuş gibi davranmıştır. Önceden verilen üç senelik süreyi ise 6 aya indirmek isteseler de bunu hukuki durumlardan dolayı gerçekleştirememişlerdir. Ve "Dobruca'da bir yıl içinde yerleşmek şartı" ifadesi kullanılarak süreyi bu şekilde dile getirmişlerdir. Muhacirler ise bu iki durumdan da faydalanamadıkları için Osmanlı Hükümeti'nin kanunlarına tâbi olmayı istemişlerdir. Ancak buna rağmen Osmanlı Hükümeti'nin kanunları kullanılmamıştır. Adı geçen kanunlardan el

çekilmesi ve bazı sebeplerden dolayı mecbur kalınmasını esas alsalar da kabul edilen sebepler dışında müracaat etmeyenlerin sebepleri esas alınmamış ve bu yüzden arazi ile emlakları zapt edilmiştir. Romanya Hükümeti'nin belirlediği bu kanunlara karşı Osmanlı Devleti itirazda bulunmuş ve bu sebeple Berlin Antlaşması'ndan önceki zamanda yani 13 Temmuz 1878 tarihinde ortaya çıkan hakimiyet 11 Nisan 1877 tarihine kadar kapsamıştır. Bu tarihten itibaren gerçekleşen muamelelerin bitmesine dair karar bildirilmiştir. Bu kararın değişikliği ve muhacirlerin emlak ile arazilerinin serbest bırakılmaları için belli hallerde Dobruca'ya dönüşlerinin mecbur tutulmaması ile dönmeyenlerin hukuki haklarının elinden alınmaması istenmiştir. Bununla beraber ortaya koyulan durumlar gerçekleşmemiştir. Romanya Hükümeti'nin Müslümanları takip etmiş ve Romanya memurlarının kötü muamelelerde bulunup hoşnutsuzluklara yol açmışlardır. Ayrıca vergilerini çokça almaya da çalışmışlardır. Bu konuda ise Osmanlı Hükümeti'nin gerçekleştirdiği girişimler yetersiz kalmıştır. Romanya Hükümeti'nin muameleleri ve hukuki tedbirleri Osmanlı Devleti'ne ulaşmış olan Müslümanları kapsamamıştır. Dobruca'da kalmış ve oraya yerleşmiş olan Müslümanların hukuki haklarının tasdik edilme durumu birçok zorluklara ve belli zamanlara göre oluşturulmuştur. Müslümanların tapularında ise karar kılınan hududa uyulmamış ve arazilerinin paylaşılmasında verimli olmayan ya da verimli olan toprakların yönetimi Müslümanlara bırakılmıştır. Romanya Hükümeti'ne ve köylülerine tahsis edilen topraklarla beraber terk edilen araziden dahi ayrılmış olan büyük kısımlar vardır. Ancak savaşın meydana geldiği esnada senetlerinin kullanım hakları dolanların resmi belgelerle veya şehadetnamelerle bölgedeki malını ispatlamaları istenmiştir. İspatlanamayan emlak ve arazilerin birçoğu vergide daha da fazla belirtilmiştir. Bu konuda Romen memurlar fazlaca kötü muamelede ve uygun olmayan hareketlerde bulunmuşlardır. Gerçi bölgeyi kontrol için gelen komisyonların kararları aleyhinde Tulça'da bir İstinaf Heyeti bulunmuş ise de emlak ve arazilerin sahiplerinin birçoğu ya fakir olup bir şey yapamamış ya da Tulça'ya gitmeleri gerekmiştir. Buradaki mallarının da vekiller tarafından kıymetine uygun olarak İstinaf Heyeti tarafından da

heba edilen senetlerin belgelerinkabul edilmemesinden ve oluşan engellerden ileri gelen istinaflarını kullanamamışlardır. Bu hallerden son derecede zarara uğrayan Müslümanlar için olan kararların Romanya Hükümeti nezdindeki girişimlerden hali kalmamış ve işin sonunda halktan belge istekleriyle alakalı (ki bunlar hizmet belgeleri ya da senetlerdir) sürenin uzatılması istenilse de bu istek reddedilmiştir.”

Dobruca Müslüman emlakı meselesi hakkında Osmanlı Devleti tarafından yapılan girişimler sonuçsuz kalmıştır. Hatta ticaret antlaşmaları içerisinde de emlak ve arazi meselelerine değinildiği görülmüştür. Bu doğrultuda Dobruca'nın Romanya'ya ilhakından sonra Osmanlı Devleti ve Romanya arasında bir ticaret antlaşmasıyla Osmanlı Devleti'nden Romanya'ya eşya ve mal gitmeye başlamıştır. Romanya Devleti ile Osmanlı Devleti 20 Kasım 1887'de bir ticaret mukavelenamesi imzalamıştır. Antlaşma 15 (27) Şubat 1899 tarihinde son bulmuştur. Yine de 1900'lü yıllarda da mukavelenameler sürekli yenilenmiştir. Ayrıca Dobruca emlak meselesi de bu süreçte ele alınmıştır. Emlak meselesine dair ödemelerin hali de konsolosluk aracılığıyla bildirilmiştir. 1900'lerde Dobruca'dan Osmanlı topraklarına göç eden halkın malları ve emlakı konusunda ödemelerin yapılacağı vaat edilse de bir ödeme gerçekleşmemiştir. Hükümet bu süreçte emlak meselelerinin halledilmesi için şahıslara ait arazi ve malların miktarı, kıymeti, bulundukları bölge gibi bilgileri komisyona sunmuştur. Ancak halkın vekaleten ya da kendisinin yaptığı bu başvurular Romanya tarafından reddedilmiştir. Ancak senetlerin getirilmesinde, Tapu Genel Müdürlüğü'nde de bilgilerin yer alması ya da şehadetname ile ispat edenlere öncelik verileceği söylenmiştir. Bütün miri araziler, şahıs arazileri ve emlakına dair bilgi ve belgeler Romanya memurlarına ve şebenderliklere ulaştırılmıştır. Hatta 16 Ocak 1903 senesinde bölge arazilerinin kıymetleri şu şekilde belirtilmiştir;

- *Köstence ve civarındaki arazi hektarının fiyatı 180 -200 frank*
- *Hırşova, Strouve ve Deliorman'da gündelik 180 – 200 frank*
- *Mecidiye 150 – 170 frank*

- *Mangalya 130 – 150 frank olduğu ve*
- *Köstence’de I. Carol nahiyesinin 250 frank kadar olabildiđi de bildirilmiştir.*

Yani bu bölgelerden Romanya Hükümeti’ne intikal etmiş olan 800 bin hektardan Romanya Hükümeti’nin eline 70 milyon franktan fazla bir meblağ geçtiği anlaşılmıştır.

Defterlerde ise arazilerin miktarı, kıymeti ve emlaklar hakkında bilgiler yer almıştır. Buna göre 50.993.126 dönüm arazi ve 261.323.2 kuruş kıymetindeki emlak ve kıymeti idare edilmeksizin 3 emlak ve 23 köy yazıldığı diğerlerinin yazılmadığı ve bu konu haricinde Taybca Ormanı meselesi ile Mehmet Ali Efendi meselesi hakkındaki bilgiler defterde bulunmuştur. Bu belgelerin suretleri de gönderilmiştir. Bu da Romanya Hükümeti’nin hazinesine en azından 70 milyon frank girdiği ve bu yüzden Müslüman halkın arazisi için 20 milyon frangın verilmesinin çok olmayacağı bildirse de Romanya Hükümeti 500.000 frank verebileceğini iddia edip bildirmiştir. Osmanlı yetkilileri bu durumu kabul etmeseler de Romanya Hükümeti ancak yarım milyon frank verebileceğini tekrardan bildirmiştir. Ancak Osmanlı yetkilileri yine de miktarın azlığı konusunu 1908’li yıllarda Romanya’ya tekrardan bildirmişlerdir. Bu görüşmeler iki devlet arasında da bu süre zarfında sonuçsuz kalmıştır. Çünkü Osmanlı Devleti yarım milyon frangı Dobruca’da zapt edilen Müslüman emlakı için yetersiz bulmuştur. Bu konuda sürüncemede kalmış ve Avrupa hukukundan iyi anlayan bir zatlankonu ile alakalı yardımlar alınmıştır.

Müzakerelerin başlangıcında ticaret antlaşmaları görüşülmüş ve bunun için Romanya tarafından iki kez üçer aylık müddet istenmiştir. Bu müddetlerin ardına görüşmeler hızlandırılmıştır. Bükreş Sefareti ise belirlenen tazminatın da tek bir seferde verilemeyeceğini ayrıca bundan fazlasının da olmamasını belirtmiştir. İşin sonunda bu tazminatın belgeli olarak proje metni içerisinde yer alması gerektiğini bildirmişlerdir. Konu olan bu tazminat meselesi için Romanya Hükümeti’nden 1.750.000 frankta karar kıldıklarını ve sonuç ne olursa olsun Dobruca’daki emlak için bu

ücretin değişmeyeceğini ve bu ücretin bildirilmesinin ardından diğer düşük ücretlerin reddedildiğini Osmanlı Devleti'ne belirtmiştir.

Geçmişten de ayrıntılı bir şekilde anlaşılabileceği üzere Dobruca'da Romanya Hükümeti tarafından gasp edilen Müslüman emlakına dair istenilen 20 milyon frangın yerine 1.750.000 frank kabul edilmiş olsa da Osmanlı Devleti bu konuya ait borç ve satış bilgilerini saklamış ve tapularla sahip oldukları hakları ispatlamaya koyulmuştur. Perişan ve sefil kalmış olan göçmen Müslümanların ailelerine veya diğer hak sahiplerine verilmek üzere talep edilen tazminatın tayini ve miktarında Osmanlı Hükümeti tamamen serbesttir. Bu bilgiler de İstişare Odası'na bildirilmiştir. Bu muhtıralar 16 Kanun-i Sani 1332(29 Ocak 1917) tarihinde Bab-ı Ali Hukuk Müşaviri tarafından Hariciye Nezareti'ne bildirilmiştir.²⁶⁷

Reşad Hikmet Bey, arazi hakkı hususunda ne yapmış olduklarını müttefiklere de sormuştur. Şehir dışında Osmanlı Devleti'nin kullanım hakkını temin etmek esas amaç haline getirilmiştir. Bu amaçta başarılı olmadıklarından gerek halkın ve gereksirketlerin 30 sene gibi uzun bir müddette ele geçirdikleri takdirde bununla yeterli kalacakları ve bu meyilde bir teklifte bulunduklarını söylemişlerdir. Romen halkı kendi memleketlerinde eskiden beri sahip oldukları haklarına eriştikten sonra Romanya'dan herhangi bir taahhüt istememişlerdir.²⁶⁸

İstimlak meselesi ise çeşitli taleplerde bulunularak 1918 yılında da çözülmeye çalışılmıştır. Hatta bu mesele hakkındabaşkatip, Romanya Devleti tarafından konsolosluk antlaşmasının hususların incelenmesinden dolayı yarın Romanya Devleti tekrar toplanmadan evvel bugün durum hakkında Hariciye Nazırı Mösyö Aryond ile görüşmeyi uygun görmüşlerdir. Ve bu noktada farklı bir havadisi izah ederek hükümetten alınan kararların talimatı hakkında Romanya Devleti'nin teklifinin hangilerinin kabul edilip hangilerinin edilemeyeceği Osmanlı Hükümeti Romanya'ya açıklar. Esas itibarıyla yapılan açıklama başarılı olmuş ve müzakerelere gösterilen durumdan minnettar olduğunu ve Mösyö Papinyo'ya konu iletilmiş ve güzel bir sonuç

²⁶⁷ BOA, HR. SYS. 2359/3 08.04.1918. s.26.

²⁶⁸ BOA, HR. SYS. 2299/12 16.04.1918. s. 4.

almak içintalimat buyrulmuştur. Yalnız el konulan Müslüman mallarının tazmini meselesi birçok müzakereye sebep olmuştur. Hariciye Nazırı verdiği izahat üzerine bu meselenin esasen mühim olduğunu itiraf etmekle beraber bunun bugün hali zor olacağını ve anlaşma metninin heyet imzasından sonra bu yolda bu yolda bir tazminat talep edilse buna gizli bir tazminat haberi anlamı verilebileceğini ve şimdilik esasen kabul edilmesiyle gerekli olan tazminatın bedelini söylemişlerdir. Mösyö Papinyo'ya izah edilen sebeple Osmanlı Hükümeti Romanya'ya karşı gerçekleştireceği ve düşündüğü projeyi kendilerince hissiyatına nazaran alenen veya gizli bir tazminat miktarını ciddiye alınmasının akla hayale gelmeyeceği ve bahsedilen mevzudaki tazminat meselesinin esası çoktan beri kabul edilmiş olup yeni bir talep ortaya konulmamıştır. Ve bugün bahsedilen haberlerin tazminatın tayin miktarı olup 40 seneden beri halledilemeyen bu meselenin artık sonuçlanması istenmiştir. Osmanlı Hükümeti'nin hakkının verilmesinin gerekli olduğu ve mallarına el konulmuş olan kişilerin isim ve bilgileri sefaret içinde olup tam manasıyla resmi makamlara ve meclise arz edilmiştir. Hükümet *“ihtiyaç anında tam manasıyla vuku bulacak istifalara cevap vermek mecburiyetinde bulunacağını Romanya ile Osmanlı arasında tek nahoş bir mesele olan bu tazminat meselesinin halledilmesi gerektiği belirtir.”* Mösyö Aryond da *“ben dahi Osmanlı Devleti'nin yerinde olsam düşünürüm”* demiştir. Bununla beraber evvelki teklif bir kere daha söylenmiştir. Mösyö Papinyo'ya zapt olunan arazinin miktarı ve fiyatı hakkındaki rakamlar bildirilip tahsilatının mümkün olması için çalışılmıştır. Dosyalarına mevcut olan, izahatı memnuniyetle verme haklarının olduğu da Osmanlı Devleti'ne bildirilmiştir. Çünkü bu yolda bir muhtıra verilmiştir. Bu süreçte Osmanlı Hükümeti kararlı ve açık olursa başarılı bir sonuç elde edeceğine inanmışlardır. Yani Osmanlı Devleti az da olsa bir miktar tazminat alabileceğine inanmıştır. Başkatibe göre meselenin ileriye gitmesi veya kapatılması imkansızdır. Mösyö Aryond'un teklifine gelince ortada olan duruma rağmen Osmanlı Hükümeti'nin hakkı olduğunu dahi alenen söylemekten çekinmiştir.²⁶⁹ Reşad Hikmet Bey ise müzakerat esnasında Doktor Gareç ile ayrıca görüşmüştür. Romanya ile durumumuzun ne halde olduğu konusunda görüşülüp Müslüman evleri için tazminat istemek hususundaki hakları verildikten sonra bu işin biran evvel halledilmesini söylemiştir. Bu durumun Marghiloman'ı görüp çözülmesi gerektiğini vaat etmiştir.

²⁶⁹ BOA, HR. SYS. 2360/10 16.05.1918. s. 2.

Konu Almanlara da önceden söylenmiştir. Bu noktada Marghiloman ile tekrar görüşülmüştür. Doktor Gareç Müslümanlara ait emlak tazminat meselesinin uzatılmasının kabul edilip edilmediğini sormuştur. Ancak Osmanlı Devleti bu meselenin üzerinde durulmadığını bu süreçte belirtmiştir. 1908 – 1911 senelerinde cereyan eden müzakere taleplerinin incelenmesi için 1.750.000 frank iadesinin esas itibarıyla tekrar etmiş olmasına nazaran Romanyalılar ile tayin miktarı hakkında pazarlık istenilirse asgari olarak bu ücretin ne kadar olacağının da bildirilmesi istenmiştir. Mösyö Kolman ve Baron Büryan'ın Cumartesi veya Pazar günü geleceklerini Doktor Gareç belirtmiştir. O zamana kadar dahi Almanya Hükümeti ve Avusturya Hükümeti, Romanya Hükümeti ile aralarında mevcut olan ufak tefek meselelerin görüşüleceği ve bu antlaşma için sürekli Osmanlı Devleti'ni sıkıştıracakları aşikardır. Bu süreçte Hariciye Nazırlarının gelmesinden bir iki gün sonra antlaşmanın imzalanması söylenir.²⁷⁰ Bu tazminat meselesi hakkında ısrar edilirse eğer konunun kabul edilmeyeceği ve antlaşmanın çözüleceği belirtilmiştir. Osmanlı Devleti'nin ortamı yumuşatması ile de bu fıkirden vazgeçmişlerdir. Önceden 1.750.000 frank tazminatın ancak Almanlar tarafından kabul edilirse ödenebileceğini belirtmişlerdir. Yoksa başka türlü bir tazminat ödemesinin yapılamayacağını söylemişlerdir. Yazılanların halledilmesi Osmanlı Devleti'nin açısından yeniden bir mesele olmamasını ve 40 seneden beri sürüncemede kalan tazminat meselesinin çözülmesi gerektiğini ve sonuçlanmadan vazgeçilmeyeceğini belirterek Osmanlı Hükümeti'nin de bu konu hakkında bir cevap beklediği söylenmiştir. Çünkü bir cevap vermeleri zorunludur bu zorunlulukta eldeki delillerle öne sürülmüştür. Mösyö Aryon'un bu noktadaki görüşleri anlaşılmıştır. Ancak bu araziye Osmanlı Devleti tamamen birilerini alarak Romanya muhacirlerini yerleştirmemiştir. Ayrıca bu tazminatın mesela 50 milyonu Bulgar Hükümeti'yle istendiğinde onların verip vermeyeceği sorulmuştur. Bu yüzden Romanya, Osmanlı Devletinin tazminat meselesinde önce Bulgarlarla görüşüp ondan sonra kendilerine başvurulmasını söylemiştir. Ancak Osmanlı görevlileri bu durumun mümkün olmadığını dile getirmiştir. Bukonuda vekille bir gün görüşmeyi istediklerini belirtmişlerdir. Bu noktada durumun Mösyö Marghiloman'a anlatılması girişiminde bulunularak tazminat pazarlığına girişilmesi istenmiştir.²⁷¹ Ancak yine de talep edilen tazminat için bu

²⁷⁰ BOA, HR. SYS. 2360/10 16.05.1918. s. 5.

²⁷¹ BOA, HR. SYS. 2360/10 16.05.1918. s. 6.

süreçte cevap alınamamıştır. Bu yüzden Osmanlı vekilleri en kolay yol olarak Romanya Hükümeti'nden toptan bir para alma talebinde bulunmuştur. Bu yüzden yakın zamanda bir antlaşma yapılması istenmiştir. Romanya Hükümeti ise bu duruma zorlanmadıkları takdirde ve devlet adamlarının tamam demeleriyle beraber olabileceği belirtilmiştir. Romanya Hükümeti ise bu emlak meselesi için bir tazminat belirlediğini ve tazminatın kabul edildiğini ancak miktarda tekrar düzenlenme yapılmasını söyleyerek bu durumu kabul etmiştir. Ancak Osmanlı Devleti de belirlenen tazminatın altına inmemek için hukuk kanallarına başvuracağını belirtmiştir.²⁷²

Reşad Hikmet Bey'in görüşüne baktığımızda ise; Mösyö Marghiloman ile 21 Mayıs 1918 tarihlerinde Müslüman malların tazminatı hakkında bir protokol imzalanmıştır. Uygun bulunan ve yazılan miktar bir sene içerisinde ödenmek üzere 7 milyon marktır. Şimdiki piyasaya nazaran 9.800.000 bin ley etmektedir.

Başvekil hakime gitmeye tekrar razı olmuştur. Teklif ettiği tazminat kabul edilmezse hakim meseleyi Mösyö Aryond ile görüşmek gerektiğini bildirmiş ve bunun için bir telgraf göndermiştir. Ancak malum şartlardan dolayı hakime gitmek tehlikeli görülmüş bundan dolayı da her gün bir fikir değiştirme durumu gerçekleşmiştir. Özellikle antlaşmanın imzalanmasından sonra hatır ve hayale gelmeden mesele çıkartan Romen Hükümeti'ne hem bu fikirden büsbütün vazgeçme hem de talep edilen mertebede tazminatı yükseltme şansı çok güçlükler ile meydana getirilerek ayrıntılarla görüşülmüştür. Romenler hala ne paraları ne de kredileri olmadığından bahsederek bir seneden önce bu tazminatı tasfiye edemeyeceklerini söyleseler de bu mecburen kabul edilmiştir. Osmanlı Devleti ile Romanya Hükümeti bu emlak ve vakıflar meselesinden dolayı kavga içinde olan bir suretle halledilmiş protokolde tazminatı görüşmüşlerdir. Romanya Hükümeti tarafından zapt edilip satılmış olan emlakların bulunduğu cihetle Hükümet tarafından devlet malı olarak kalmış olan emlakın kanunen sahiplerine iadesine ve Dobruca'nın Bulgaristan'a geçen kısmında dahi bu hususta bulunan bölgelerinde tasfiyesinin kabul edilmesi istenmiştir. Gerek bu protokolün gerek Bükreş'ten görevlilere yakışacak şekilde hareketlerin gerçekleşmesi ve bunun imza

²⁷² BOA, HR. SYS. 2360/10 16.05.1918. s. 11.

edilerek protokolün nüshaların gönderilmesi istenmiştir. Ayrıca bu nüshaların Enver Bey'e de gönderilmesi istenmiştir.²⁷³

Ahmed Nesimi Bey'in görüşüne göre; Romanya I. Dünya Savaşı öncesinde büyük toprak sahipliğine dayalı tarım toplumdur. Ancak yapılan savaşın masrafları, mağlubiyetleri, toprakların sosyo-ekonomik yapısını bozunca Romen Kralı Ferdinand Kasım 1918'de, 100 hektarın üzerindeki mülkiyetli arazilerin istimlak edilerek ihtiyaç sahibi köylülere dağıtılması ve istimlak hakkının %35'inin devlet tarafından karşılanması kararını almıştır. Tabii bu karar Türkleri olumsuz etkilese de Dobruca'da iki kez istimlak kanunu uygulanmıştır. Uygulamayla Türklerin çoğu Dobruca'daki topraklarının yarısını kaybetmiştir. Romanya bu sistemle Makedonya ve Banat'tan getirdiği Ulahları Dobruca'ya yerleştirerek bölgeyi Romenleştirmeye çalışılmıştır.²⁷⁴

4.1 Savaş Sonrasında Dobruca'dan Gerçekleşen Göçler ve Kayıplar

Savaş sonrasında Dobruca'daki Türkler göçe başlamıştır. Romanya ve Osmanlı Devleti arasında Türk nüfusu dolayısıyla yaşanan sorunlar böylece ortaya çıkmıştır.²⁷⁵

28 Haziran 1913 öncesinde ise Bulgaristan'a ait tüm topraklar Romanya'ya geçmiştir. Bunlara göller, bataklıklar, ormanlar, otlaklar, okullar, kilise ve kamu toprakları gibi yerlerin tamamı dahildir. Ancak yasa I. Dünya Savaşı sürecinden dolayı onaylanmamıştır. Dobruca da İttifak Devletleri tarafından işgal edilmiştir.²⁷⁶

Örneğin; 1913'te Romanya – Bulgaristan sınırı çizilirken Durostor vilayeti Turksmil köyünde yaşayanlara ait 137 hektar toprak Bulgar sınırı tarafında kalmış ve kullanılmayınca köy ahalisi ısrarla göç etmek istemiştir. Türkler ve Tatarların köylerde yaşayıp tarımcılıkla uğraştığı göz önünde bulundurulursa mülkiyet konusu onları doğrudan etkilemiştir.²⁷⁷

Dobruca Müslümanlarının başlıca göç nedenlerinden birisi de mülkiyet konusu olmuştur. Bu konuda hazırlanan tapu yasaları Müslümanları memnun etmemiştir.

²⁷³ BOA, HR. SYS. 2703/7 07.09.1918. s. 7.

²⁷⁴ Ağanoğlu, a.g.e. s. 399.

²⁷⁵ Yıkılmazpehlivan, a.g.t. s. 80.

²⁷⁶ Ömer, a.g.t. s. 121.

²⁷⁷ Ömer, a.g.t. s. 137.

Hatta mülkiyet ve tapu sorunlarına cevap bulamayıp haklarını alamayan Müslümanlar savaş esnasında da Romen ordusunda yer almalarına rağmen herhangi bir yere ait olamamıştır.²⁷⁸

Romanya, Güney Dobruca'nın Bulgar uyruğu olan bütün ahalisini topyekûn kendi uyruğuna geçirmiştir. 1 Nisan 1914 tarihli bir kanun ile iki sancak merkezinde yani Silistre ve Pazarcık şehirlerinde birer “*Uyrukluk Komisyonu*” meydana getirmiştir. “*Uyrukluk Komisyonu*”nu kabul edenlerin de bir deklarasyon vermesi zorunlu tutulmuştur.²⁷⁹ Güney Dobruca'nın mülkiyet konusundaki girişimleri 1913 Bükreş Antlaşması imzalandıktan hemen sonra başlamış ve Sofya ile de görüşmeler başlamıştır. Romanya resmi gazetesi'nin 1(14) Nisan 1914 tarihli sayısında yayımlanan “*Yeni Dobruca'yı Düzenleme Kanunu*” nda mülkiyet ve gayrimenkul konuları 109 – 132. maddelerinde ele alınmıştır.²⁸⁰

Varna Şehbenderi Selim Beyde bu süreç ile alakalı Hariciye Nezareti'ne bir telgraf göndermiştir. Telgrafta:

“Romanya'nın hâkimiyetinde bulunan Dobriç sancağında yaşayan Müslümanlardan özellikle Romen – Bulgar sınırındakilere Romen memurları ve askerleri tarafından baskılar uygulanmıştır. Bunun üzerine Müslüman halk Osmanlı topraklarına gitmek için pasaportsuz Varna'ya gitmişlerdir. Varna'dan ise Osmanlı topraklarına gitmek için harekete geçmişlerdir. Buradan Osmanlı topraklarına geçebilmek için de şehbenderlikten pasaport talebinde bulunmuşlardır. Pasaport verilmesi hususunda tereddüt edilmiştir. Bu noktada bu kişilerin Osmanlı topraklarına geçme haklarının reddedilmesine karşın onların firar edip etmeyeceği bilinmemektedir” demiştir.²⁸¹

Varna Şehbenderi Selim Bey'in 7 Ocak 1914'te Müslümanlar ile alakalı Hariciye Nezareti'ne gönderdiği diğer bir telgrafta ise; Romen askerleri tarafından mezalime uğrayan Müslümanların isimleri ve bilgileri yazılı olarak iki listede bildirilmiştir. Dobruca'dan hareket edip Varna'ya gelen bu halk gönüllü sıfatıyla savaşa katılmak

²⁷⁸ Metin, a.g.m. s. 409.

²⁷⁹ Ülküsal, a.g.e.(1966) s. 47.

²⁸⁰ Ömer, a.g.t. s. 118 – 119.

²⁸¹ BOA, HR. SYS. 1058/3 13.02.1915. s. 3.

istediklerini bildirmişlerdir. On dört kişiden ibaret olan ilk kafilе gönderilmiştir. Müslümanlar, kaptan tarafından vapura alındıktan sonra yolculuk esnasında Rusların tecavüzlerine maruz kalmaları ihtimaline karşı kaptan onları İstanbul'a kadar götürmeye cesaret edemeyerek Burgaz'a çıkartmıştır. Müslümanların oradan kara yoluyla sevk edilmiş oldukları bildirilmiştir. Ayrıca diğer elli yedi kişilik kafilenin de demiryolu üzerinden Osmanlı Devleti topraklarına gittiği bildirilmiştir.²⁸²Bu telgraftan sonra giden kişilerin listesine baktığımızda kişilerin adı, yaşı ve nereli olduğu bilgilerine rastlanmıştır.

Tablo 4.1: Ayın yirmi üçünde Varna'dan Osmanlı hududuna karayoluyla sevk olunan ve Dobruca havalisinden firar edenlerin isimleri şunlardır²⁸³

Sıra Numarası	İsim ve pederinin ismi	Nereli Olduğu	Yaşı
1	Yusuf bin Ahmed	Keçiler karyesi	25
2	Adem bin Süleyman	Keçiler karyesi	21
3	Şakir bin Osman	Keçiler karyesi	20
4	Recep bin Mustafa	Keçiler karyesi	22
5	Recep bin Halil	Tokmakgedekaryesi	20
6	Hasan bin Salim	Tokmakgedekaryesi	20
7	Ahmed bin Osman	Tokmakgedekaryesi	25
8	Tevfik bin Abdullah	Tokmakgedekaryesi	22
9	Aziz bin Yunus	Pazarcık karyesi	20
10	Ahmed bin Mehmed	Keçili karyesi	22
11	Süleyman bin Müstecib	Yenimahalle karyesi	20
12	Salih bin Osman	Keçiler karyesi	21
13	İdris bin Ahmed	Keçiler karyesi	20
14	Şaban bin Ahmed	Keçiler karyesi	22

²⁸² BOA, HR. SYS. 1058/3 13.02.1915. s. 14.

²⁸³ BOA, HR. SYS. 1058/3 13.02.1915. s. 16.

15	Salim bin Bilal	Keçiler karyesi	25
16	Müstecib bin Nazif	Keçiler karyesi	25
17	Tevfik bin Vakıf	Keçiler karyesi	25
18	Süleyman bin Mustafa	Keçiler karyesi	25
19	Salih bin Yusuf	Keçiler karyesi	20
20	Naim bin Şerif	Babagirkaryesi	30
21	Şakir bin Ahmed	Babagir karyesi	21
22	Hasan bin İsmail	Babagir karyesi	20
23	Hasan bin İdris	Babagir karyesi	20
24	Yaşar bin Ahmed	Babagir karyesi	21
25	Ömer bin Osman	Babagir karyesi	47
26	Osman bin Salih	Babagir karyesi	20
27	Salih bin Hasan	Babagir karyesi	22
28	Nazif bin İbrahim	Babagir karyesi	38
29	Mehmet bin Refi	Dobriçkaryesi	25
30	Halil bin Emin	Hisarcık karyesi	20
31	Beytullah bin Arif	Hisarcık karyesi	30
32	Mustafa bin Ömer	Ahval	22
33	Salim bin Mustafa		21
34	Recep bin Haşim		20
35	Tevfik bin Adem		22
36	Abdulrahim bin Ahmed		20
37	Mehmed bin Zekeriya		30
38	Mehmed bin Ahmed		23
39	Süleyman bin Muttalip		20
40	Hasan bin Mahmud		22

41	Salim bin İbrahim	Dobriç karyesi	25
42	İbrahim bin İlyas	Dobriçkaryesi	25
43	Karani bin Hasan	Dobriçkaryesi	23
44	Hüseyin bin Halil	Dobriçkaryesi	21
45	Abdi bin İbrahim	Dobriçkaryesi	30
46	İlyas bin Veysel	Dobriçkaryesi	25
47	İsmail bin İskender	Dobriçkaryesi	20
48	Mehmed bin Mahmud	Dobriçkaryesi	25
49	Hasan bin Übeyd	Dobriçkaryesi	20
50	Ahmet bin Mehmed Ali	Dobriçkaryesi	35
51	Akif bin Zekeriya	Dobriçkaryesi	20
52	Abdi bin Mehmed	Dobriçkaryesi	25
53	Akif bin Hasan	Dobriçkaryesi	25
54	Hasan bin Recep	Dobriçkaryesi	24
55	Veli Mehmet bin Yusuf	Dobriçkaryesi	45
56	Ahmed bin Hasan	Dobriçkaryesi	25
57	İsmail bin Ömer	Dobriçkaryesi	26

Tablo 4.2: Mezalime uğrayıp Varna'dan sevk olan Müslüman halka ait bilgiler²⁸⁴

Sıra Numarası	İsim ve pederinin ismi	Yaşı	Nereli Olduğu
1	İbrahim bin Hüseyin	26	Pazarcık kazasının Şahinler karyesi
2	Akif bin Recep	24	Pazarcık kazasının Şahinler karyesi
3	Fazlı bin Mehmed	20	Pazarcık kazasının Şahinler karyesi

²⁸⁴ BOA, HR. SYS. 1058/3 13.02.1915. s. 15.

4	Nazif bin Celil	20	Pazarcık kazasınınseyid halimler
5	Yusuf bin Beytullah	20	Pazarcık kazasının Kızılcıklar karyesi
6	Mustafa bin Osman	28	Pazarcık kazasının
7	Mustafa bin Ahmed	26	Pazarcık kazasının Yenice karyesi
8	Abbas bin Halid	23	Pazarcık kazasının Yenice karyesi
9	Hasan bin Ali	20	Pazarcık kazasının Yenice karyesi
10	Selim bin Mehmed	20	Pazarcık kazasının Sarica
11	Feyzullah bin İbrahim	24	Pazarcık kazasınınkaryesi
12	Rahna bin İsmail	20	Pazarcık kazasınınkaryesi
13	Mehmed bin Hasan Pehlivan	25	Pazarcık kazasının Seyid Halimler karyesi
14	Hüseyin bin Salim	22	Pazarcık kazasının Yenice karyesi

Sofya Sefiri Fethi Beyde bu süreçte gerçekleşen zulümler konusuna değinmiştir. Romanya'nın hakimiyeti altına giren Dobruca sancağındaki Müslümanlardan olanlar I. Dünya Savaşı'nın ilanından önce sadece Romanya memurlarından gördükleri zulüm ve askeri problemlerden kurtulmak için göç etmeye başlamışlardır. Bu göçler Osmanlı Devleti topraklarına yapılmıştır. Göç esnasında her iki sınırdan firaren Varna'ya gelmeye başlayan muhacirler, göç etmesi yasaklanan diğer ailelerin de gönderilmesini istemişlerdir. Asker kaçağı olanların ise askeriye giderek bilgi vermeleri

gerekmıştır. Bu bilgilerin alınması sonrasında firari olanlar ortaya çıkartılmıştır. Firariler huduttan uzak bölgelere sürülmüşlerdir. Lakin şahsi haklara uymadığı görülen bu karardan vazgeçilmesi konusunda yönetici ve askeri kumandan nezdinde yapılan girişimler Teşrin-i Evvel'in(Ekim) 18'inde gerçekleşmiştir. Göç edenlerden iade edilen birkaç Müslüman ailenin beraberinde,sürülmüşbulunan birkaç Romanyalı firari fert Varna'da alıkoyulmuştur. Elleri Osmanlı pasaportu verilerek istekleri doğrultusunda Osmanlı Devleti'ne gönderilmişlerdir.AyrıcahalkaRomanya memurları ve askeriye mensupları tarafından reva görüldüğü iddia edilen zulüm ve anlaşmazlıkları kapsayan şikayetlerde gerekli bakanlıklara bildirilmiştir. Dobruca'dan Osmanlı Devleti'ne gelecek olan muhacirler için pasaport verilme işini yetkililer yapmıştır. Dünya savaşında her iki sınırdan da firaren akın akın gelmeye başlamış olan Dobruca gönüllülerinin mevcut durumları dolayısıyla, bölge polis yöneticisi ve memurlarına da pasaport verilmiştir.

Varna Şehbenderliği aracılığıyla verilen bilgiye göre de; GospodinPrelingrof'a takip ettirilen duruma göre biliniyorki yabancı uyruklu kişilerin *yeni görevli kanuna* uymayıp sınırdan geçmişlerdir. Firarilerin elinde Romen memurlar tarafından verilmiş kimlik belgeleri vardır. Ancak bu kimlikler olsa bile sınırlarda Bulgar memurlarından belge almadıkça Bulgaristan dışınaçıkmalarına izin verilmemiştir. Parasız ve malsız çoluk çocukla sekiz gün Varnadaki evlerinde bulunan belgelerini almak uğruna Romanya sınırlarına gitmekten kesinlikle çekindikleri belirtilmiştir. Ancak adı geçen muhacirlerin ısrarları ve üstüne düşmeleri üzerine ellerine pasaport verilerek gönderildikten sonra adı geçen görevli nezdinde birbiri ardınca gelen girişimleri neticesinde istenilmiş olan belge iki gün önce polis müdürünün elinden alınabilmiştir. Varna sınırından yaklaşık 30 km uzak olup o taraftan gelen muhacirlerin Bulgar sınır jandarmaların kötü muamelelerinden korktukları için gizlenerek geçmişlerdir. Hududu başarılı şekilde geçen firariler belgelerini almak üzere tekrar dönmelerinin gerekli olduğu kendilerine bildirilmekte ise de “ *bizi denize atın da sınıra göndermeyin*” cevabını vermişlerdir.²⁸⁵

Romanya topraklarında yaşayan Müslümanlar Osmanlı topraklarına göç maksadıyla Bulgaristan'dan geçişlerinde engel çıkmaması için istenilen şهادetnamelerin

²⁸⁵ BOA, HR. SFR 04. 404/33 14.03.1915. s. 2.

verilmesi için elçiliğe bildiride bulunmuşlardır. Varna Yöneticisi gözetiminde gerçekleşen girişimlerde verdiğim cevapta meselenin Dahiliye Nezareti'ne arz edildiği talimatta bahsedilmiştir. Bu muhacirlerinde Romanya halkından oldukları belirtildikten sonra geçişlerine müsaade edilmesine engel olmadığı bildirilmiştir. Firari olarak gelenler ise Romen olduğunu iddia etmişlerde ellerinde geçiş belgeleri yoktur. Bu sebeple belgelerin ortaya çıkarılması yönünde bölge hükümeti bildiride bulunmuştur. Ancak bu günlerde azar azar gelmekte olan muhacirlerin şehadetnamelerini emniyetten alarak Edirne'ye sevk edilmeleri rica edilmiştir.²⁸⁶

Birinci Dünya Savaşı sürecinde çeşitli kaybolma vakaları gerçekleşmiştir. Bu kaybolma olayları özellikle ya savaşa katılan fertlerin bulunamaması ya da savaş esnasında askere giden şahısların ailelerinden haber alamaması gibi durumlar olmuştur. Bu noktada gerçekleşen kayıplar üzerine devlete sürekli başvurularda bulunulmuştur. Başvurular şahıslar tarafından yazılı olarak gerçekleşmiştir. Kimi başvuruya cevap alınmışken kimisi cevapsız kalmıştır.

Örneğin 59. alay 2. tabur 2. bölüğündeki Aziz Efendi bin Abdülkadir'in Dobruca savaşında kaybolduğu bildirilmiş olmasına rağmen esaret zincirine uğramış olması muhtemel görülmesiyle bu konunun soruşturmasına nihayet verildiyse eğer sonucunda bildirilmesi istenmiştir.²⁸⁷ Bir diğer kayıp ise 59. alay 1. bölükte çalışan Gümüşhaneli Kazım Efendi Bin Mehmet Şerif'in 4 Aralık 1916 da Dobruca savaşında kaybolduğu bölgeden bildirilmiştir. Bu süreçte durum hakkında tahkikat yapılmıştır. Esaretine ve tutuklu haline dair bölgede ne yapıldıysa konunun bildirilmesi istenmiştir.²⁸⁸

Bulgarların Müslümanlara karşı yaptığı zulüm ve işkence bitmeyince bu muameleleri uzaklaştırmak için antlaşmalar aracılığıyla dost ve müttefik sıfatıyla artık bir son vermek istenmiştir. Birçok Müslüman, düşman halkla birlikte sefil ve başıboş yaşamaya mecbur kalmıştır. Balkan Harbi sırasında Bulgarların vaziyeti ve karşılıklı malumatına rağmen o zaman Dobruca Müslümanlarının, Romenlere karşı bağımsızlık

²⁸⁶ BOA, HR. SFR 04. 404/33 14.03.1915. s. 3.

²⁸⁷ BOA, HR. SYS. 2258/7 08.11.1916. s. 1.

²⁸⁸ BOA, HR. SYS. 2259/30 13.01.1917. s. 1.

göstermeleri dost ve müttefik sıfatıyla bugün tatbik olması pek manidar görülmektedir. Bu durumda Osmanlı murahhası haberdar edilmiştir.²⁸⁹

Kavala, Siroz ve Drama bölgesine yerleşmiş olan on altı yaşından altmış küsur yaşına kadar olanların ziraat işlerinde ve yol inşasında çalışmış olanların Dobruca'ya sevklerinin başladığı da bu süreçte bilinmektedir.²⁹⁰

Ayrıca Rus ve Romanya Hükümetleriyle mütareke görüşmelerine başlanmış olunan tarihten itibaren eski ve yeni birçok telgrafnamede Romenler tarafından harpte kuvvet olarak ordu ile beraber götürülmüş olan halkın geri iadesi istenmiştir.²⁹¹

1918'de hazırlanan Dobruca raporuna kadar; Kuzey Dobruca'nın %63,7 si Türklerden oluşmuştur. Bu sürece kadar Romanya nüfusu bölgede çoğalsın diye hükümet Romen muhacirleri yerleştirmiştir.²⁹²

Bulgarlar, Wilson Prensipleri'nden self determinasyon (kendi kaderlerini tayin etme) konusunda ümitlense de prensip ilkelerinde Güney Dobruca'yı kaybettiğini görmüştür. Ancak Bulgarlar kendi kaderini tayin konusunda Güney Dobruca'nın da kendilerine ait olduğunu düşünerek; Güney Dobruca, Batı Trakya ve Vardar Makedonya'sında çoğunluk olduklarını iddia ederek buralarda plebisit²⁹³ uygulanmasını istemiştir.²⁹⁴

Güney Dobruca'nın yapısı Romanya ve Bulgaristan için karmaşık bir durum yaratmıştır. Çünkü bu bölgede Tatarlar ve Türkler yoğundur. Romen idaresinde de Türkler ve Tatarlar çoğunlukta olmaya devam etmişlerdir. Tuna Nehri ve Karadeniz kıyısında bulunan bazı Romen köyleri dışında (Calimoc, Papino, Kavarna gibi) Güney Dobruca'nın toponomisi de Türk'tür. Fakat 1913'e kadar Bulgar kolonizasyonu, 1913'ten sonra Romen kolonizasyonu olunca değişimler başlamıştır. 1913'ten sonra Romen idaresi Kaliakra'da 45, Durostor'da 14 köyün ismini değiştirmiştir. Güney Dobruca'da da yerleşim yerlerinin çoğu bu dönemde Türkçedir. I. Dünya Savaşı'nın

²⁸⁹ BOA, HR. SYS. 2359/4 12.12.1916. s. 11.

²⁹⁰ BOA, HR. SYS. 2437/67 17.07.1917. s. 1.

²⁹¹ BOA, HR. SFR 04. 287/22 10.12.1917. s. 1.

²⁹² Süleyman Özbek, Tekin Önal, " Ocak 1918 Tarihli Rapora Göre Dobruca'nın İdari Siyasi ve Demografik Yapısı", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 11 Sayı: 21, Kış 2017, s. 264.

²⁹³ Plebisit: Bir ulusun hangi devlete bağlanmak istediğini seçme ve söyleme hali

²⁹⁴ Koyuncu, a.g.m. s. 220 – 221.

sona ermesiyle beraber Romen yetkilileri Güney Dobruca entegrasyonunu sürdürürler. Lakin 1940'ta topraklar tekrar Bulgaristan'a geçmiştir.²⁹⁵

4.2. Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı Sürecinde Basına Yansıyan Durumlar

Dobruca'da Bulgaristan'daki Türklerden bin kat daha rahat ve haklarına sahip olarak yaşayan Bulgarların halinden her gün Bulgar gazeteleri şikâyetle bulunurken, Türk gazetelerinin arada sırada kulağına akseden bin bir ıstırap verici hadiselerden birini sütunlarına geçirmeleri onları hayrete düşürmüştür. Türk Hükümeti, Bulgaristan'daki Türk azınlığının gördüğü tazyik ve maruz kaldıkları yolsuz hareketlerden dolayı, Milletler Cemiyeti'ne müracaat edebilir ve bir komisyonun bu iddiayı yerinde tahkik ve tetkik etmesini istemişlerdir. Böylece Bulgarların yaptıkları da gazetelerde yer almıştır.²⁹⁶

Dobruca'da Türk basınında Dobruca gazetesi, Hareket, Sadakat, Şark-ı Sada-yı Millet, Dobruca, Çolpan Tonguç, DobrucaSadası, Tuna, Emel Mecmuası gibi adlarıyla 29 civarı dergi ve gazete 1888'den 1940'lara kadar basılmıştır.²⁹⁷

Gazetelerde bu süreçte uygulanan kanunlarda yer almıştır. Örneğin 1 – 4 Nisan 1914'de Romanya'nın resmi gazetesinde Dobruca'nın düzenleme kanunu yayımlanmış ve böylece Güney Dobruca'da 160 madde ile idari, hukuki, mali, ekonomik ve askeri yapıda düzenlemelere başlanmıştır. 28 Haziran 1913'te Güney Dobruca'da yaşayanlar Romen vatandaşı sayılmışlardır. Vatandaş olmayı istemeyenler ise bunu beyan edip bir sene içerisinde kırsaldaki arazilerini satmışlardır. 7. maddede Romanya vatandaşları için bütün sivil ve siyasi hakların tanımlandığı söylene de 8. madde ile kısıtlanmıştır. Müslümanlara ise 20. maddeye istinaden Tutrakan, Silistre, Hacıoğlu Pazarcık, Balçık ve Kavarna'daki birer cami ve personelin maaş ile bakımının karşılanacağı belirtilmiştir. Ayrıca Müftü maaşı da ödenmiştir.²⁹⁸

²⁹⁵ Ömer, a.g.t. s. 58 – 60.

²⁹⁶ Nayır, a.g.e. s. 18.

²⁹⁷ Ülküsal, a.g.e. s. 155 – 164.

²⁹⁸ Ömer, a.g.t. s. 53.

Esasında Türk Hükümeti Bulgarların yaptıkları her şeyi gün yüzüne çıkarabilecekken, Bulgarların sürekli dostluk ve dürüstlük vaatlerinden dolayı ses çıkarmamıştır.

Yugoslav basınında Bulgarların, Bulgaristan'daki Türklere nasıl davrandıklarından şu şekilde bahsedilmiştir;

“... Bulgarların Müslümanlara yaptıklarını görmek için perdeyi aralamamız ehemmiyetlidir. Türklerin Bulgar bölgelerine gelişi eski dönemdedir. Türklerin bugün Bulgarlara ait olan vilayetlere gelişi hemen bütün köy, şehir, kır ve dağların eski Bulgarca adlarını değiştirmiş ve buraları Türkçe adlarla adlandırmışlardır...”

... Harpten önce 1905 – 1910 arasında Müslüman sayısı 600.867 iken harple beraber Bulgaristan'daki çok fazla Türk bulunan yeni vilayetler kazanılmış olmasına rağmen, Müslümanların miktarı hissedilir derecede azalmıştır...”²⁹⁹

Türk kamuoyunda Bulgarların Dobruca'da yaptığı taarruzun başarılı olacağı yazılmıştır. Bulgarlar Tutrakan ve Silistreyi de alınca Ruslar da Romenlere sırf İstanbul'a Bulgarların rahatça ulaşma ihtimali olmasın diye yardım etmiştir. Lakin Bulgarların kazancı İstanbul için de kazanç olacağı için Türk basınında bu durum sevinçle yer almıştır.

Harp başladıktan beş gün sonra da Almanya ve Bulgaristan orduları Dobruca'nın 1/3'ünü ele geçirip 30.000 askeri de esir almıştır. Türk basını Dobruca yenilgisi sonrası Romanya için “*Bükreş sokaklarında kılıçlarını şakırdatmaya alışmış balo subayları komutasındaki Romen ordusu*” demiştir. Hatta basın “*Romenlerin beklenen saldırıları Dobruca'ya olmalıyken Transilvanya'ya olmuştur*” diye de belirtmiştir.³⁰⁰

Bütün Makedonya ve Dobruca'nın eskiden beri Bulgar toprağı olduğunu, dost düşman ve tarafsız Avrupa Kamuoyuna ispat için Bulgar gazetelerinin resmi toplantılarından aldıkları emir ve bilgiyle son zamanlarda pek ziyade propaganda yapmakta ve bu konuda her türlü neşriyatta bulunmakta olduğu bildirilmiştir. Ne ki Bulgaria

²⁹⁹ Nayır, a.g.e. s. 21 – 22.

³⁰⁰ Özçelik, a.g.e. s. 462 – 464.

Gazetesi'nin bugünkü nüshasında “ *Bulgaristan ve Dobruca*“ adıyla dağıtılan bir makale okunulmuştur.³⁰¹

Cumhuriyet gazetesi'nin Fransızca versiyonu olan La Republiqueadlı gazetesinde Yunus Nadi'nin bir makalesinde;

“Eskiden Dobruca’da ki Türklere karşı iyi tutumuyla bilinen Romanya da I. Dünya Savaşı sonrasında bu tavrını değiştirmiş ve özellikle Tutrakan – Balçık hattında yaşayan Türkler üzerinde baskı yapmaya başlamıştır. Baskıların nedeni ise Romanya’nın Balkanlardan getirip bu bölgeye yerleştirmek istediği Vlahlar olarak gösterilmiştir” demektedir.³⁰²

23 Şubat 1918 tarihli Preporeç Gazetesi ise Dobruca ile ilgili bir makalede Türkiye hakkında fikirlerde bulunmuştur. Bu makalede şunlar yazılmıştır;

“Almanya’nın müttefikleri arasında iki devlet vardır ki bunlar Avrupa ile Asya’yı yek diğerine bağlamaktadır. Türkiye tarafından kendisine uzatılan dost ittifakınıBulgaristan kabul ettiği zaman bütün dünya hayrete düşmüştür. Bu durum fevkalade bir neticeyle beraber BrestLitovsk Sulhu ile meydana getirilir. Fakat son günlerde İstanbul’da diğer bir rüzgar esmeye başlar. Bize (Bulgarlara) göre;

“Türkiye için denge siyaseti talebini kabul etmek kadar büyük bir felaket yoktur. Türkiye bugün Avrupa’daki savunmasının korunmasına Bulgaristan’a borçludur. Böyle bir siyasetin neticesi özellikle Türkiye için intihardan başka bir şey değildir.

Ey Türkler! Sultan Abdülhamid’le beraber onun Bulgarlara karşı kabul ettiği güvensizlik politikasını dahi sonsuza dek def ediniz. Zira o siyaset sizin başınıza pek çok felaketler getirmiştir. Size verilmiş olan dost ittifakını sağlam tutmalısınız. Zira elinizde kalanları ancak bu sayede muhafaza edebilirsiniz. Bulgaristan’a Avrupa’nın ihtiyacı vardır. Onun için siz onu mahvedemezsiniz. Fakat ecnebi entrikalarından kendinizi koruyunuz. Ecnebi faydası için kullanılmayınız. Bizi anlamak için İngiliz

³⁰¹ BOA, HR. SFR 04. 286/53 29.07.1917. s. 1.

³⁰² Ömer, a.g.t. s. 205.

ve Fransızları dinlemeyiniz. Bunlar Dobruca'nın terkinin Romanya için ağır bir durum olarak görmüyorlar. Dobruca'da Bulgarların hakkı Klemensu gazetesini tarafından bile itiraf edilip bahsedilmiştir. Bu gerçeklerin üzerine yeni fikirler inşa ediniz. Ve anlatınız ki bu kötü denklik kelimesi ağızdan kaçırılmıştır. Zira bu kalem her şeyden evvel sizin hissiyatınıza aykırı ve sizin Avrupa'da kalmanız keyfiyetiyle arz edilir.”

Kambana Gazetesinin 26 Şubat 1918 tarihli nüshasının içinde bulunan bir Bulgar diplomatı tarafından yazılmış olduğu beyan olunan “Bulgaristan ve Türkiye” başlıklı makalede Bulgar diplomatı son günlerde def edilmiş telaşın sessizlik işareti olduğunu belirtmiştir.

Konu ile alakalı makaleye şu şekilde devam edilmiştir;

“Biz Türkiye’ye doğru genişleme fikri siyasetinden tamamen vazgeçtik. Bu vazgeçişimiz bir durum sonucu olmayıp belki Türkiye’ye doğru olan emelimizin tatmin edilmiş olmasından sebeptir. Bugün Türkiye’ye doğru Yunanistan’ın bir fikri mevcuttur. Bizim emelimiz meydana getirilmiştir. İki komşu devlet ortasında en sağlam dostluk esasları onların ortasında arazi meselesi ile sınır boyunda farklı halkın bulunmamasıdır. Zira bu meseleler daima iradeyi şaşırtan anlaşmazlık durumlarını meydana getirir. Biz Bulgarlar için bunlardan hiçbirisi mevcut değildir. Türkiye’de Bulgar halkı ile meskûn bir kısım arazi kalmış olsaydı aramızda arazi meselesi mevcut olacaktır. Halbuki Türkiye’de şimdi böyle arazi yoktur. Gerçi Türk ve Bulgar halkı bazı yerlerde farklı bulunur fakat bu hal yalnız Bulgaristan’da mevcuttur. Bu durum Türkiye için değil Bulgaristan için endişeyi gerektirebilir.

Türkiye ile Bulgaristan’ın arasındaki durumun bu merkezde olduğunu, Bulgaristan’ın tamamen Dobruca’yı ilhak kararını vermesinden dolayı Türkiye Hükümeti’nin aklının Dobruca’da olması ve orada Balkanlar denkliği meselesini ortaya koymak için zemin aramasına neden olduğu merak edilmektedir.

Anlaşıyor ki Türkler Balkan milletleriyle olan münasebetlerinin henüz eski adetlerinden vazgeçemiyorlar. Bazı vakitlerde onlar Balkan

milletleriyle olan ilişkilerinde biriyle olan görüşmede diğerlerinin aleyhinde bulunurlardı. Romanya'ya karşı iyilik etmek Türkiye'nin elinde sağlam bir durum gibiydi. Romanya İstanbul'da mühim bir saygı görmektedir. Bulgaristan ise etrafına bakınarak Romanya'nın bu savaşta ne durum alacağını kendi kendine sorar. Ancak sonuçta ne çıkar? Romanya herkesin beklediğinin tam tersi hareket eder, herkesle beraber de kendini de kandırırdı. Şimdi o zamanlar geçtiği gibi o şartlarda Bulgaristan ile Türkiye arasındaki ilişkiye dair İstanbul'dan gönderilmesi bütün telaş ve heyecan sesleri acelesizdir. Harbin Bulgaristan'a ait sonucuyla artık bu iddiaların dayanacağı bir zemin kalmamıştır. Dobruca meselesi Bulgaristan için bir güvenlik mahiyetine sahiptir. Bütün Dobruca'nın bugün Bulgaristan tarafından elde edilmemesi birçok isteklerin anlaşmazlıklarına açık kapı bırakmıştır. Bu durum birtakım endişeyi meydana getirmiştir. Böyle bir şey ise Türkiyece istenilen bir şey olmaması lazımdır. Türkiye Avrupa kıtasında artık yalnız Bulgaristan ile sınırdır. Bulgaristan içerisinde olan sessizlik Türkiye'de yoktur.

Türkiye'nin öncelikli arzusu ise Bulgaristan'da sükunu temin etmek olmuştur. Bütün Dobruca'nın Bulgaristan'a ilhakı Bulgaristan'ın sükununa sebep olmuştur. Bunun üzerine Türkiye'nin de menfaatine uygundur.

Ve gerçekleşen zapt etme ile bugün henüz tamamen kazanç elde etmemiştir. Tabii bu süreçte önceki güvensizlikler yine vakit vakit meydana çıkacaktır. Bu gayet tabii bir durumdur. Fakat bu durum ilerleyen zamanla tamamen yok olacaktır” denmiştir.³⁰³

Bulgaristan'ın Dobruca'nın ilhakı karşılığında Türkiye'ye taviz vermemesi suretinde Bulgar gazetelerinden “Preporeç” gazetesinde yazan bilgilerde deliller ve sebepler şimdiye kadar takdim edilen tercümeler ile beraber arz edilmiştir. Muhalif olan gazetelerden olup, yanlış bir dille öne çıkan Demokrat Fırka'nın fikirleri “Preporeç” gazetesinin 2 Nisan 1918 tarihli basımında yer almıştır. Bu makalede yine tavizat meselesinden bahsedilmiştir. Bu yüzden bu makalelerin o fıkraları eksiksiz bir şekilde

³⁰³ BOA, HR. SYS. 2329/38 31.01.1918. s. 7.

tercüme edilerek sunulmuştur. Yine adı geçen yazıda cephelerdeki sınır harbinden bahsedilmiştir.³⁰⁴Sofya Sefiri, “Vakit” gazetesinde yer alan, Dobruca meselesine dair “Preporeç” gazetesinin cevabı ile ilgili Ahmed Nesimi Bey’e telgraf göndermiştir. Telgrafta Vakit gazetesinin Dobruca Meselesine dair yazdığı makaleye karşılık olarak Preporeç gazetesinin 14 Haziran 1918 tarihinde şu şekilde cevap verdiği belirtilmiştir;

“Biz her zaman söylediğimiz gibi yine tekrar ediyoruz ki bu mesele bizim için yalnızca bir arazi meselesi olmayıp, son derecede önemli ve hayati bir meseledir. Bizim Dedeğaç’a doğru olan en tabii yolumuzdan ayrılmamız söz konusu olamaz.

Müttefiklerimizin, Türklerin meydana çıkarmaya çalıştığı bu Dobruca Meselesi bizce mevcut değildir. Zira bu durum biz savaşa katılmadan önce Almanya ile görüşülmüştür. Harbe katılmamız için Almanya bize yardımda bulunmuştur. Bu konuya dair bilgi hâlâ Türk matbuatı tarafından anlaşılmadı mı?

“Dnevnik” gazetesi dahi yine aynı mesele için diyorki;İstanbul’u iki kez muhafaza ettik ve bugün hala ediyoruz. Bulgaristan için ise Meriç Vadisi önemlidir. Türkler anlamalıdır ki bizim onlar için yaptıklarımızın karşısında onların bu güvensizlik halleri bizi pek ziyade gücendirmektedir”³⁰⁵

Dobruca, müttefikler tarafından işgal edilince buna dair Bulgar Milli Meclisi tarafından alınan kararlar yer almıştır. Daha Dobruca’nın bütün müttefik orduları tarafından işgali zamanında başarılı hükümetlerin gönderdiği ajanlar aracılığıyla Babadağ’da gerçekleşen kongrede Dobruca Milli Meclisi’nin aldığı kararla Bükreş Antlaşması’nda kuzey Dobruca hakkında gerçekleşen mülkiyet hukuku Dobruca halkında değişik bir muameleye sebep olmuş ve bütün Dobruca’nın ilhakı iddia edilmiştir. Bu karara imza atanlar arasında da birkaç Müslüman bulunmuştur. Bunlar mesela Salim Hasan, Necib Demir Can, İsmail Arif gibi kişilerdir.³⁰⁶Sofya Sefiri Safa

³⁰⁴ BOA, HR. SFR 04. 921/16 04.04.1918. s. 1.

³⁰⁵ BOA, HR. SYS. 2454/59 15.06.1918. s. 1.

³⁰⁶ BOA, HR. SFR 04. 422/21 15.06.1918. s. 1.

Bey bu süreçte Sobranya’da³⁰⁷ gelişen durumlar ve konuşulan konular hakkında çeşitli telgraflar göndermiştir. O, 1 Mart 1918 tarihli bir telgrafında şunları belirtmiştir;

*“Dün Sobranya’da yetkililerden Maliye Nazırı Todoroff, Dobruca’nın Bulgaristan değil fakat bütün müttefiklere terki hakkında müttefikler arasında bir arzu olduğunu belirtmiştir. Ayrıca müttefiklerden bazılarının Dobruca mukabilinde Bulgaristan’dan arazi tavizler talebinde bulunduğu dair olan konunun doğru olup olmadığı hakkında Başbakan’dan açıklama isteğinde bulunmuştur. Mösyö Radoslavof verdiği cevapta Bükreş’te bulunan yetkililerin henüz resmi bir toplantı akit etmedikleri için müttefiklerin bu konuda ne fikirde bulunduğu kendisine malum olmadığını söylemiştir. Ayrıca şu kadarki Bulgar yetkililerine verdiği talimatta Dobruca’nın Bulgaristan’a ilhakında ısrar etmeleri maddesi mevcut bulunduğunu açıkladıktan sonra Osmanlı Devleti’nin gerek doğrudan doğruya, gerek aracıyla Bulgaristan Hükümeti’ne müracaatle, Dobruca mukabilinde tavizat talebinde bulunduğunu ifade etmiştir.”*³⁰⁸

Sofya Sefiri Safa Bey 4 Mart 1918 tarihli telgrafında ise;

“Sofya’ya gelmiş olan Mösyö Tonçef Sobranya’nın bugünkü toplantısında Bükreş görüşmeleri hakkında beyanda bulunmuş ve Dobruca’nın müttefiklere terkinin Romanya’nın uygun gördüğünü fakat antlaşma metninde bölgenin Bulgaristan’a ait olmak üzere kayıt ve zikredilmesinin muhtemel bulunduğu beyan etmiştir” demiştir.³⁰⁹

Sofya Sefiri Safa Bey’in bir diğer telgrafına göre; Bükreş’ten gelen Bulgar yetkilisi ve Sobranya Reisi Mösyö Momçilof(?) Sobranya’da beyanda bulunmuştur. *“Bulgaristan’ın kuzey hududu ve Dobruca’nın Bulgaristan’a ait kalması hususu temin edilmiştir. Bende hasıl olan bu kanaate göre Bulgar milleti ve devletinde hukuk ve haysiyet istiklalini ihlal edecek bir durum olmayacaktır.”* Mösyö bu beyanı sırasında

³⁰⁷ Sobranya: Bulgar Milli Meclisi

³⁰⁸ BOA, HR. SYS. 2326/6 06.08.1918. s. 15.

³⁰⁹ BOA, HR. SYS. 2326/6 06.08.1918. s. 17.

Sobranya'nın bir takım abartılı halini dikkate almayıp daima istikbalden emin olmasını tavsiye etmiştir.”³¹⁰

Sofya Sefiri tarafından Hariciye Nazırı'na gönderilen telgrafta;bugünlerde hayli ön planda olan Dobruca meselesi hakkında Demokrat Fırkası'nın fikirlerini yazan “Preporeç” Gazetesi'nin 11 Şubat 1918 tarihli nüshasında Dobruca ve Besarabya hakkında yazılan dikkat değer bir makalede Rusya ve Ukrayna ile antlaşma yapıldığı müzakere metninin Romanya'ya gönderildiği ve Bulgaristan'ın artık fiilen müttefiksiz kaldığı bildirilmiştir.

Dobruca Meselesinde, Çaytonog (?) gazetesinde Dobruca hududuna dair bilgilyeralmıştır.Romanya bundan 40 sene önce Dobruca'yı almıştır. Şimdi de ihtimal ki Dobruca'nın terki mukabilinde yeniden Besarabya'ya da sahip olmuştur. Bulgaristan için Dobruca meselesinin halledilmesi ve sonuçlanması ancak Romenlerin Tuna Nehri'nin sol tarafında kalmasıyla mümkün olmuştur. Ukrayna antlaşmasından sonra en önemli konu olarak Dobruca'nın Bulgaristan'a ilhakı ve Besarabya Bulgarlarına hukukî haklarının tanınması olmuştur. Bu iki meselede Osmanlı Devleti ile kamuoyu tamamen birliktir.³¹¹

14 Şubat 1918 tarihli “Kambana” gazetesinde şunlar yazılmıştır;

“Dobruca'nın Bulgaristan'a terki aleyhinde ortaya konulan bazı düşünceler olmuştur. Bu düşüncelere nazaran Bulgaristan şimdiki müttefiklerine ihanet ile Avrupa merkezi devletlerinin düşmanı olan devletlerle ittifak yaparsa Avrupa-i vasitanın İstanbul yolunda birer düşman devletin eline düşmüş olacaktır. Bunun için Avrupa merkezi devletlerinin yararlı her ihtimaline karşı doğu için Köstence aracılığıyla ikinci bir yol ulaşımının kendi ellerinde bulundurulmasını gerekli görmüştür. Hâlbuki bu suretle ortada olan sebepler ve delillerin hüküm ile kuvveti vardır. Dobruca'nın tamamen Bulgaristan'a terkine dair ortada olan sebepler ve delillere nazaran önemli bir kuvvet ve tesire sahip değildir. Antlaşma zamanı için özellikle ortada olan durumun önemli bir

³¹⁰ BOA, HR. SYS. 2326/6 06.08.1918. s. 26.

³¹¹ BOA, HR. SYS. 2326/6 06.08.1918. s. 3.

kısmı yoktur. Zira böyle zamanlarda doğu için en mühim yol yine Bulgaristan yolu olmuştur... ”³¹²

Sofya Sefiri tarafından denge meselesi ile ilgili Hariciye Nezareti’ne gönderilen rapor şu şekildedir;

“(?)İzvestiya” gazetesi 25 Şubat 1918 tarihli nüshasında “*Romanya ile müzakerat*” adıyla bir makale yayımlamıştır. Müttefik yetkililerine hitaben kendilerinin fikren bir buçuksene öncesine geri dönmelerini ve Romanya’nın tam tehlikeli bir anda müttefiklerine nasıl ihanet ile Transilvanya’yadahil olduğundan bahsetmişlerdir. Ayrıca Bulgarlar ise sadık bir müttefik gibi derhal süratle Dobruca’ya hücum ederek Romenlere, Osmanlı Devleti ile Bulgarların müttefik oldukları haberini vermişlerdir. Sofya Sefiri beyanlarına şu suretle devam etmektedir:

“Bükreş’teki Türk yetkilileri dahi hatırlayacaklardır ki Dobruca öncesinde yalnız Bulgaristan’ın kaderi değil, Türkiye’ninkaderinide temin etmiştir. Bulgar ordusu Dobruca’da Türk askeriyle beraber yenilmeseydi, Rus orduları ne (Şumnu) mevkisini koruyabilir ne de Balkanlar’da ileri doğru harekette bulunabilirdi. Ruslar galip gelerek İstanbul’a doğru yürümüşlerdir. O takdirde bugünden sonra vaziyet başka türlü olacaktır. Bu yüzden İstanbul’dan Balkanlardaki denge meselesi meydana atılmamıştır. Bulgaristan’ın elde kalan Dobruca ittifakına dahil olan devletler için ve Macaristan ile Türkiye için, hatta bütün ittifak halinde olan devletler için bir teminat olacaktır” demiştir.³¹³

4.3.Dobruca’da Türk ve Müslümanlara Uygulanan BaskıVe Zulümler

Bulgar Komitecileri kendi hakimiyetinde olan Güney Dobruca halkına sık sık eziyet ve baskıda bulunmuştur. Bu baskılar da Türk köylüsünün göçmesine sebep olmuştur. I. Dünya Savaşı ile de çoğu aile göçmüştür. Türkler 1913’te Güney Dobruca’da 207.684 nüfustan ibarettir.

³¹² BOA, HR. SYS. 2326/6 06.08.1918. s. 10.

³¹³ BOA, HR. SYS. 2326/6 06.08.1918. s. 14.

Balkan Savaşları sonrasında Dobruca'nın Güney kısmı Romenlere katılınca Türkler biraz rahatlamışlardır. Ancak I. Dünya Savaşı sürecinde Romanya'nın Osmanlı Devleti'nin bulunduğu grupta yer almaması Dobruca Türkleri için kötü bir durum olmuştur. Bu ittifaktan dolayı da Türkler Moldova'da kamplara kapatılmıştır. Ancak Romen Hükümetine karşı ödevlerini her daim yerine getiren Türklere yapılan bu hareket biraz ağır olmuştur. O sırada müttefik Rus ordusundan bir Kırmırlı subay Yaltalı Rüstem Parpetof, bu kapatma durumunu Rus Genel Kurmay Başkanlığı'na bildirerek Müslümanlar ve Türklerin bu kamplara sokulmasını engelleyip onların açlık ile hastalıklardan kurtulmalarını sağlamıştır.³¹⁴

Romanya Hükümeti'nin hakimiyetine geçen Dobruca sancağı Müslümanlarının bir kısmı ve özellikle Romanya Bulgar hududuna yerleşmiş bazı ailelerin Romanya Hükümeti'yle askerlerinin zulmüne maruz kaldıktan sonra Osmanlı Devleti'ne göç etmek amacıyla firar ederek pasaportsuz Varna'ya geldikleri ve Anadolu'ya gitmek üzere elçilikten pasaport talep etmekte oldukları Varna Elçiliğinden alınan rapor 18 Kasım 1914 tarihinde alınan rapordan anlaşılmıştır. Romanya idaresine geçen Dobruca Müslümanlarının bu derecede zulüm ve saldırıya uğratılmalarına sebep olan bu durumun düzeltilmesi istenmiştir.³¹⁵

I. Dünya Savaşı'nda Romen ordusundaki Müslüman askerlerin müttefikler safına katılması sırasında Müslüman köylerinin yağma edilmesi ve bazı insanlık dışı muameleler görülmüştür. Hatta evlerinde saklanan 32 Müslüman Bulgarlarla işbirliği yaptığı gerekçesiyle kurşuna dizilmiştir. Bulgarlar geçtikleri mahallelerde Romen ve Müslüman köylerini yağmalamıştır. Romanya'nın göçe zorladığı köylülerden bir kısmı geri dönmüştür. Bu köylüler Bulgarlar tarafından araba ve hayvanları alınmak suretiyle gaspa uğramıştır.³¹⁶

Bulgaristan'la Osmanlı Devleti esasında I. Dünya Savaşı boyunca müttefik olmasına rağmen Bulgarların, Türklere ve Müslümanlara uyguladığı davranışlar ile zorla askere alma olayları gibi durumlar gerçekleşmiştir. Bu durumlar Aleksander Malinof Hükümeti döneminde iki devlet arasındaki ilişkilerin bozulmasına sebep olmuştur. Özellikle 1908'den itibaren Osmanlı toprakları üzerinde sürekli büyüyen bir

³¹⁴Ülküsal, a.g.e.(1966), s. 152.

³¹⁵ BOA, HR. SYS. 1058/3 13.02.1915. s. 2.

³¹⁶ Özbek, a.g.m. s. 267.

Bulgaristan'ın mevcut olması Osmanlı Devleti için hem toprak kayıpları, hem de birçok diplomatik, sosyal sorunları da ortaya çıkarmıştı. Bir yandan vatandaşlık ve göç, diğer taraftan Bulgaristan'da yaşayan Türk topluluğun hakları ve hayatı gibi durumlar hep sorunlara sebep olmuştur. Zaten İstanbul Anlaşması'na rağmen sınır ve nüfus mübadelesi sorunları çözümlenememişti. Bulgar Hükümetleri kontrolü altındaki topraklarda, Türkleri ve Müslümanları zorla silahaltına almış ve Bulgar ordusunda zorunlu olarak bulundurmıştır.³¹⁷

Hariciye Nezareti ise gerçekleşen zulüm hakkında Balçık Şehbender Vekili Ragıp Rauf Bey'e telgraf göndermiştir. Telgrafa göre; Romanya idaresine geçen Dobriç, havalisi, Müslüman ahalisine ve bilhassa Romanya – Bulgaristan hududunda sakin bazı ailelere karşı Romanya memurin-i hükümetiyle askerleri tarafından zulme uğramışlardır. Bundan dolayı da Müslümanların Osmanlı Devleti'ne göçü başlamıştır. Göç eden Müslümanlar Varna'ya gitmiştir. Bu hususta durumun etraflıca araştırılıp göç sebeplerinin öğrenilmesi istenmiştir.³¹⁸

İkinci telgraf ise şu şekildedir;

Romanya yönetimine geçmiş olan arazide ikamet eden Müslüman halk gördüğü zulüm ve yolsuzluklardan dolayı göçmeye başlamışlardır. Önceve sonraki süreçteki durumları yazılarla Bükreş Sefareti'ne de bildirilmiştir. Bunun üzerine alınan yazışma cevapta bulan girişimler üzerine Romanya Dahiliye Nezareti de bu konuda araştırmaya koyulmuştur. Araştırma sonucunda gerçekleşen yolsuzluklardan da Osmanlı Devleti'ne konu hakkında bilgilendirme yapılacağı belirtilmiştir. Müslüman halk tarafından bu gibi şikayetler gerçekleşirse eğer yapan memurlar hakkında araştırma yapıp kendilerinden açıklama alınacağı ve halkında yapılan her türlü mezalimi günü gününe bildirmeleri istenmiştir.³¹⁹

Aslında Hacıoğlu Pazarcığı ve Kurtpınar kazalarından sonradan Romanya'nın idaresine giren İkizce ve Dobriçler köylerinden olanlar Romanya memurlarının ve hudut askerlerinin mezalim ve saldırıları ile İslam dinine karşı yaptıkları saldırılar

³¹⁷ Sancaktar, a.g.m. s. 132 – 133.

³¹⁸ BOA, HR. SFR 04. 404/7 31.12.1914. s. 2.

³¹⁹ BOA, HR. SFR 04. 404/7 31.12.1914. s. 3.

sonucunda Müslümanlar mallarını ve evlerini terk ederek Osmanlı Devleti'nin topraklarına göç etmişlerdir.³²⁰

Tablo 0-1.3: Dobruca'da olan ve askerin zulmüne maruz kalıp da Osmanlı'ya göç etmek isteyen kişilerin listesi³²¹

İSİM VE ŞÖHRET	YAŞI	MEMLEKET	SANATI	ŞEHBENDERLİKTEN YAZILAN TARİH	REFAKAT
Mehmed bin Halil	36	Pazarcık	Çiftçi	23 Teşrin-i Evvel 1330 (5 Kasım 1914)	Üç aile üyesiyle
Ali bin Tahir	30	Pazarcık	Çiftçi	23 Teşrin-i Evvel 1330 (5 Kasım 1914)	İki aile üyesiyle
Şevki bin Mustafa	30	Pazarcık	Çiftçi	23 Teşrin-i Evvel 1330 (5 Kasım 1914)	İki aile üyesiyle
Ali Osman bin Salih	35	...?...	Çiftçi	23 Teşrin-i Evvel 1330 (5 Kasım 1914)	Altı aile üyesiyle
Halil bin İsmet	25	Sarıcalar köyü	Çiftçi	23 Teşrin-i Evvel 1330 (5 Kasım 1914)	İki nefer-i alisiyle
Ferhad bin Salih	30	Sarıcalar köyü	Çiftçi	23 Teşrin-i Evvel 1330 (5 Kasım 1914)	Üç aile üyesiyle
Mustafa bin Ali	24	Büyük Çamurlu köyü	Çiftçi	23 Teşrin-i Evvel 1330 (5 Kasım 1914)	-
Halil bin	62	Pazarcık	Çiftçi	23 Teşrin-i Evvel 1330 (5 Kasım 1914)	Beş aile üyesiyle

Vazifesinden 30 Ağustos 1916 tarihinde İstanbul'a geri dönen bir Osmanlı subayının ifadesine göre Rumeli'den Niş'e götürülüp altı aydan beri sefil bir şekilde yaşayan birçok Müslümana denk gelinmiştir. Bunlar 500'den ibaret gönüllü muhacirler olup durumlarının pek perişan olduğu gibi zulüm ve işkence gördükleri ve bunların tümünün hizmette bulunmak için asker olarak memleketimize gelmek istedikleri Dobruca, Bulgaristan sınırlarında iken Romenlerin işgali üzerine

³²⁰ BOA, HR. SYS. 1058/3 13.02.1915. s. 9.

³²¹ BOA, HR. SYS. 1058/3 13.02.1915. s. 10.

Müslümanların gelen Romenleri güya iyi karşılamalarından dolayı Müslümanlar, Bulgarlar tarafından suçlanıp malları gasp edilmiştir. Ayrıca kendilerine zulüm ile işkence yapılan birçok Müslümanlar arasında bunlara da işkence yapılmakta olduğu anlaşıldığından gerekli girişimlerde bulunularak bu yolda zulüm görmüş Müslümanların sığınma yerlerinedönmeleriyleve adı geçen beş yüz gönüllü muhacirin buraya refah içinde gelmesi ve borçlarının eksiklerinin tamamlanması Osmanlı subayı tarafından bildirilmiştir.³²²

Binbaşı Refet Bey'den alınan telgrafa ek olarak da Müslüman halka yapılan muameleye son verilmesi hakkında icap edenler nezdinde gerekli bir girişimdebulunulması ve Dobruca'dan askere alınacak Müslümanların Osmanlı topraklarına sevkini temini ve sonucu belirtilmiştir.³²³

Bu durum sürekli artınca Osmanlı Devleti de uyarılarda bulunmuştur. Hatta Dobruca'daki Müslümanlara karşı Bulgar askeri tarafından yapılanlar Binbaşı Refet Bey tarafından bildirilerek yapılan kötü muamelelere bir son verilmesi hakkında Hariciye Nezareti'nden istekte bulunulmuştur. Bu duruma önceden alınan cevapta olay Sofya ve Berlin Sefaretleri'ne yazılmıştır. Berlin Sefiri Hakkı Paşa'nın Almanya Hariciye Nezareti nezdinde gerçekleşen girişimleri üzerine AlmanKumandanlığı'na giden tebligat General Ludendorff tarafından cevap verilmiştir. Verilen cevapta sebepler öğrenilerek Bulgarlara atfedilen vakanın ayrıntılı olarak gösterilmesi bildirilmiştir. Ayrıca ek olarak alınan tezkirede Müslümanlara karşı gerçekleşen zulme son verilmesi ve bu halka ait hayvan ile tahılın korunması istenmiştir. Bu konular hakkında zamanında bakan nezdinde girişimlerde bulunulmuş ise de hükümet merkezi sırf askeri mesele olan bu gibi hususlarda yetersiz bir açıklama yapmıştır. Doğrudan doğruya Bulgar Genel Karargahı nezdinde bir girişimde bulunulmasının uygun olacağı Sofya Elçiliği'nin işaretine ithafen bildirilmiştir. Bununla beraber bu konuda Hüsnü ve Refet Beyler de icap eden meselenin gizlice bildirilmesi istenmiştir.

“Uygun bir zamanda Bulgar Başkumandanlığı nezdinde bir girişimde bulunulur. Durumun sonucu ve Müslümanlar hakkında olayları çıkartan kötü halkın biran önce sebepleriyle beraber ortadan kaldırılıp eksiksiz bir

³²² BOA, HR. SFR 04. 491/19 27.09.1916. s.1.

³²³ BOA, HR. SFR 04. 491/19 27.09.1916. s.2.

*şeklde defedilmesinin haberi verilmeli” diyerek bir dilekçe gönderilmiştir.*³²⁴

Berlin Sefareti’ne gönderilen telgrafa göre; Köstence’de bulunan miktarı 14.000 olan tebamızın haklarının muhafazası istenmiştir. Zulme uğramış Müslümanların himaye edilmesi için Romanya Dobruca’sına hükümet tarafından tayin edilen elçimizin memurluğu Almanya Hükümeti’nin gözetiminde gerekli girişimlerin yerine getirilmesi neticesinde bildirilmiştir. Ayrıca Almanya ile Avusturya’da bulunan Müslüman esirlerin göçlerini devam ettirmek için de hilafet sebebiyle Osmanlı Devleti’ne bildirilmesi ve davet edilmesi ile Romanya Hükümeti’nin Müslümanları Osmanlı’ya teslim etmesi istenmiştir. Niş’teki 500 kadar muhacir ve eşlerinin de Osmanlı Devleti’ne götürülmesi hususu Bulgaristan Hükümeti’nden istenmiştir.³²⁵

Bulgarlar tarafından Müslümanlara yapılan kötü muamelenin bitmesi için Bulgar Kumandanlığı’ndan gerekli durumlarda bulunulması istenmiştir. Bu durumun önünün alınması için Alman Kumandanlığı’na da tebligat gönderilmiştir. Ayrıca konsoloslar verilmesi hakkındaki taleplerimizin gönderilmesi hususu da Başkumandanlığa yazılmıştır. Dobruca’daki Bulgaristan idaresinin ise bölgede önceden terk edilmiş mahallerin dışına çıkmaması kararlaştırılmıştır. Bulgarlar bunun haricinde bölgelere bazı mülki memurlar göndermişse de bunların geri aldırılması için kesin bir tebligat yapılmıştır. Ancak geri alınma durumu şüphelidir. Ayrıca geri alınan bölgelerde hukuken hala Bulgar toprağı sayılmamaktadır. Zaten Dobruca’nın her noktası üç müttefikin fethi altındadır. Bulgar Dobrucası’nın vaktiyle Romanya’ya şantajla terk edilmiş olsa da bizimde buna yakın bir pazarlık ile arazimizde fedakârlık yapılmıştır. Bununla beraber Bulgarlara verdikleri yerleri geri alacaklarını ve kuzeye doğru genişlemelerinin de kabul ettirilmesi yönünde uğraşacakalarını Hariciye Nezareti’ne bildirmişlerdir.³²⁶

Romanya ordusunun Dobruca bölgesinden çekilirken köyler ve muhtelif kasabalarda icra ettiği tahribat ve mezalimi gerçek olarak Varna yönetiminden gelen belgelerde yer almıştır.³²⁷

³²⁴ BOA, HR. SFR 04. 491/19 27.09.1916. s.3.

³²⁵ BOA, HR. SYS. 2359/4 12.12.1916. s.5.

³²⁶ BOA, HR. SYS. 2359/4 12.12.1916. s.23.

³²⁷ BOA, HR. SFR 04. 285/21 08.01.1917. s.1.

Bulgar askerleri bulundukları köylerde Müslüman ahalinin namusuna tasallut etmekten geri durmamıştır. Bu yüzden Osmanlı Devleti'nden bölgeye asayiş sağlayacak kişiler gönderilmesi talep edilmiştir. Köstence – Çernavoda hattının kuzeyinde yaşananlar ise Güney Dobruca'da geçen olaylardan daha da kötüdür. Buradaki köylerde yakılarak boşaltılmıştır. Dobruca 18 Ocak 1917'ye kadar Bulgaristanidaresinde kalmıştır. Bu tarihten sonra da Almanya idaresine geçmiştir.³²⁸

Romanya Hükümeti'nde esir olarak kalan bazı Müslümanlar da olmuştur. Üstelik bu şahıslar Romanya Hükümetine hizmette bulunmuş ve buna rağmen esaretleri hakkında bir cevap alınamamıştır. Bu konuya dair telgraflar çekilmiştir. Buna göre Romen ordusundayken de Bulgarlara esir düşen Dobruca Müslümanlarına insanlık dışı yakışmayacak bir şekilde yapılan muameleler olmuş ve bunlar da bildirilmiştir. Bu sırada farklı hizmetlerde ullanılmak üzere 2000 kişinin Türkiye'ye sevk edildiği ve özellikle esir edilen 488 Müslümanın dahi Osmanlı Devleti'ne teslim edildiği ve Bulgaristan'da kalanlara kötü muamele de yapıldığına dair Kuleli Burgaz memuruna ihbarlar yapılmıştır.³²⁹

Romanya Hükümeti'nin kötü idaresi altındayken Müslümanlardan mezalim görenler olmuştur. Romanya'nın boyunduruğu altından kurtulduklarından dolayı mutlu olanlar Bulgaristan Hükümeti'nin hakimiyeti altına geçince onlar için bir kurtuluş olacağını düşünmüşlerdir. Harp zamanında Dobruca'nın Romanya'nın idaresinden çıkan kısmındaki Müslümanlar tarafından Bulgar gazetelerinde yazılan beyannameler görülmüştür. Yazılı olan bu beyannamelerin Müslümanlar tarafından yazılıp yazılmadığının anlaşılması için özel olarak araştırmalar yapılmıştır. Beyannamelerin Bulgaristan Hükümeti'nin zorlama ve iftira atmasıyla yazılmış olduğu anlaşılmıştır. Bazen Müslümanlar kendileri Romanya ya da Bulgar İdaresinden hangisinde kalmaları konusunda çeşitli beyannameler vermiş gibi gösterilmiştir. Müslümanlar bu beyannameler ile Osmanlı Devleti'ne ve kaldıkları Hükümete karşı bu tarz şeylerin yayınlanmasından muzdarip olmuştur. Kendileri için hangi idarenin daha iyi olduğunu bilmek istemişler ve bunu arzu etmişlerdir.³³⁰

³²⁸ Özbek, a.g.m. s.268.

³²⁹ BOA, HR. SYS. 2441/58 11.10.1917. s.1.

³³⁰ BOA, HR. SFR 04. 917/43 20.01.1918. s.2 .

5. SONUÇ

Bereketli topraklara sahip olan Dobruca bölgesi, Tuna nehri civarında yer almış ve tarih boyunca stratejik bir öneme sahip olmuştur. Bölgeye Müslümanlar 1263 - 1264 yılları civarında Sarı Saltuk ile yerleşmeye başlamıştır. Yavaş yavaş gerçekleşen bu yerleşmenin devamı, bölgenin Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine geçmesiyle hızlanmıştır. Bölgeye Osmanlı topraklarında yaşayan Müslüman kitleler yerleşerek bölgede uzunca yıllar sürecek olan iskânlarını başlatmışlardır. Dobruca tam anlamıyla II. Beyazıt döneminde Osmanlı Devleti sınırları içerisine girmiştir. Bu sınırlar konum itibarıyla geçiş bölgesi olduğu için farklı halk kitlelerini bünyesinde barındırmıştır. Dobrucazaten çok uluslu bir bölge iken Osmanlı Devleti'nin bölgeyi alması ile artık daha yoğunbirhalk kitlesi dengeleri değiştirmiştir.

Bölge Bulgaristan, Romanya ve Osmanlı Devleti için siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel bakımdan önemli topraklar olarak yerini almıştır. Tampon bölge olması nedeniyle de özellikle Romanya ve Bulgaristan arasında tarih boyunca çatışmalara sebep olmuştur. Topraklarında asırlarca Romen, Bulgar, Türk Tatar, Müslüman, Musevi gibi çeşitli etnik ve dini gruplara sahip olan halk kitleleri yaşamıştır. Farklı etnik ve dini gruplara sahip olan bu halk kitlesi aynı zamanda birbirleriyle anlaşabilmiş ve bir arada yaşayabilmiştir. Ancak yenedünya düzeniyle beraber milliyetçilik hareketleri bölge içerisindeki azınlık gruplar içerisinde XIX. yüzyıldan itibaren çatışmalar çıkmasına sebep olmuştur. Bölge sınırlarının tek bir devlete ait olması için çatışmalar gerçekleşmiştir. Bu çatışmalar özellikle de savaşların olduğu süreçlerde devletlerarası sorun haline getirilerek devam etmiştir. Özellikle 93 Harbi, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı gibi etkisi büyük olan savaşlar bölge içerisinde yaşayan halkın durumunda karışıklıklara sebebiyet vermiştir. Özellikle Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı bölgede yaşayan binlerce Müslümanın sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi sorunlarla karşılaşmasına sebep olmuştur. Günümüzde Dobruca'nın güney kısmı Bulgaristan sınırlarında, kuzey kısmı ise Romanya sınırlarında yer almaktadır. I. Dünya Savaşı ile beraber tamamı Romanya'ya kalan Dobruca topraklarından Bulgaristan 1940 Krayova Antlaşması ile bir pay almış ve Güney Dobruca'yı sınırlarına dahil etmiştir.

Bu çalışmada incelenen dönemde özellikle Dobruca'da yaşanan hakimiyet mücadelelerinin basına yansıyan yüzüyle farklı gazetelerde yer alan makaleler vehaberlerle beraber Müslümanların sahip olduğu mülk ve arazilere ait tapu ile ücretlerin temin edilememesi, Müslümanlara yapılan zulümler ve savaşlar sürecinde gerçekleşen kaybolma vakaları ön planda olmuştur. Savaşlarla ve antlaşmalarla beraber Dobrucabölgesininaktif olarak Romanya ve Bulgaristan arasında el değiştirmeye başlaması bölgede yaşayan Müslüman Türk ve Tatarların çeşitli sorunlar yaşamasına sebep olmuştur. Bu sorunlar bazı kitlelerin bölgeden göç etmesine, bazılarının o süreçte bağlı bulunduğu Hükümetin asker ve memuru ile anlaşmazlıklar yaşamasıyla neticelenmiştir. Ayrıca bölgede evi, malı, ailesi olan Müslümanlar zorunlu olarak ya da isteyerek Osmanlı Devleti'nin topraklarına göç ettiği için geri dönüşleri de olmamıştır. Gerçekleşen göçlerle de Müslümanlar,Dobruca'da sahip oldukları ev, arazi, mal ve ailelerini kaybetmiştir.Bu durumlar karşısında sürekli olarak Bükreş ile Viyana Sefaretleri aracılığıyla Osmanlı Devleti Hariciye Nezareti'ne bildirimler yapılmıştır. Ayrıca Müslüman kitle de şahsi olarak durumu anlatan telgraflar ile çeşitli mercilere başvurmuştur. Ancak yapılan başvuruların yoğun bir kısmı sonuçsuz kalmıştır. Başvuruların sonuçsuz kalmasının sebeplerinden birisi toprakların sürekli el değiştirilmesi olmuştur.

Günümüzde ise 1913 – 1918 yılları arasında gerçekleşen yoğun anlaşmazlıklar süreci 1940 antlaşmalarından sonra azalmış günümüzde ise siyasi çatışmalar bitmiştir. Şuanda Dobruca topraklarında hakimiyet Romanya ve Bulgaristan arasında olsa da hâlâ bölgede az bir miktarda Türk nüfusu yaşamaktadır. Romanya Dobrucası'nın nüfusu halen 1 milyon civarında tahmin edilmektedir. Bu nüfusun % 10'u müslüman Türk olup bunların da üçte biri Osmanlı, diğerleri Kırım asıllıdır. Bulgar Dobrucası'nın nüfusu ise yaklaşık 500.000 kadardır ve bunun da % 35'ini Türkler oluşturmaktadır. Deliorman'ın dahil olduğu Silistre ve özellikle Tutrakan bölgelerinde Türkler çoğunluktadır. Dobruca'nın en kalabalık unsurları olan Türkler ve Çingeneler'den başka bu bölgede az sayıda yahudi, Ermeni, Rum ve Rus da yaşamaktadır. XIX. yüzyılda Kuzey Dobruca'ya yerleşen Almanlar 1945'ten sonra ülkelerine gitmişlerdir. Ruslar'ın en fazla bulundukları Kuzey Dobruca'da SlavaRusa,

SlavaÇerkeza, Jurilofka gibi köylerde “stara veri” (eski inançlılar) veya Lipovan adını taşıyan Ruslar yaşarlar.³³¹

Bulgar Dobruçası’nın özellikle Deliorman bölgesinde Türk nüfusu kalabalıktır. Ancak Bulgaristan komünist diktatörü T. Jivkov’un isim değiştirme kampanyasında çok baskı gören Türkler, topraklarının ellerinden alınması yüzünden büyük ekonomik sıkıntı içine düşmüşler, kısmen de Türkiye’ye göç etmişlerdir. Bulgaristan’ın Dobruca’nın tamamına sahip olma niyetine karşı Romanya kendisine ait kısmı Romenleştirme gayreti içinde olmuştur. Yakın tarihte Bulgar Dobruçası’nda da aynı durum daha vahim bir şekilde yaşanmış, her iki Dobruca’da Türkçe yer adlarının bir kısmı değiştirilmiştir.

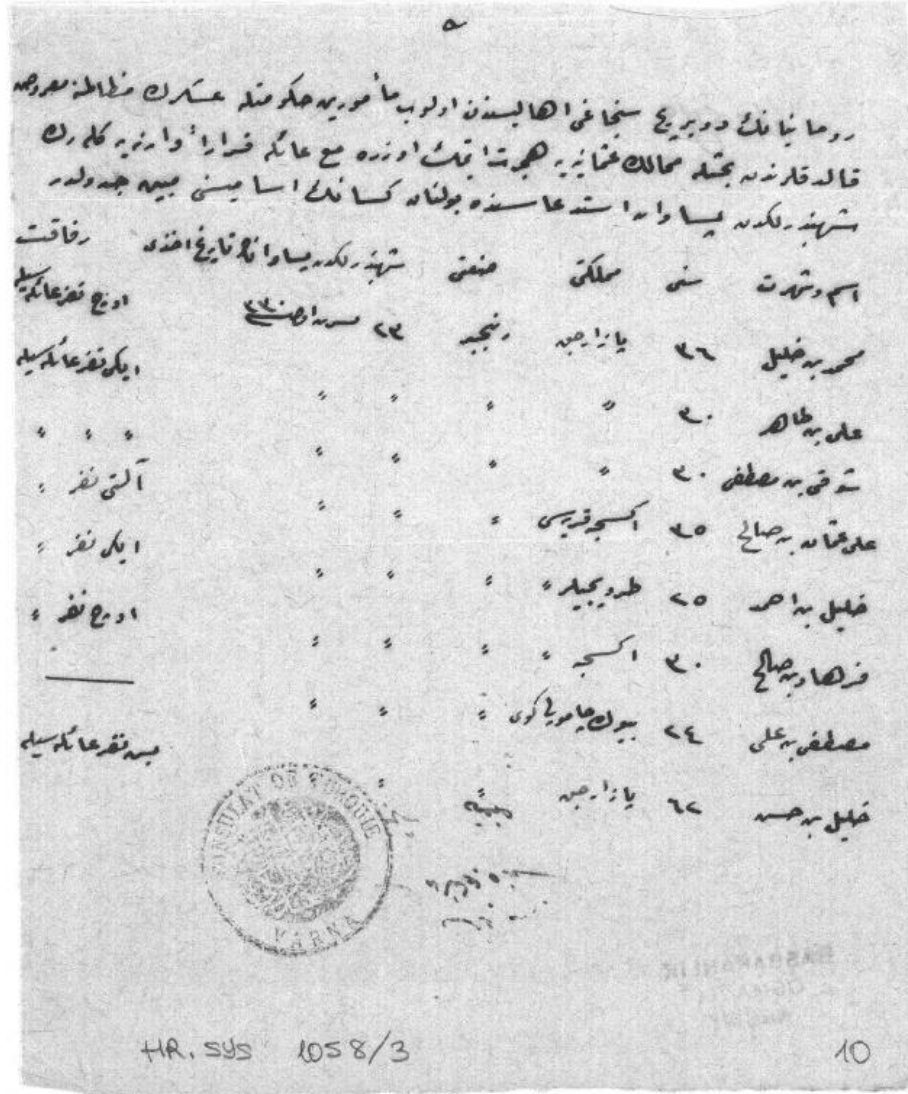
Köy adları ise Türk hakimiyetinin izlerini silmek adına Bulgarca olarak ya da Romence olarak değiştirilmiş ve yeniden adlandırılmıştır. Ayrıca Türk kültürünü yansıtan mimari eserlerin de günümüzde oldukça azaltılmış ve tahribata uğratılmıştır. Bu nedenle bölgedeki Türk nüfusu varlık mücadelesi içersine girişmekte olup gün geçtikçe sayıca azalmaktadır.

Dobruca Meselesi konusu ilerleyen süreçte çalışılmak istendiği takdirde içeriğinde yer alan, mezalim ve basın konuları ayrıntılı çalışılabilir. Bu konuların her biri ayrı ayrı önem taşımaktadır. 1913 – 1918 aralığı içerisinde yer alan Türk – Romen ilişkilerine de ışık tutacak bir meseledir.

³³¹ Karpas, a.g.m. s.485.

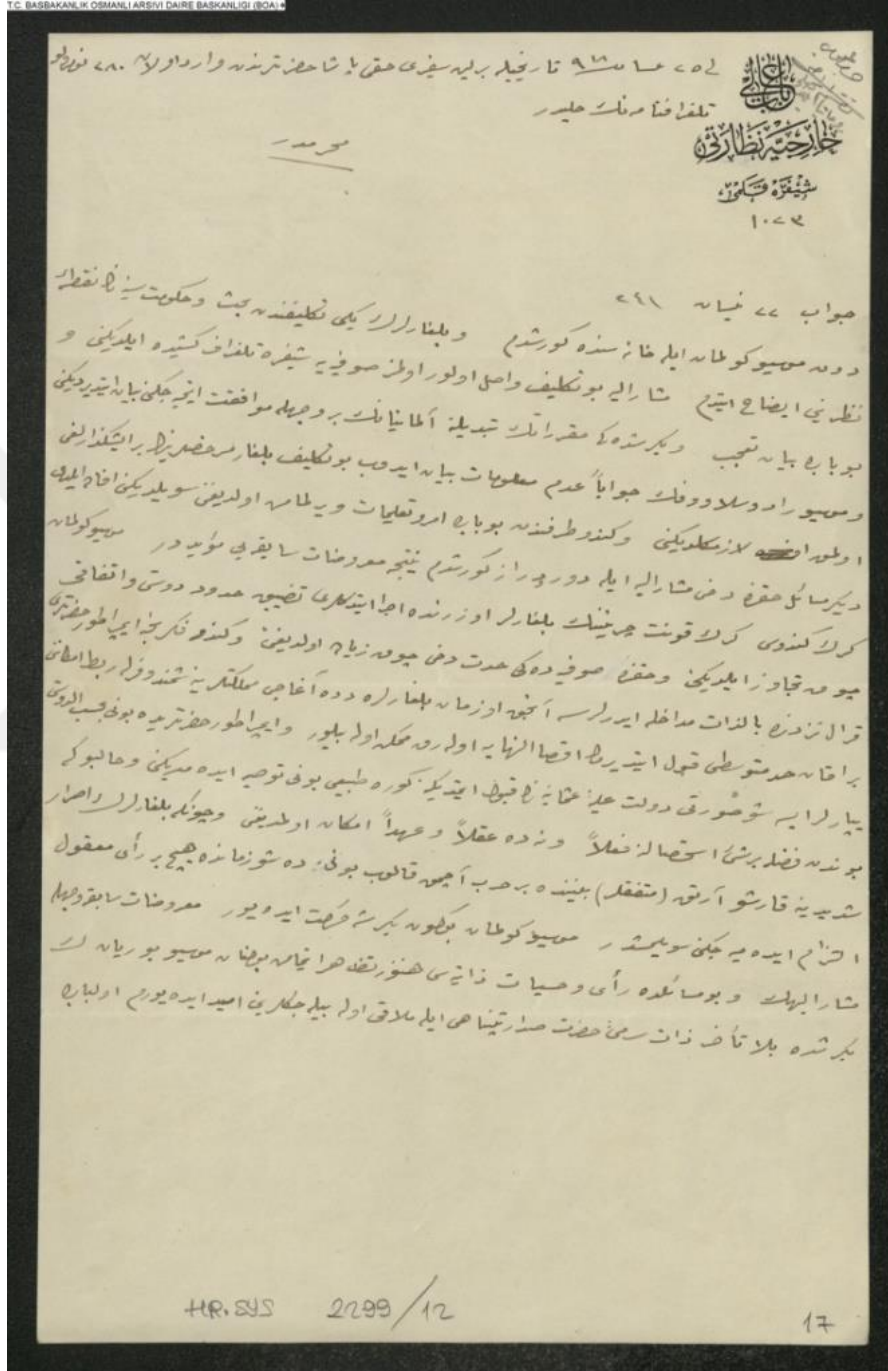
EKLER

EK 4.2.1: Dobruca'daki Müslümanların maruz kaldıkları mezalim (BOA, HR. SY. 1058/3 - 13.02.1915)

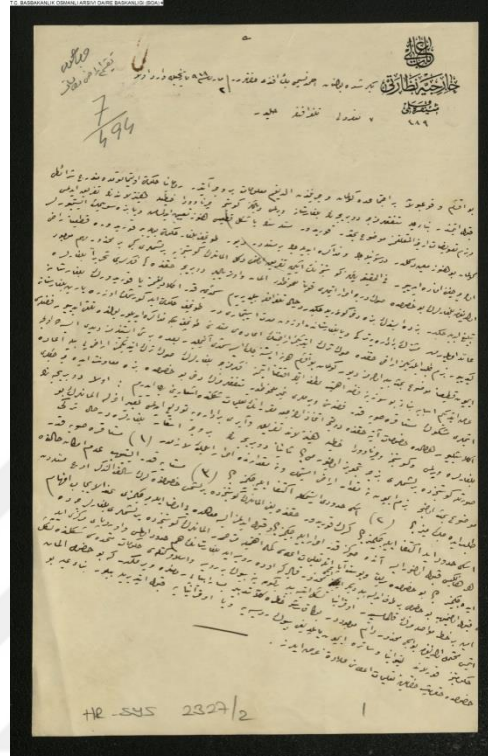
HR.SYS. 01058

EK 3.4.2: Romanya ile sulh müzakereleri: 1-) Taksim-i Menafi, 2-) İstimlak Hakkı, 3-) Dobruca ve emlak-ı İslamiye meselesi. (BOA, HR. SYS. 2299/12 – 16.04.1918)

HR.SYS.02299.00012.017

EK 3.4.3: Taksim-i arazi meselesi; Edirne hududunun tahsisi, Dobruca ve Köstence'nin Bulgaristan'a bırakılma meselesi. (BOA, HR. SYS. 2327/2 – 27.03.1918)

KAYNAKÇA

1. ARŞİV BELGELERİ

1.1.Yayınlanmamış Arşiv Belgeleri

1.1.1.Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

1.1.1.1. Hariciye Nezareti İstişare Odası (HR. HMS. İŞO.): 112/15, 112/27, 113/19, 213/18, 213/52.

1.1.1.2 Hariciye Nezareti Meclis-i Vükela Mazbataları (HR. MV.): 244/90.

1.1.1.3.Hariciye Nezareti Romanya (HR. MHC. 02): 75/31.

1.1.1.4. Hariciye Nezareti Siyasi (HR. SYS.): BOA, HR. SYS. 1058/3, 2030/2, 2079/18, 2080/5, 2112/5, 2246/11, 2258/7, 2259/30, 2299/12, 2299/15, 2326/1, 2326/2, 2326/3, 2326/4, 2326/5, 2326/6, 2327/2, 2327/4, 2329/38, 2330/10, 2359/3, 2359/4, 2360/10, 2426/10, 2426/26, 2432/92, 2437/67, 2439/52, 2440/32, 2441/58, 2454/59, 2455/46, 2456/48, 2457/89, 2458/39, 2703/7.

1.1.1.5. Hariciye Nezareti Sofya Sefareti(HR. SFR. 04):

284/48,

285/21,285/72,285/86,286/53,286/76,287/22,404/7,404/33,422/9,422/21,422/43,491/19,633/10,917/17,917/43,917/127,921/16.

Tetkik Eserler

AĞANOĞLU H. Y., *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi: Göç, İz* Yayıncılık, İstanbul 2017.

ANDERSON M. S., *Doğu Sorunu 1774 – 1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme* (Çev: İdil Eser), Yapıkredi Yayınları, İstanbul 2001.

ARMAOĞLU F., *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789 - 1914)*, Kronik Yayınları, İstanbul 2020.

ARMAOĞLU F., *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914 -1995)*, Kronik Yayınları, İstanbul 2020.

ARSLAN S., *Balkan Savaşları Sonrasında Rumeli'den Türk Göçleri ve Osmanlı Devleti'nde İskânları*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2008, ss.167.

- BAŞKAYA M., “İngiliz Basınına Göre Bulgaristan’ın Birinci Dünya Savaşından Çekilişi ve Selanik Barış Antlaşması”, Cilt: 10 Sayı:1, 2015, s. 51 – 74.
- CASTELLAN G., *Balkanların Tarihi (14 – 20. Yüzyıl)* (Çev: Ayşegül Yaraman Başbuğu), Milliyet Yayınları, İstanbul 1995.
- BAYRAMOL E., “Rus Diplomatik Belgelerine Göre Birinci Dünya Savaşı’nda Romanya’nın Tarafsızlığı Meselesi”, *Türkiye Rusya Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2. 2019. ss. 90-100.
- BELEN F., *Yirminci Yüzyılda Osmanlı Devleti*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1973.
- BOZKURT G. S., “Geçmişten Günümüze Romanya’da Türk Varlığı”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 17, Bahar 2008, ss.1-31.
- CEVİZLİLER E., ÖNCÜ A. S., “Romanya’nın Birinci Dünya Savaşından Çekilişi ve Bükreş Antlaşması”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 5 Sayı: 9, Eylül 2013, s. 99 – 132.
- ÇEVİKEL N., *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türk Tarihi ve Şark Meselesi*, Öncü Basımevi, Ankara 2007.
- EYİĞÜN M., *Osmanlı Devleti’nin Balkan Savaşları Muhacirlerinin Tabiiyet, İskân, Mali Yardım ve İstihdam Sorunlarının Çözümüne Yönelik Bazı Uygulamaları*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, ss. 144.
- GÜLEÇ F., *Birinci Dünya Harbi VII. Cilt Avrupa Cepheleeri İkinci Kısım (Romanya Cephesi)*, Genel Kurmay Basınevi, Ankara 1967.
- GÜNDÜZ T., *Osmanlı Tarihi El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2018.
- GÜMÜŞ M., “Birinci Dünya Harbinde Romanya’nın Savaş Diplomasisi”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Cilt: 3 Sayı: 3, Aralık 2017,ss. 62 – 76.
- HALL R. C., *Balkan Savaşları 1912 – 1913 I. Dünya Savaşının Provası* (Çev: M. Tanju Akad), Homer Yayınları, İstanbul 2003.
- HART B. L., *Birinci Dünya Savaşı Tarihi* (Çev: Kerim Bağrıaçık), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2014.
- HAYAT KÜÇÜK ANSİKLOPEDİ, Tifdruk Basımevi, İstanbul 1968.
- İNAL E., *Enver Paşa’nın Birinci Dünya Savaşı’ndaki Cephe Ziyaretleri*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2019,ss. 101.

- JELAVİCH B., *Balkan Tarihi 20. Yüzyıl* (Çev: Zehra Savan), Küre Yayınları, İstanbul 2017.
- KAMİL İ., “Neuilly Barış Antlaşması Ve Bulgaristan-Yunanistan Nüfus Mübadelesi (1919-1927)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 60, Bahar 2017, ss. 91-118.
- KARAL E. Z., *Osmanlı Tarihi IX. Cilt*, TTK, Ankara 2011.
- KARPAT K. H., *Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*, Timaş Yayınları, İstanbul 2019.
- KARPAT K. H., “Dobruca”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı 1994), Cilt: 9, ss. 482 – 486.
- KAŞTAN Y., “I. Dünya Savaşında İttifak Devletleri İle Romanya Arasında İmzalanan Bükreş Barış Antlaşmasının Stratejik Önemi”, *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 24, 2020, s. 327 – 346.
- KOYUNCU A., “Neuilly Antlaşması (27 Kasım 1919): Bulgaristan’ın İkinci Büyük Felaketi”, *Doğu Batı(Balkanlar-II)*, Cilt: 22, Sayı: 90 Ağustos, Eylül, Ekim 2019, ss. 199-243.
- KURAN E., “I. Dünya Savaşı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı 1992), Cilt: 6 ss. 196 – 200.
- KURŞUN Zekeriya, “Avrupa’da Bir Türk – İslam Diyarı: Dobruca’nın Demografik, Sosyal ve İdari Yapısı”, *Türkler Ansiklopedisi*, (İstanbul 1984), Cilt: 13, ss. 924 - 935.
- KUYUCUKLU N., “Bulgaristan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı 1992), Cilt: 6. ss.391 – 396.
- KÜÇÜK C., “Balkan Savaşları”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı 1992), Cilt: 5. ss. 23 – 25.
- MARTTİN V., “Birinci Dünya Savaşında Avrupa’daki Türk Cephelelerinden Galiçya – Romanya Örneğinde Savaş Tarihi Üzerine Düşünceler”, *Uluslararası Bilimsel Araştırma Dergisi*, Cilt: 2 Sayı: 1, Güz 2017, s. 59 – 74.
- MAXİM M., “Romanya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı 2008), Cilt: 35, ss. 168 – 172.
- MALKOÇ E., “Osmanlı ile Balkan Savaşlarının Ardından Romanya’nın Politik Temasları ve Dahiliye Nazırı Talat Bey’in Romanya Ziyareti”, *Uluslararası I: Dünya Savaşı Sempozyumu Dergisi*, Kasım 2015, ss. 162 – 181.

- MCNEİLL W. H. ,*Dünya Tarihi* (Çev: Alaeddin Şenel), İmge yayınları, Ankara 2015.
- METİN Ö., “Romen İdaresindeki Güney Dobruca’da Türkler: Tarihî Perspektif Ve Toprak Reformu (1918-1940)”, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, Cilt:55 Sayı:1, 2020, ss.402-418.
- METİN Ö., “Balkan Savaşlarında Romanya’nın Askeri ve Siyasi Stratejisi”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Cilt: 6 Sayı: 3, Eylül 2020, ss. 963 – 973.
- NAYIR Y. N., *Balkanlar ve Türklük II.* , Yenigün Haber Ajansı Yayınları, İstanbul 1999.
- ÖNAL M. N., *Romanya Dobruca Türkleri ve Mukayeseleriyle Doğum Evlenme ve Ölüm Adetleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.
- ORHAN S., *Balkan Savaşlarında Türklere Yapılan Bulgar Mezalimi*, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay 2008, ss. 122.
- ÖMER M., *Romanya’daki Türk – Tatar Toplumunu ve Türkiye’ye Göçleri (1918 - 1941)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2018, ss. 378.
- ÖNAL M. N., “ Romanya Türklerine Bakış”, *Türk Dünyaları Araştırma Dergisi*, Aralık 1994, s 177 – 190.
- ÖZBEK S., ÖNAL T., “ Ocak 1918 Tarihli Rapora Göre Dobruca’nın İdari Siyasi ve Demografik Yapısı”, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 11 Sayı: 21, Kış 2017, s. 261 – 276.
- ÖZÇELİK M., Romanya’nın Birinci Dünya Savaşına Girmesinin Türk Basınına Yankıları, Zafer Gölen, Abidin Temizer (Ed.), *Balkan Tarihi Cilt I.*(s. 455 - 475), Osmanlı Mirası ve Türk Kültürünü Araştırma Derneği Yayınları, 2016 Ankara.
- ÖZDEMİR İ., *İkili ve Çok Taraflı Siyasi Antlaşmalar Işığında Bulgaristan Türklerinin Statüsü ve 1984 / 1985 Olayları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Siyasal Davranış Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1986, ss.423.
- ÖZGÜR G., *Balkan Savaşları ve Sonrasında Bulgaristan ve Osmanlı Devleti Arasında Nüfus Göçü*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2008, ss. 124.

- ÖZKAN A., *Bağımsızlıktan Sırp – Hırvat – Sloven Krallığı'na Sırp (1878 - 1918)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2013.
- RASİM A., *Romanya Mektupları*, Arba Yayınları, İstanbul 1988.
- SANSAR M. F., *Bağımsızlıktan Balkan Savaşlarına Osmanlı – Romanya İlişkileri*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir 2020, ss. 189.
- SANCAKTAR F. M., Aleksander Malinof Hükümeti ve Türk-Bulgar İlişkilerine Etkisi (Haziran-Eylül 1918), *Türkiyat Mecmuası*, Sayı:29, 2019.
- ŞEHİRLİ Y. A., “Balkan Savaşları’nın (1912 – 1913) Nedenleri, *Sosyal Bilimleri Araştırma Dergisi*, Cilt: 11 Sayı: 4.ss. 630 – 636.
- ŞEKER K., Arşiv Belgelerine Göre Romanya’da Yaşayan Türklerin Karşılaştığı Sorunlar ve Türkiye’ye Göçleri, Zafer Gölen, Abidin Temizer (Ed.), *Balkan Tarihi Cilt II*.(s.135 - 165), Osmanlı Mirası ve Türk Kültürünü Araştırma Derneği Yayınları, 2016 Ankara.
- TAGMAT Ç. D., “Uluslararası Carnigie Raporuna Göre İki Balkan Savaşı Arası Dönemde Edirne’de Bulgar İşgali (26 Mart-22 Temmuz 1913)”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt: 15 Sayı: 60, Mart 2017, ss. 207 – 237.
- TEMİZER A., “İkinci Balkan Savaşında Romanya”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:7 Sayı: 31, 2014, s. 403 – 413.
- TEMO İ., *İbrahim Temo’nun İttihat ve Terakki Anıları*, Arba Yayınları, İstanbul 2000.
- TROÇKİ Lev, *Balkan Savaşları* (Çev: Tansel Güney), Arba Yayınları, İstanbul 1995.
- TUNALI Y. T., “I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı Topraklarındaki Romen Esirler”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 25, Bahar 2017, ss. 81 – 116.
- UÇAROL R., *Siyasi Tarih (1789 - 2012)*, Der Yayınları, İstanbul 2019.
- ÜLKÜSAL M., *Dobruca’dan, Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkezi Yayınları*, İstanbul 2017.
- ÜLKÜSAL M., *Dobruca ve Türkler*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1966.
- ÜLMAN H., *Birinci Dünya Savaşına Giden Yol*, Sevinç Matbaası, Ankara 1917.
- YIKILMAZPEHLİVAN E., *Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Türk – Romen İlişkileri (1914 - 1918)*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2018, ss. 127.

Haritalar

<https://anavatanrumeli.org/d/17-dobruca-bolgesi-turkleri>

https://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCney_Dobruca_Harekat%C4%B1

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Ezgi KARAGÜLLEOĞLU
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Tarih

İŞ DENEYİMİ

Görevi / Pozisyonu	Tarih Grubu Stajyer Öğretmen Tarih Öğretmenliği Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Tarih Öğretmenliği
Tecrübe Süresi	5 ay 5 ay 3 ay 5 ay

KATILDIĞI KURSLAR

Kurslar	Ankara Düşünce Atölyesi Osmanlıca Rik'a Eğitim Kursu Ankara Düşünce Atölyesi 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi Kursu
---------	--

